

Høgskolen Stord/Haugesund – fusjon, fisjon eller status quo?

Svein Kyvik
Bjørn Stensaker

Rapport 12/2011

NIFU

Høgskolen Stord/Haugesund – fusjon, fisjon eller status quo?

Svein Kyvik
Bjørn Stensaker

Rapport 12/2011

Rapport nr. Rapport 12/2011

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7

Oppdragsgiver Høgskolen Stord/Haugesund
Adresse Klingenbergvegen 8, 5414 Stord

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-7218-744-5
ISSN 1892-2597

www.nifu.no

Forord

På oppdrag fra Høgskolen Stord/Haugesund har NIFU utarbeidet en rapport om høgskolens utfordringer og valgmuligheter i et 10-15 års perspektiv. Med utgangspunkt i en gjennomgang av statlig politikk for høyere utdanning, situasjonen for høgskolen i dag og regionens kompetansebehov, drøfter rapporten fem alternativer: 1) Fusjon med Universitetet i Stavanger; 2) fusjon med Høgskolen i Bergen; 3) fusjon: miljøet i Haugesund blir en del av Universitetet i Stavanger, og miljøet på Stord blir en del av Høgskolen i Bergen; 4) Høgskolen Stord/Haugesund fortsetter som selvstendig høgskole; 5) fusjon med andre institusjoner i et Vestlandsuniversitet.

Rapporten er skrevet av Svein Kyvik med bidrag av Bjørn Stensaker. Agnete Vabø har lest og kommentert rapporten.

Oslo, mars 2011

Sveinung Skule
Direktør

Jannecke Wiers-Jenssen
Forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Mandatet for utredningen	7
1.2	Spesifisering av mandatet.....	7
1.3	Gjennomføring av utredningsarbeidet.....	9
2	Statlig politikk for høyere utdanning	11
2.1	Samfunnsoppdraget	11
2.2	Et markedsstyrt utdanningssystem	12
2.3	Påvirkningen fra utlandet	13
2.4	Utfordringer for HSH	14
3	Institusjonsstrukturen i høyere utdanning	17
3.1	Binære, enhetlige og hierarkiske utdanningssystemer	17
3.2	Internasjonale endringsprosesser	19
3.3	Nasjonale endringsprosesser	21
3.4	Regionale endringsprosesser	24
3.5	Høgskole- versus universitetsstatus.....	26
3.6	Utfordringer for HSH	28
4	Fusjoner i høyere utdanning.....	30
4.1	Bakgrunnen for fusjonene	30
4.2	Fusjonsprosessene	32
4.3	Har fusjonene vært vellykkede?	35
4.4	Organisering og ledelse av flercampusinstitusjoner.....	37
4.5	Utfordringer for HSH	40
5	Høgskolen Stord/Haugesund – situasjonen i dag	42
5.1	HSH – en regionalt orientert profesjonshøgskole	42
5.2	HSH – en sammenligning med UiS, HiB og UIB	44
5.3	Utfordringer for HSH	51
6	Regionens kompetansebehov	55
6.1	Behovet for høyere utdannet arbeidskraft	55
6.2	Behovet for etter- og videreutdanning.....	57
6.3	Behovet for tilrettelegging for deltidsstudier	57
6.4	Behovet for innovasjon og styrking av regional konkurransevne	58
6.5	Utfordringer for HSH	59
7	Fusjonsalternativer.....	60
7.1	Alternativ A: HSH fusjonerer med Universitetet i Stavanger	62
7.2	Alternativ B: HSH fusjonerer med Høgskolen i Bergen.....	67
7.3	Alternativ C: HSH fusjonerer.....	68

7.4 Alternativ D: HSH fortsetter som selvstendig høyskole.....	70
7.5 Alternativ E: HSH fusjonerer med andre institusjoner i et Vestlandsuniversitet..	72
8 En samlet vurdering av HSHs utfordringer og valgmuligheter	74
Litteratur.....	77

1 Innledning

1.1 Mandatet for utredningen

Utredningsarbeidet er foretatt med utgangspunkt i følgende mandat fra Høgskolen Stord/Haugesund:

Høgskolen Stord/Haugesund har sett i gong eit arbeid med fylgjande mandat:

Utgreia korleis HSH best kan sikra at regionen har eit attraktivt høgre utdanningstilbod prega av effektiv og høg fagleg kvalitet – i eit 10-15 års perspektiv.

Dette skal gjerast ved å kartleggja og beskriva ulike sider ved HSH og vår region ut frå vårt samfunnsmandat/- kontrakt.

Det skal lagast eit beslutningsgrunnlag for HSH sitt styre, der dette skal ta stilling til aktuelle samarbeidskonstellasjonar og eventuelle fusjonar i UH-sektoren.

NIFU er engasjert til eit arbeid som skal munna ut i ein rapport som skissert i vedlegg 2. Denne rapporten skal baserast på NIFU sine kunnskapar om vår sektor og utviklingstrekk der. Den skal baserast på samtalar med andre aktuelle UH-institusjonar, med lokalt og regionalt arbeidsliv, offentleg og privat, og med politiske myndigheiter regionalt.

Som fyrste steg må NIFU laga eit underlag som skisserer sannsynlege problemstillingar og utviklingstrekk i sektoren. Dette må danna underlag for ovannemnde samtalar.

Me tek sikte etter dette på å vurdere nærare ein eventuell prosess mot UiS basert på deira invitasjon som ein delrapport innan utgongen av januar 2011.

Oppdraget skal vera slutført innan 01.04.11.

1.2 Spesifisering av mandatet

Ved oppstarten av prosjektet ble utredningsarbeidet diskutert i større detalj enn det som framgår av mandatet, bl.a. i et møte med rektor og direktør, og i et møte med den rådgivende gruppa for utredningsarbeidet. Med utgangspunkt i disse drøftingene utarbeidet NIFU et opplegg for rapporten, som har resultert i følgende tematiske disposisjon:

- Statlig politikk for høyere utdanning
- Institusjonsstrukturen i høyere utdanning
- Fusjoner i høyere utdanning
- Høgskolen Stord/Haugesund – situasjonen i dag
- Regionens kompetansebehov
- Fusjonsalternativer

- En samlet vurdering av HSHs framtid

Rapporten skal ikke komme med noen anbefalinger om hvilket alternativ – fusjon, fisjon eller status quo – som bør velges, men skal drøfte sannsynlige fordeler og ulemper ved de ulike alternativene. I tillegg skal eventuelle usikkerhetsmomenter for HSH og regionen ved å fusjonere med en annen institusjon eller ved å fortsette som egen institusjon diskuteres.

Kapittel 2. Statlig politikk for høyere utdanning

Formålet med dette kapitlet er å gi en kortfattet oversikt over samfunnsoppdraget til universiteter og høyskoler, hvordan universitets- og høyskolesektoren blir styrt av Kunnskapsdepartementet, og hvordan sentrale strømninger i europeisk politikk påvirker norsk utdanningspolitikk og de enkelte institusjonene. Denne gjennomgangen munner ut i en diskusjon av de mange utfordringene HSH vil stå overfor i de kommende årene.

Kapittel 3. Institusjonsstrukturen i høyere utdanning

Dette kapitlet gir en oversikt over ulike utdanningssystemer internasjonalt og hvordan disse har endret seg over tid. Tre hovedmodeller – binære systemer, enhetlige systemer og hierarkiske systemer – kan betraktes som konkurrerende måter å organisere høyere utdanning på. Utviklingen i Norge settes inn i denne internasjonale konteksten, og kapitlet viser hvordan norsk utdanningspolitikk har endret seg, og hvilke konsekvenser dette har fått for organiseringen av universitets- og høyskolesektoren. Kapitlet gir dessuten en oversikt over de fusjonsprosesser som nå foregår i Norge, og avslutter med en diskusjon om hvilke utfordringer HSH nå står overfor på grunn av internasjonale, nasjonale og regionale endringsprosesser.

Kapittel 4. Fusjoner i høyere utdanning

I de fleste europeiske land har høyskolesektoren vært gjennom tilsvarende fusjonsprosesser som den norske høyskolereformen i 1994; små spesialiserte institusjoner har blitt slått sammen til større flerfaglige høyskoler. I dette kapitlet gis en kort oversikt over bakgrunnen for denne reformbølgen, hvilke forhold som har vist seg spesielt problematiske i disse prosessene, og i hvilken grad fusjonene har vært vellykkede.

Kapittel 5. Høgskolen Stord/Haugesund – situasjonen i dag

Dette kapitlet presenterer en del informasjon og data om studenter og studentrekruttering, fagpersonalet og FoU-virksomheten ved HSH sammenlignet med de tre andre institusjonene på Sør-Vestlandet; UiS, HiB og UiB. Disse institusjonene er konkurrenter på studentmarkedet, men også samarbeidspartnere.

Kapittel 6. Regionens kompetansebehov

Hvilke framtidige behov har Nord-Rogaland og Sunnhordland for arbeidskraft og kompetanse hvor det forutsettes høyere utdanning? I hvilken utstrekning kan og bør HSH dekke slike behov? Fyller HSH i dag denne rollen godt nok? I dette kapitlet blir disse spørsmålene kort drøftet.

Kapittel 7. Fusjonsalternativer

Dette kapittelet tar for seg noen alternative måter å organisere høyere utdanning i Rogaland og Hordaland. Følgende alternativer blir diskutert: 1) HSH fusjonerer med UiS; 2) HSH fusjonerer med HiB; 3) HSH fusjonerer: miljøet i Haugesund blir en del av UiS, og miljøet på Stord blir en del av HiB; 4) HSH fortsetter som selvstendig høgskole; 5) HSH fusjonerer med andre institusjoner i et Vestlandsuniversitet.

Kapittel 8. En samlet vurdering av HSHs framtid

I dette kapittelet gir vi en samlet vurdering av de valgmuligheter og utfordringer HSH nå står overfor.

1.3 Gjennomføring av utredningsarbeidet

HSH engasjerte høsten 2010 NIFU til å stå for utredningsarbeidet.

HSH opprettet en rådgivende gruppe for utredningsarbeidet bestående av følgende personer:

- Egil Eide, rektor
- Rune Jørgensen, direktør
- Bjarne Hagen, høgskolelektor
- Jan Erik Wang, høgskolelektor
- Marit Elisebet Totland, ekstern representant
- Marta Kold Bakkevig, ekstern representant
- Camilla Salfatte, leder Studentparlamentet
- Freddy Jacobsen, medlem Studentparlamentet

I møte med den rådgivende gruppa 04.11.2010 ga NIFU en muntlig framstilling av strukturendringer i den norske universitets- og høgskolesektoren i et internasjonalt perspektiv, samt la fram utkast til disposisjon for rapport om HSHs framtid. Den rådgivende gruppa ga sin tilslutning til det presenterte opplegget, og ba NIFU utarbeide en delrapport med frist 20. januar 2011 som et innspill til HSHs styre, interne informasjonsarbeid og interne arbeidsprosesser.

Som et ledd i arbeidet med rapporten har NIFU gjennomført samtaler med følgende personer:

- Petter Steen jr., leder, Ordfører- og rådmannskollegiet i Haugesundregionen
- Sverre Meling jr., daglig leder, Maritimt Forum for Haugalandet og Sunnhordland
- Vegard Kaste, seksjonsleder, Aibel AS, Haugesund
- Kjell Flotve, seniorrådgiver, Oppvekst og kulturetaten i Karmøy kommune
- Kristin D. Vika, leder, Bjørgene omsorgs- og utviklingscenter
- Gunnar Birkeland, administrerende direktør, Polytec

- Sylvi Røssland Sørfohn, daglig leder, Atheno
- Stein Birger Lekven, Aker Solutions Stord
- Jan Enerstvedt, daglig leder, Forum for oppvekst i Sunnhordland
- Knut Gram, kommunalsjef, Stord kommune
- Inge Reidar Kallevåg, leder, Samarbeidsrådet i Sunnhordland
- Gro Jensen Gjerde, daglig leder, Samarbeidsrådet i Sunnhordland
- Øystein Matre, administrerende direktør, Westcon
- Ernst Wilhelmsen, avdelingsleder, etter- og videreutdanning ved HSH
- Gisle Kleppe, Forskerforbundet ved HSH
- Ann Britt Ervik, Utdanningsforbundet ved HSH
- Svein Erik Wang, Norsk Tjenestemannslag ved HSH
- May Britt Sandstå, Parat ved HSH
- Jens Christian Lindaas, Tekna ved HSH
- Eli Bergsvik, rektor, Høgskolen i Bergen
- Carsten Helgesen, prorektor, Høgskolen i Bergen
- Aslaug Mikkelsen, rektor, Universitetet i Stavanger
- Egil Gabrielsen, prorektor, Universitetet i Stavanger
- Sigmund Grønmo, rektor, Universitetet i Bergen

Formålet med disse samtalenes var i første rekke å få synspunkter på HSHs faglige profil sett i forhold til regionale behov for høyere utdannet arbeidskraft, og å identifisere argumenter for og mot de ulike fusjonsalternativene. Innholdet i samtalenes er ikke referert i rapporten, men synspunkter og argumenter er gjengitt i generell form. HSHs ledelse har etter ønske fra oppdragstaker foreslått aktuelle personer som kunne bidra med informasjon og synspunkter. I tillegg har NIFU på eget initiativ foretatt samtaler med enkelte andre personer. De fleste samtalenes ble gjennomført i Haugesund og på Stord, men det ble også foretatt en del telefonintervjuer.

2 Statlig politikk for høyere utdanning

2.1 Samfunnsoppdraget

Som et utgangspunkt for utredningsarbeidet kan det være nyttig å gi en oversikt over universitetenes og høgskolenes samfunnsoppdrag. I tildelingsbrevet for Høgskolen Stord/Haugesund for 2011 har Kunnskapsdepartementet en generell opplisting av målstrukturen for universiteter og høgskoler og mer spesifikke mål for HSH. Vi har imidlertid funnet det mer hensiktsmessig å ta utgangspunkt i Lov om universiteter og høgskoler. Loven slår fast i § 1-1 at disse institusjonene har tre hovedformål; utdanning, forskning og formidling. Det skal legges til rette for at:

- Universiteter og høgskoler tilbyr høyere utdanning på høyt internasjonalt nivå.
- Universiteter og høgskoler utfører forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå.
- Universiteter og høgskoler formidler kunnskap om virksomheten og utbrer forståelse for prinsippet om faglig frihet og anvendelse av vitenskapelige og kunstneriske metoder og resultater, både i undervisningen av studenter, i egen virksomhet for øvrig og i offentlig forvaltning, kulturliv og næringsliv.

I Lovens § 1-3, som gir en nærmere presisering av formålsbestemmelsen i § 1-1, heter det at universiteter og høgskoler skal arbeide for å fremme lovens formål ved å:

- a. Tilby høyere utdanning som er basert på det fremste innen forskning, faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap.
- b. Utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- c. Forvalte tilførte ressurser effektivt og aktivt søke tilføring av eksterne ressurser.
- d. Bidra til å spre og formidle resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- e. Bidra til innovasjon og verdiskapning basert på resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- f. Legge til rette for at institusjonens ansatte og studenter kan delta i samfunnsdebatten.
- g. Bidra til at norsk høyere utdanning og forskning følger den internasjonale forskningsfronten og utviklingen av høyere utdanningstilbud.
- h. Samarbeide med andre universiteter og høgskoler og tilsvarende institusjoner i andre land, lokalt og regionalt samfunns- og arbeidsliv, offentlig forvaltning og internasjonale organisasjoner.
- i. Tilby etter- og videreutdanning innenfor institusjonens virkeområde.

I rapporten vil vi diskutere i hvilken grad dette samfunnsoppdraget har betydning for HSHs framtidige institusjonsstatus.

2.2 Et markedsstyrt utdanningssystem

Finansieringen av høyere utdanning har i Norge over tid endret seg fra et system som i hovedsak var basert på rammer fastlagt på forhånd for den enkelte institusjon til et system der oppnådde resultater i utdanning og forskning har fått stadig større betydning for inntektssiden. Dette var en endring som startet før Kvalitetsreformen i 2004, selv om de fleste forbinder dagens resultatbaserte system med denne reformen.

I dagens system for finansiering av høyere utdanning kan det skilles mellom en strategisk del som i stor grad har beholdt den tidligere rammestyringen, og en mindre resultatbasert del. Resultatkomponenten er i hovedsak koplet til utdanning, mens en mindre del er koplet til forskning. En viktig forskjell mellom de to resultatkomponentene er at mens gevinstene knyttet til oppnådde resultater innenfor utdanningsfeltet ikke har noen øvre inntektsgrense, er resultatkomponenten innenfor forskningen lukket, slik at systemet i realiteten omfordeler ressurser mellom institusjonene.

Dette systemet synes for øyeblikket å ligge fast, og det er ikke gitt signaler om at det er ønskelig med endringer hos den nåværende regjeringen. Effektene av dagens system kan imidlertid ikke leses som et resultat av finansieringssystemet alene, men er i stor grad knyttet til historiske kjennetegn ved det norske systemet for høyere utdanning. I hovedsak synes studiepoengproduksjon å være noe som spesielt norske høgskoler er gode på, spesielt på bachelornivå. Samtidig er forskningsproduksjon i form av vitenskapelige artikler en styrke hos etablerte universiteter. Slik sett bidrar finansieringssystemet til en form for arbeidsdeling i sektoren, selv om det også kan argumenteres for at den resultatbaserte omfordelingsmodellen generelt har bidratt til en økt oppmerksomhet på forskning også i høgskolesektoren. Problemet her er imidlertid at rammen er lukket, slik at økt forskningsproduksjon likevel ikke gir særlig uttelling i form av tilførte økonomiske ressurser.

En effekt av dagens finansieringssystem er at den åpne rammen i utdanningskomponenten har gjort det mest attraktivt for norske utdanningsinstitusjoner å konkurrere om nye studenter. I etterkant av Kvalitetsreformen har da også mange høgskoler brukt mer penger på markedsføring og reklame for sine studier, samt forsøkt å drive "produktbasert" innovasjon i form av utvikling av nye studietilbud. I denne konkurransesituasjonen er det imidlertid ikke slik at det kun er høgskolene som forsøker å etterligne studieprogrammer ved universitetene. Man kan også finne mange eksempler på at universitetene har laget studietilbud som er mer yrkesrettede, og som konkurrerer med de tradisjonelle studietilbudene ved høgskolene. Fordi det å kunne opprette nye studieprogrammer kan oppfattes som en konkurransefordel, kan det argumenteres for at en viktig drivkraft for å bli universitet nettopp er knyttet til de frihetsgrader en slik institusjon har når det gjelder å opprette studier uten forhåndsgodkjenning fra NOKUT. Paradokset som oppstår er dermed at dagens finansieringssystem har elementer i seg som både bidrar til å styrke og bygge ned arbeidsdelingen i høyere utdanning.

Selv om studier har vist at rekrutteringsmønsteret i norsk høyere utdanning i hovedsak ligger fast, har enkelte institusjoner opplevd en økning i antall søkere til sine studier, mens andre har en nedgang (Frølich et al. 2010). De institusjoner som opplever en reduksjon i antall søkere til sine studier har de siste årene opplevd en mer presset ressursituasjon, og forsøker derfor å finne ”nye markeder”. Som eksempler kan nevnes etablering av erfaringsbaserte studieprogrammer og økt satsing på etter- og videreutdanningstilbud, gjerne i samarbeid med offentlige eller større private aktører.

I forhold til arbeidsdelingsspørsmålet er finansieringssystemet for forskning også til dels innrettet mot dette. I Forskningsrådet har det i de siste årene vært tatt en rekke initiativ som kun har vært tiltenkt høgskolesektoren (Praksisrettet FOU, Strategiske Høgskolesatsinger). Her synes politikken igjen å være preget av en viss ambivalens. Mens man på den retoriske plan gjerne poengterer at det kun skal være ”kvalitet” som teller, har man altså opprettet programmer som kun har vært åpne for visse typer utdanningsinstitusjoner. Det er ikke gitt signaler om at denne politikken vil endre seg på kort sikt.

2.3 Påvirkningen fra utlandet

I det siste tiåret har det foregått mange endringer internasjonalt som har påvirket norsk høyere utdanning. Av disse er Bolognaprosessen kanskje den viktigste. Selv om Kvalitetsreformens forløper – Mjøs-utvalget – ikke var opprettet som en tilpasning til Bolognaprosessen, ble mange av de forslag som ble lansert for å styrke effektivitet og kvalitet i norsk høyere utdanning implementert i en form som gjorde dem kompatible med Bolognaprosessen.

Innføringen av bachelor og mastergrader (3+2 systemet), ECTS-systemet (European Credit Transfer System), bokstavkarakterer og kvalitetssikring er alle elementer som kan tilskrives Bolognaprosessen, og som ble innført i Norge med Kvalitetsreformen. To av disse elementene har spesielt hatt stor betydning for norsk høyere utdanning: 3+2 systemet og kvalitetssikringen. 3+2 systemet bidro til en ny studiestruktur i Norge på den måten at mange av de frihetsgrader som eksisterte ved universitetene ble sterkt redusert. De nye bachelorprogrammene som oppsto etter 2004 var i stor grad integrerte studier der studentene ikke lenger kunne velge mellom ulike fag og emner slik man kunne med den tidligere cand.mag. graden. Ved høgskolene innebar Kvalitetsreformen mindre grad av endring siden mange av de profesjonsbaserte studiene allerede var forholdsvis sterkt strukturerte. Slik sett bidro reformen til en større grad av likhet mellom de studieprogrammer som ble tilbudt ved universiteter og høgskoler.

Samtidig kan det også hevdes at 3+2 systemet i prinsippet åpnet for en mer sømløs grense mellom hel- og deltidsstudier fordi mange av studiene var satt sammen av ulike moduler som også kunne tas på deltid. Men dette har vært en mulighet som få institusjoner har utnyttet systematisk etter 2004.

Når det gjelder kvalitetssikring er dette et element som kom fra Bologna-prosessen, og som skulle sikre overførbare kvalifikasjoner og stimulere til økt mobilitet av studenter. I den norske varianten er imidlertid kvalitetssikring også et system som henger nært sammen med den institusjonsstatus et lærested har. Et universitet har i prinsippet rettigheter til å være selvakkrediterende på alle utdanningsnivåer. Dette betyr at man kan opprette og nedlegge alle typer studieprogrammer på alle nivå (bachelor, master, PhD) uten å søke NOKUT om godkjenning. Har man status som høyskole er denne rettigheten automatisk når det gjelder studier på bachelornivå. Godkjenning av det kvalitetssikringssystem ethvert lærested er pålagt å ha er imidlertid nødvendig for å kunne opprettholde disse rettighetene over tid. I en konkurransesituasjon om studenter er det i prinsippet en stor fordel å slippe å søke NOKUT om godkjenning. En viktig drivkraft i forhold til å bli universitet kan derfor tilskrives dagens kvalitetssikringssystem i kombinasjon med dagens finansieringssystem.

Innen europeisk høyere utdanning har 3+2, samt et mer kompatibelt system for kvalitetssikring, bidrar til at det er enklere å utvikle såkalte felles studieprogrammer – en tendens som høyst sannsynlig vil bli styrket i årene som kommer. EU-Kommisjonen har eksempelvis brukt mye ressurser på å bygge opp Erasmus Mundus programmer der tre eller flere utdanningsinstitusjoner i felleskap står bak et masterprogram. Også innen det nordiske samarbeidet ser man økt oppmerksomhet om felles studieprogrammer, og flere initiativ er tatt for å stimulere til dette de seneste årene (jfr. Nordiske Masterprogram).

Den politiske interessen knyttet til mobilitet synes heller ikke å avta i europeisk sammenheng. Det siste initiativet her er innføringen av Kvalifikasjonsrammeverk – noe Norge også har forpliktet seg til å innføre – som er normative beskrivelser av studieprogrammer slik at utdanningsinstitusjoner og arbeidsgivere uavhengig av land lettere skal kunne vurdere ”innpassning” av kunnskaper og kvalifikasjoner. Slik sett øker presset for fortsatt internasjonalisering av norsk høyere utdanning.

2.4 Utdfordringer for HSH

Samfunnsoppdraget til universitets- og høyskolesektoren, slik det er presisert i Lov om universiteter og høyskoler, det markedsstyrte utdanningssystemet, og påvirkningen fra utlandet stiller HSH overfor en rekke utfordringer i årene som kommer.

For det første skal utdanningen ved HSH være forskningsbasert. Hva dette egentlig betyr er det imidlertid verken faglig eller politisk enighet om. Samtidig har NOKUT spesifisert en rekke kriterier knyttet til hva som kreves for å kunne akkreditere studier. Dette innebærer bl.a. at fagpersonalet knyttet til en utdanning samlet sett må ha visse akademiske kvalifikasjoner, og at det også skal utføres forsknings- eller utviklingsarbeid. I klartekst betyr dette at studietilbudet ved HSH er avhengig av at institusjonen klarer å holde på og tiltrekke seg et visst antall personer med doktorgrads- eller førstelektorkompetanse for å opprettholde studietilbudet på bachelornivå, og helst også professorkompetanse (hvis man

ønsker å tilby masterprogrammer). Et viktig spørsmål å avklare for HSH er om dette best kan ivaretas på egen hånd, eller gjennom å inngå ulike former for allianser med andre utdanningsinstitusjoner.

For det andre skal HSH utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid. Selv om ressursene til forskning har økt de siste ti år, har imidlertid konkurransen om disse midlene også økt. Opprettelsen av større forskningsprogrammer i Norges forskningsråd (ikke minst innen velferdsforskning og utdanningsforskning) synes å innebære at forskningsfinansiering i større grad avhenger av større og mer robuste forskningsmiljøer, og det nettverk slike miljøer har nasjonalt og internasjonalt. Gitt de ressurser HSH rår over betyr dette at man neppe kan finansiere mange slike miljøer internt. En eller annen form for samarbeid synes derfor å være nærmest en nødvendighet hvis dagens miljøer ved høyskolen også i fremtiden skal kunne bedrive forskning som er finansiert nasjonalt/internasjonalt.

For det tredje forventes HSH aktivt å søke eksterne midler. Dette er en forventning som formidles til lærestedene både formelt og uformelt. Fordi forskning – ikke minst finansiering av PhD-studenter – er såpass kostbart er ekstern finansiering nærmest en nødvendighet for å kunne tilby slike studier. Samtidig er evnen til å tiltrekke seg eksterne midler også et stadig viktigere kjennetegn for å få til faglig samarbeid – både på institusjonelt og individuelt nivå. De krav som i dag stilles til utforming av søknader om forskningsmidler og forvaltning av eksterne midler; ikke minst i EU-systemet; krever dessuten administrative støttetjenester utover det som har vært vanlig ved de mindre høyskolene. Hvordan kan HSH i denne situasjonen best posisjonere seg for å tiltrekke seg eksterne ressurser?

For det fjerde skal HSH formidle resultater fra virksomheten og delta i samfunnsdebatten. Formidling er nevnt i dagens lovtekst som en viktig forpliktelse for høyere utdanningsinstitusjoner. Samtidig er formidling utover vitenskapelig publisering ikke tilgodesett i dagens finansieringssystem. Likevel kan formidling og deltakelse i samfunnsdebatten være viktig for å opprettholde legitimitet og synlighet for mange utdanningsinstitusjoner – ikke minst regionalt der kanskje tradisjonelle akademiske suksesskriterier teller mindre enn den merverdi utdanningsinstitusjonen bidrar med i forhold til det lokale arbeids-, nærings- og kulturlivet. Spørsmålet er om HSH på egen hånd kan utføre denne oppgaven på en tilfredsstillende måte, eller om HSH ved å fusjonere med en annen institusjon vil bli tilført større faglig og administrativ kapasitet også med hensyn til formidling i egen region.

For det femte forventes HSH å bidra til innovasjon og verdiskapning. Det synes å være en trend at mens utdanningsinstitusjonene tidligere kunne nøye seg med å frembringe de gode ideene (i form av forskningsresultater, patenter, etc.), synes forventningene i dag å være at lærestedene også skal være aktive når det gjelder å vise den konkrete relevansen og anvendelsesmuligheten av sine ideer. Fremveksten av forskningsparker og ulike former for

inkubatorer er noen eksempler på dette. Et viktig spørsmål til avklaring for HSH er hvordan man best kan organisere dette i fremtiden – og om HSH på egen hånd vil ha administrativ og faglig kapasitet til å kunne bidra på en tilfredsstillende måte.

For det sjette skal utdanning og forskning ved HSH holde et høyt internasjonalt nivå. Ofte er indikatoren på dette at forskningen formidles i internasjonale tidsskrifter, alternativt at man evner å tiltrekke seg internasjonal finansiering av forskningen. I humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag kan enkeltindivider ofte publisere internasjonalt på egen hånd, men tendensen går i retning av sampublisering med kolleger på tvers av landegrensar. Samtidig er det også slik at forskningsfinansiering i større grad er avhengig av at man er integrert i sterke faglige nettverk, og man kan dermed ende opp i den situasjon at potensialet for forskningspublisering i fremtiden avhenger av at man er medlem av gode forskernettverk. Et viktig spørsmål for HSH er derfor hvordan man kan posisjonere seg for deltakelse i slike nettverk.

For det sjuende forutsettes HSH å samarbeide med andre høyere utdanningsinstitusjoner og forskningsinstitusjoner, nasjonalt og internasjonalt. Dette er en forventning som henger sammen med det foregående punktet. Dagens politikk for høyere utdanning synes å oppmuntre til samarbeid – ikke minst gjennom det såkalte SAK-initiativet. At Kunnskapsdepartementet i de siste års statsbudsjett også har satt av midler til samarbeidsinitiativ mellom og ved norske universiteter og høyskoler, er en indikasjon på at i alle fall nasjonale samarbeidsinitiativ kan gi økonomisk uttelling. Samtidig er rammen for SAK-midlene begrenset, og konkurransen sterk. For HSH er utfordringen å finne samarbeids-/arbeidsdelings-/konsentrasjonsprosjekter som også synes attraktive i en nasjonal sammenheng, og som dermed kan utløse nasjonal finansiering.

For det åttende skal HSH tilby etter- og videreutdanning. Som nevnt tidligere betyr dagens 3+2 system og den tilhørende moduleringen at mulighetene for å tilby etter- og videreutdanning relativt integrert med ”ordinære” studier i prinsippet har økt. Etter- og videreutdanning kan være interessant for mange utdanningsinstitusjoner som sliter med å tiltrekke seg nok studenter til ordinære studieprogrammer, og kan bety at man ressursmessig ikke blir så avhengig av heltidsstudenter. En økt satsing på etter- og videreutdanning tilsier imidlertid en stor bevissthet knyttet til hva markedet for denne type studier etterspør. HSH synes å ha et relativt stort omfang av slik utdanning allerede i dag. Spørsmålet blir dermed om høyskolen har mer å hente på dette området, og om en framtidig strategi også bør omfatte samarbeid med andre utdanningsinstitusjoner.

3 Institusjonsstrukturen i høyere utdanning

3.1 Binære, enhetlige og hierarkiske utdanningssystemer

Måten høyere utdanning er organisert på varierer mye mellom land og over tid. Som et utgangspunkt for å beskrive disse forskjellene vil vi ta utgangspunkt i tre ulike organisasjonsmodeller; (a) binære systemer, (b) enhetlige systemer og (c) hierarkiske systemer. I den førstnevnte modellen skilles det mellom en universitets- og en høgskolesektor, i den andre modellen er nesten all høyere utdanning organisert innenfor universiteter, og i den tredje modellen finnes et mangfold av ulike institusjonstyper med en klar rangordning i spennet mellom eliteuniversiteter og små høgskoler uten forskningsressurser. Denne tredelingen i utdanningssystemer kan være nyttig for å forstå endringsprosessene i universitets- og høgskolesektoren generelt og i Norge spesielt (Kyvik 2006, 2009).

Binære systemer: På begynnelsen av 1960-tallet oppsto det i mange vestlige land en diskusjon om hvordan det høyere utdanningssystemet burde organiseres (jf Kyvik 2009). Et diversifisert høyere utdanningssystem med en blanding av lange og korte studier, og med varierende grad av akademisk og praktisk orientering var et mål for mange land. Det oppsto imidlertid tvil om et større mangfold burde bygges ut innenfor rammen av eksisterende og nyopprettede universiteter, eller om det burde opprettes nye institusjoner med en mindre akademisk og mer praktisk profil. Mange argumenterte for at korte yrkesrettede utdanninger burde lokaliseres innenfor universitetene. Det ble blant annet hevdet at en slik organisasjonsmodell ville redusere risikoen for at det skulle oppstå en rivalisering og et statushierarki mellom akademiske og yrkesrettede utdanningsinstitusjoner. Vel så viktig var kanskje frykten fra universitetshold om at utviklingen av en egen høgskolesektor ville kreve store ressurser på bekostning av universitetsbudsjettene.

Opprettelsen og utviklingen av en egen høgskolesektor som et alternativ til universitetene ble likevel den organisasjonsløsningen som fikk bredest tilslutning i Vest-Europa. Et binært system ble først etablert i Storbritannia på midten av 1960-tallet. Det ble opprettet en egen høgskolesektor som et alternativ til de tradisjonelle universitetene. Opprettelsen av en lang rekke flerfaglige høgskoler (*polytechnics*) bygde for en stor del på sammenslåing av eksisterende institusjoner. Formålet var å tilby en mer yrkesrettet utdanning enn universitetene, men samtidig en likeverdig utdanning med hensyn til gradsstrukturen. Hovedoppgaven skulle være undervisning, ikke forskning og forskerutdanning.

Også i mange andre land ble det etablert en egen høgskolesektor (Kyvik 2009). En OECD-rapport fra 1991 konkluderte med at etableringen av en egen høgskolesektor hadde vært vellykket i de fleste land. Den hadde som planlagt økt sin andel av det totale studenttallet i høyere utdanning, og hadde i mindre grad enn forventet blitt preget av akademiske verdier. Yrkesorienteringen var i stor grad beholdt, studietiden var fortsatt kort, og relativt få

høgskolekandidater fortsatte studiene ved universitetene. På 1990-tallet etablerte enda flere land en høgskolesektor – dels gjennom oppgraderinger av yrkesutdanninger, som i Finland, og dels gjennom opprettelse av nye utdanninger ved nye institusjoner, som i Østerrike. I de fleste vesteuropeiske land har det på samme måte som i Norge (høgskolereformen i 1994) vært storstilte fusjoner av små, spesialiserte høgskoler til store, flerfaglige institusjoner (Kyvik & Lepori 2010).

Enhetlige systemer: I denne modellen kalles det overveiende antall høyere utdanningsinstitusjoner universiteter, og i tillegg er kortere yrkesrettet utdanning integrert i universitetene. Det mest typiske eksempelet er det britiske systemet etter oppgraderingen av *polytechnics* til universiteter i 1992. Det er ingen formelle forskjeller mellom institusjonene, men et sterkt element av konkurranse mellom dem. Dette er imidlertid bare en av to varianter av enhetlige systemer. I den andre varianten er all universitets- og høgskoleutdanning innenfor et geografisk område slått sammen, vanligvis ved integrasjon av høgskoler i det lokale universitetet. Spania er et typisk eksempel på et slikt system.

Hva skyldtes så endringen fra et binært til et enhetlig system i Storbritannia? I hovedsak er forklaringen at universiteter og høgskoler gradvis var blitt mer like hverandre (Pratt 1997). Bl.a. var gradsstrukturen lik; høgskolene hadde utviklet et stort antall mastergrads- og doktorgradsprogrammer. I tillegg hadde høgskolene utviklet en betydelig forskningsvirksomhet. Samtidig hadde universitetene etablert mange yrkesrettede programmer, bl.a. for å konkurrere med høgskolene om studenter. Dessuten gjennomgikk Storbritannia på denne tiden et politisk regimeskifte; et statlig planlagt system i to atskilte systemer ble vanskelig å forsvare i en tid med stor vekt på markedstenkning. Et binært system la hindringer i veien for læresteder som ønsket å endre status fra høgskole til universitet og motarbeidet lokalt initiativ og entreprenørskap.

Et enhetlig system betyr imidlertid ikke at alle læresteder har lik status eller like muligheter. Det har bl.a. vist seg at nye universiteter, som i hovedsak er tidligere høgskoler, har hatt store problemer med å etablere et tilstrekkelig finansielt grunnlag for omfattende forskningsvirksomhet (Hazelkorn 2005). I Storbritannia har det således utviklet seg et universitetshierarki; i hovedsak basert på lærestedenes forskningsprestasjoner. I tillegg har Storbritannia fortsatt mange små høgskoler, som i 2005 hadde om lag 10 prosent av det totale studenttallet.

Hierarkiske systemer: I denne modellen er høyere utdanning organisert i et mangfold av universiteter og høgskoler. Institusjonene lar seg ikke innordne i to klart atskilte sektorer, men er plassert på en glideskala i et hierarkisk system med eliteuniversiteter på topp og små høgskoler uten forskningsressurser på bunn. Denne modellen er først og fremst kjennetegnet på det nordamerikanske systemet med sin pyramideform; et mindre antall eliteuniversiteter på topp og et stort antall *community colleges* på bunn. I USA har det stratifiserte utdanningssystemet vært institusjonalisert gjennom Carnegie-klassifiseringen av ulike typer læresteder:

- *Doctorate granting universities (3 kategorier)*
- *Master's colleges and universities (3 kategorier)*
- *Special focus institutions (9 kategorier)*
- *Baccalaureate colleges (3 kategorier)*
- *Associates colleges (14 kategorier)*
- *Tribal colleges*

Denne klassifiseringen har i praksis fungert som et rangeringssystem av universiteter og høyskoler, og mange enkeltinstitusjoner har arbeidet for å forbedre sin status innenfor dette hierarkiet. Fordelen med et hierarkisk system er at det i større grad enn binære og enhetlige systemer muliggjør differensiering mellom institusjonstyper og enkeltinstitusjoner med hensyn til formål, kvalitet, finansieringsstruktur og personalets kvalifikasjoner.

3.2 Internasjonale endringsprosesser

I dag kan disse tre organisasjonsmodellene – binære, enhetlige og hierarkiske systemer – betraktes som konkurrerende måter å organisere høyere utdanning på. Det er imidlertid ikke enkelt å fastslå om noen av disse modellene vil bli mer utbredt enn andre på lang sikt. Vil det binære systemet bestå i de fleste europeiske land? Vil de fleste land før eller siden ende opp med enhetlige systemer med en rangering av universiteter basert på omfanget og kvaliteten på forskningen? Eller vil det utvikles hierarkiske systemer med et mangfold av ulike utdanningsinstitusjoner etter modell av USA?

I likhet med i Norge stilles det i en rekke europeiske land spørsmål ved om et binært utdanningssystem med et skille mellom en universitetssektor og en høyskolesektor er en hensiktsmessig modell for organisering av høyere utdanning. I de fleste land er det et konkurranseforhold mellom disse to sektorene – om status, rettigheter, ressurser, arbeidsbetingelser, osv. I mange land har høyskoler forsøkt å oppnå universitetsstatus, og enkelte har lyktes, for eksempel i Sverige. Selv om universitetstittelen i de fleste land har vært reservert for tradisjonelle breddeuniversiteter og vitenskapelige høyskoler med doktorgradsutdanning, er det mange steder et press for å oppheve skillet mellom de to sektorene.

Skillet mellom de to sektorene er heller ikke helt klart i alle land. Hovedbildet er at korte profesjonsutdanninger og yrkesrettede utdanninger finner sted i høyskolesektoren, mens lange profesjonsutdanninger, mastergradsutdanning og doktorgradsutdanning foregår ved universiteter og høyskoler med universitetsstatus. Det er imidlertid store variasjoner mellom de enkelte land i måten høyere utdanning er organisert på. Enkelte steder har små profesjonshøyskoler tidligere blitt innfusjonert i det nærliggende universitetet, mens andre høyskoler har forblitt selvstendige. Resultatet er at sentrale profesjonsutdanninger som lærerutdanning, sykepleierutdanning, sosialarbeiderutdanning og ingeniørutdanning tilbys både av høyskoler og universiteter i en rekke europeiske land, bl.a. i Sverige, Tyskland og

Danmark. I Finland er det i motsetning til de fleste andre binære systemer universitetene som har ansvaret for lærerutdanningen.

I de fleste land med et binært system foregår det en akademisering i den forstand at en rekke prosesser fører til at tradisjonelle yrkesrettede utdanninger i høgskolesektoren blir mer universitetslike (Kyvik & Lepori 2010). De tidligere tette koblingene mellom de tradisjonelle yrkesutdanningene og arbeidslivet er gradvis blitt svekket, innslaget av teori har økt, en stigende andel av lærerpersonalet har doktorgrad, forskningsvirksomhet har fått større betydning blant personalet, og tradisjonelle akademiske kriterier har fått større vekt som opprykkskriterium i stillingshierarkiet. Dette har bl.a. gitt seg utslag i at høgskolesektoren i en rekke land har oppnådd aksept fra sine respektive statlige autoriteter i at universitetstittelen (på engelsk) kan brukes i internasjonal sammenheng (*University of Applied Sciences* eller *University College*).

Dersom vi legger utviklingen i Storbritannia til grunn, er det mye som taler for at andre land før eller siden vil følge etter og etablere et enhetlig system. Tendensene til akademisk drift er klare.

Det finnes imidlertid motkrefter til en slik utvikling. I enkelte land er det ønsket om å etablere eliteuniversiteter etter modell av det amerikanske systemet, og på den måten skape et klarere hierarki av høyere utdanningsinstitusjoner. I de fleste land har dessuten relevansen av høyere utdanning for samfunns- og næringslivet blitt stadig sterkere framhevet. Slik sett kan det være fordelaktig å holde fast ved et diversifisert høyere utdanningssystem med klare forskjeller i formål og praksisorientering. I tillegg har den kraftige veksten i antall ansatte og studenter i høyere utdanning lagt beslag på en økende andel av statens utgifter, og det kan derfor finnes gode grunner til å beholde de mindre kostnadskrevende utdanningene på nåværende nivå. Dette vil lettere kunne la seg gjøre innenfor et binært eller et hierarkisk system enn innenfor et enhetlig system.

I regi av EU arbeides det derfor med å utvikle en europeisk versjon av Carnegie-klassifiseringen (Van Vught 2009). Den vil bli basert på et stort antall ulike indikatorer for å få fram variasjonen i universitets- og høgskolesystemene, og er et forsøk på å komme bort fra det binære systemet for å synliggjøre mangfoldet i Europeisk høyere utdanning. Selv om det i utgangspunktet ikke er intensjonen, må vi regne med at et slikt klassifiseringssystem vil legge grunnlaget for en rangering av de enkelte lærestedene, og at et slikt system på sikt kan bli et redskap i fordelingen av forskningsmidler.

I denne sammenheng kan det være nyttig å kaste et blikk på utviklingen i våre naboland.

I Finland er det et klart skille mellom universiteter (20) og yrkesrettede høgskoler (28). Det er et statlig mål at antallet universiteter er redusert til 15 i 2020 og antall høgskoler til 18 (Välimaa & Neuvonen-Rauhala 2010). Det er ingen planer om å endre det binære systemet.

I Sverige har utviklingen vært mer lik den norske, med en universitetslignende stillingsstruktur i høgskolesektoren, innføring av mastergrader og opprettelse av doktorgradsprogrammer på utvalgte områder. Men Sverige har ikke innført et akkrediteringssystem med muligheter for opprykk fra høgskole til universitet etter fastsatte kriterier slik som i Norge. Selv om det skilles mellom universiteter (17) og statlige høgskoler (18) har ikke dette skillet vært like skarpt som i andre land. Dette har da også resultert i at en rekke høgskoler, enten alene eller i samarbeid med andre har fått universitetsstatus etter langvarige politiske prosesser. Disse nye universitetene har mange likhetstrekk med de tilvarende nyopprettede universitetene i Norge, og får tilført langt mindre ressurser til forskning enn de tradisjonelle universitetene. Men i motsetning til i Norge har den nåværende regjeringen satt foten ned for flere universiteter, både av økonomiske og utdannings- /forskningspolitiske grunner (Benner, Stensaker & Unemar-Öst 2010). I 2010 fusjonerte imidlertid en høgskole (Kalmar) med et av de nye universitetene (Växjö) og fikk navnet Linnéuniversitetet.

I Danmark har universitets- og høgskolesektoren blitt totalt reorganisert etter årtusenskiftet. Ca. 100 små og spesialiserte profesjonsskoler ble først slått sammen til en rekke *centre for videregående utdanning*, som fra 2008 av er redusert til 7 profesjonshøgskoler. Antall universiteter er gjennom fusjoner redusert til 8. I tillegg finnes det flere vitenskapelige høgskoler. Profesjonshøgskolene har bare utdannelser på bachelornivå og driver i liten grad med forskning. Danmark har således etablert et klart binært system.

I alle disse tre landene har tanken om eliteuniversiteter fått fotfeste, og dersom denne tankegangen befester seg i praktisk politikk, vil det på sikt resultere i klarere forskjeller mellom universitetene, spesielt i fordelingen av ressurser til forskning. I Danmark brukes eksempelvis betegnelsen ”superuniversiteter” om de tre største (Københavns Universitet, Aarhus Universitet, Danmarks Tekniske Universitet).

3.3 Nasjonale endringsprosesser

Norge har siden begynnelsen på 1970-tallet hatt et todelt høyere utdanningssystem, som gjennom høgskolereformen i 1994 og Lov om universiteter og høgskoler av 1995 fikk en klarere karakter av et binært høyere utdanningssystem. Universitetene og de statlige høgskolene skulle ha ulike oppgaver, mens likeverdigheten ble uttrykt gjennom felles stillingsstruktur og felles lov- og regelverk. Fram til årtusenskiftet lå dette systemet fast, men som en følge av Mjøs-utvalgets forslag i 2002 om at høgskoler kunne søke om universitetsstatus ved å etablere fire akkrediterte doktorgradsprogrammer ble den binære modellen ustabil. Høgskolen i Stavanger fikk universitetsstatus i 2004, Høgskolen i Agder fulgte etter i 2007, og Høgskolen i Bodø fikk samme status i 2011 (Universitetet i Nordland). I tillegg fusjonerte Høgskolen i Tromsø med Universitetet i Tromsø i 2008. Også

i resten av høgskolesektoren har det vært prosesser på gang for å oppnå universitetsstatus, som vi skal komme tilbake til under punkt 3.4.

I kjølvannet av Mjøs-utvalgets utredning og gjennomføringen av Kvalitetsreformen i høyere utdanning fikk høgskolene dessuten utvidete muligheter til å opprette mastergradsprogrammer. Dette utløste stor aktivitet i høgskolesektoren og det ble etter hvert stilt spørsmål ved om utviklingen var i ferd med å komme ut av kontroll. I 2008 kom Stjernø-utvalget i sin utredning (NOU 2008:3) med en gjennomgripende kritikk av institusjonsstrukturen i høyere utdanning og konkluderte med at all høyere utdanning burde konsentreres i 8-10 flercampusuniversiteter. Begrunnelsen var følgende:

- Storting og regjeringer har steg for steg fattet vedtak som reduserer de historiske forskjellene mellom universitetene og høgskolene.
- Strukturen i høyere utdanning framstår som fragmentert, med et stort antall små institusjoner og fagmiljøer som konkurrerer med et fåtall større institusjoner om studenter, personale og faglig prestisje.
- En desentralisert struktur med mange små selvstendige institusjoner kan i framtiden vanskelig oppfylle de faglige krav som vil bli stilt nasjonalt og internasjonalt.
- Institusjonene må i høyere grad kunne forventes å bidra med FoU og delta i samarbeid med næringslivet og offentlig sektor i sin region. Dersom institusjonene skal styrkes som sentre for forskning og innovasjon, må de ha større og mer robuste faglige miljøer.
- Institusjonene må ha en størrelse og et sosialt liv som er attraktive for studentene. Institusjoner som ikke tiltrekker seg mange nok og dyktige nok studenter, vil i det lange løp ikke kunne forventes å opprettholde høye kvalitetskrav.
- Større institusjoner vil styrke styringsevnen innenfor sektoren høyere utdanning.

Selv om Stjernø-utvalget gikk inn for en sterk reduksjon av antall institusjoner i høyere utdanning, la utvalget til grunn at Norge skal ha et utdanningstilbud som gir befolkningen i alle landsdeler tilgang til høyere utdanning på sentrale fagområder i minst like stor grad som i dag. I innstillingen pekes det på at dette kan sikres gjennom andre organisatoriske løsninger enn å tilby slik utdanning ved mange små permanente studiesteder med fast tilsatt faglig personale, for eksempel ved bruk av IKT og/eller tilrettelegging av desentraliserte tilbud i studiesentre.

Stjernø-utvalget foreslo med andre ord at det skulle innføres et *enhetlig* system og begrunnet det med at “utviklingen i Norge ... har løpt fra et binært system med et politisk bestemt skille mellom to institusjonstyper med klart adskilte oppgaver, der den ene er universitet og den andre ikke er det.” (s. 76).

I europeisk sammenheng kan de større norske høgskolene på mange måter sammenlignes med de polytekniske høgskolene i Storbritannia før overgangen fra et binært til et enhetlig høyere utdanningssystem. De har samme stillingsstruktur som universitetene, de har etablert masterutdanninger og en eller flere doktorgradsprogrammer, og FoU-virksomheten

har et visst omfang. Slik sett er de større norske høgskolene mer like de tidligere polytekniske høgskolene i Storbritannia enn de tilsvarende institusjonene i andre europeiske land. Med unntak av Sverige har ingen andre europeiske land felles stillingsstruktur på tvers av de to utdanningssektorene, og få andre land tillater etablering av doktorgradsutdanning i høgskolesektoren.

Selv om det var stor enighet om Stjernø-utvalgets problembeskrivelse i universitets- og høgskolesektoren, var løsningsforslagene kontroversielle. Kunnskapsdepartementet la til grunn at en storstilt tvungen fusjonsprosess i sektoren ikke var ønskelig, og at eventuelle fusjoner mellom læresteder måtte være frivillige. Departementet la imidlertid ikke skjul på at sammenslåinger mellom små læresteder ville være hensiktsmessig, og utviklet en politikk for mer samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK) i sektoren. I statsbudsjettet for 2010 ble SAK viet mye oppmerksomhet, og følgende sitat gir en indikasjon på regjeringens politikk:

Regjeringa meiner som Stjernø-utvalet at det er behov for ei klarare arbeidsdeling og eit meir forpliktande samarbeid i sektoren. Samarbeidet skal likevel ikkje utvikle seg gjennom politisk styrte strukturreformer. Dei strukturelle utfordringane må løysast med frivillige prosessar som følgje av at fagmiljø og institusjonsleiingar ser kva sektoren kan oppnå gjennom samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon.

Selv om frivillighetsprinsippet er lagt til grunn, er det ingen tvil om at Kunnskapsdepartementet ønsker en reduksjon i antallet selvstendige høgskoler, noe som bl.a. kommer til uttrykk gjennom statlige midler for å stimulere samarbeids- og fusjonsprosesser. Mye tyder imidlertid på at man fra politisk hold nå er blitt noe ambivalente i forhold til de universitetsplaner som foreligger ved ulike institusjoner. Sett i forhold til at flere tidligere høgskoler er blitt universiteter, har en rekke politikere og kommentatorer stilt spørsmål ved om man gjennom det nye Universitetet i Nordland har nådd grensen for nye universitetsetableringer i Norge.

Det er således ikke sikkert at Norge vil ende opp med et enhetlig system hvor samtlige høgskoler enten har fått universitetsstatus eller er blitt integrert i et eksisterende universitet. Et alternativ er å formalisere et *hierarkisk* system, som vi på sett og vis allerede har i dag, og som har klare trekk med det amerikanske systemet slik det framstår i Carnegie-klassifiseringen nevnt ovenfor:

- Tradisjonelle universiteter (UiO, UiB, NTNU)
- Hybriduniversitet (UiTø)
- Profesjonsuniversiteter (UMB, UiS, UiA, UiN)
- Vitenskapelige høgskoler
- Statlige høgskoler
- Private høgskoler
- Fagskoler

Det vil si at dagens system med visse tilpasninger “overlever” reformbølgen. Dette alternativet ble ikke diskutert av Stjernø-utvalget, som landet på den enhetlige modellen uten å realitetsvurdere om en videreutvikling av dagens struktur kunne ivareta kravene til økt kvalitet, regional samfunnsrelevans og mangfold i høyere utdanning.

3.4 Regionale endringsprosesser

Fra årtusenskiftet av har det foregått prosesser i de fleste regionene med tanke på tettere samarbeid og fusjon mellom enkeltinstitusjoner. Disse prosessene skjøt fart i kjølvannet av Stjernø-utvalgets utredning, og vi skal i det følgende gi en kort statusrapport.

Troms/Finmark: Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Tromsø fusjonerte i 2009. I 2010 foregikk det fusjonsforhandlinger mellom Universitetet i Tromsø, Høgskolen i Harstad og Høgskolen i Alta, men disse forhandlingene førte ikke fram.

Nordland: Etter initiativ fra Nordland fylkeskommune opprettet Kunnskapsdepartementet et utvalg for å vurdere strukturen på høyere utdanning i Nordland. Utvalget tilrådet at de tre høgskolene burde slås sammen, og at høgskolene i Nesna og Narvik dermed burde inngå i et framtidig universitet i Nordland, basert på søknaden om universitetsakkreditering fra Høgskolen i Bodø (Nordlandsutvalget – Ta hele Nordland i bruk! 2010). Høgskolen i Bodø har fra 2011 av fått status som Universitetet i Nordland. Høgskolen i Narvik og Høgskolen i Nesna er imidlertid ikke innstilt på å fusjonere med Bodø-miljøet.

Trøndelag: Det har tidligere vært ført fusjonsforhandlinger mellom NTNU og Høgskolen i Sør-Trøndelag etter ønske fra sistnevnte institusjon. Forhandlingene førte ikke fram. Høgskolen i Nord-Trøndelag med sine fire studiesteder har ingen konkrete planer om å fusjonere med andre institusjoner.

Møre og Romsdal: I dette fylket har det tidligere vært tatt initiativ med tanke på å slå sammen høgskolene i Volda, Ålesund og Molde (Utgreiing om samarbeid og samanslåing av høgskulane i Møre og Romsdal 2002). Formålet var på lang sikt å etablere et eget universitet i fylket. Dette initiativet førte ikke fram. Det er tatt nye initiativ for å slå sammen høgskolene, og Kunnskapsdepartementet har signalisert at dette er ønskelig, men på kort sikt er det lite som tyder på at dette vil lykkes.

Sogn og Fjordane: Høgskolen, som har fire studiesteder, har ingen konkrete planer om fusjon med andre institusjoner.

Hordaland: Høgskolen i Bergen har ønsket fusjon med Universitetet i Bergen, men dette forslaget er avvist av universitetet. Høgskolen tar nå sikte på å oppnå universitetsstatus på egen hånd.

Rogaland: Høgskolen i Stavanger fikk universitetsstatus i 2004, og rettet i 2010 en henvendelse til Høgskolen Stord/Haugesund om å fusjonere de to institusjonene.

Agder: Høgskolen i Agder (med campus i Kristiansand og Grimstad) fikk universitetsstatus i 2007.

Telemark: Høgskolen i Telemark (seks studiesteder) ønsker universitetsstatus og har vurdert tre alternativer; på egen hånd, sammen med Oslofjordalliansen, og sammen med Universitetet i Agder. Det første alternativet anses ikke lenger som realistisk, og det andre alternativet er avvist av de aktuelle høgskolene. Universitetet i Agder har imidlertid sagt seg villig til å vurdere forslaget om sammenslåing, og det er igangsatt et utredningsarbeid med tanke på en mulig fusjon.

Oslofjordalliansen: Høgskolene i Vestfold, Buskerud og Østfold har nylig vedtatt å slå seg sammen og har fått klarsignal fra Kunnskapsdepartementet om å starte opp fusjonsprosessen. Målet er på sikt å etablere et universitet.

Oslo/Akershus: Høgskolene i Oslo og Akershus skal fusjonere 1. august 2011. Målet er å etablere et universitet.

Regjeringen har tidligere vedtatt sammenslåing av Veterinærhøgskolen og Universitet for miljø og biovitenskap, med samlokalisering i Ås i 2018.

Oppland/Hedmark: Høgskolene i Lillehammer, Hamar og Gjøvik har siden 2000 arbeidet for å slå seg sammen for på sikt å etablere "Innlandsuniversitetet". Fusjonsforhandlingene har pågått lenge, men har så langt ikke ført fram. Ifølge samarbeidsavtalen mellom høgskolene er det et mål å fusjonere i 2013, dersom høgskolene til sammen har fått godkjent minst fire doktorgradsprogrammer, og deretter å etablere et universitet i 2015.

I tillegg kan vi nevne *UH-nett Vest* som er et formelt nettverkssamarbeid mellom Universitetet i Bergen, Høgskolen i Bergen, Høgskulen i Sogn og Fjordane, Høgskulen i Volda og Høgskolen Stord/Haugesund. Dette nettverket er imidlertid basert på at de fem institusjonene opprettholdes som selvstendige læresteder.

Av de 26 statlige høgskolene som ble etablert i 1994 har 4 fått universitetsstatus, og 11 høgskoler arbeider aktivt for å oppnå slik status, enten alene eller i samarbeid med andre. Dersom dette lykkes vil 14 av de opprinnelige høgskolene om noen år være oppgradert til universitet. Av de resterende 12 høgskolene er 5 i Nord-Norge (Samisk høgskole og høgskolene i Alta, Harstad, Narvik og Nesna), 2 i Trøndelag (Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Sør-Trøndelag), og 5 på Vestlandet (Høgskolene i Molde, Ålesund, Volda, Sogn og Fjordane og Stord/Haugesund). I Nord-Norge er det for tiden ingen konkrete fusjonsprosesser på gang, men dette kan endre seg. Her foreligger flere alternativer. Høgskolene i Alta og Harstad kan komme til å gjenoppta fusjonsforhandlingene med

Universitetet i Tromsø, og høghskolene i Narvik og Nesna kan bli presset til å fusjonere med Universitetet i Nordland. Et annet alternativ er at samtlige institusjoner i Nord-Norge slås sammen til ett universitet. Et tredje alternativ er status quo; de lange geografiske avstandene i Nord-Norge kombinert med tradisjonelle regionale konflikter kan gjøre det lite hensiktsmessig å endre dagens institusjonsstruktur.

3.5 Høghskole- versus universitetsstatus

Hvilken rolle spiller det i dag om en institusjon er en høghskole eller et universitet? Dette er et viktig spørsmål i de avveinger som må foretas i forbindelse med diskusjonen om å fusjonere med et annet lærested og endre institusjonsstatus. I og med at mange høghskoler har arbeidet aktivt for å bli universitet, er det tidligere framført en rekke argumenter for hvorfor et skifte av tittel er ønskelig. Vi skal i det følgende kort presentere disse argumentene.

”Et universitet har høyere status enn en høghskole”

Det er vel liten tvil om at universitetstittelen har høyere status enn en høghskole. Det er ikke uten grunn at mange høghskoler har arbeidet aktivt for å endre status. Universitetstittelen har en verdi i seg selv som blir ansett som attraktiv blant institusjonsledere, tilsatte og sentrale aktører i regionen.

”Et universitet har større frihetsgrader enn en høghskole”

Et sentralt argument for å bli universitet er knyttet til de frihetsgrader som universitetsstatus gir når det gjelder å opprette master- og doktorgradsprogrammer. Mens høghskolene må søke om å opprette slike programmer, står universitetene fritt til å opprette hvilke programmer de selv måtte ønske, under den forutsetning at det er mulig innenfor gjeldende økonomiske rammer.

”Et universitet har større muligheter for å bli en viktig regional aktør”

Ved mange av de institusjoner som enten har blitt universitet, eller som har ambisjoner om å bli det, ser man også at denne prosessen ofte har styrket båndene til regionen. Enten ved at man fra regionalt politisk hold har bevilget ressurser til et slikt arbeid, eller fordi regionale aktører har blitt trukket inn i utviklingsarbeidet.

”Et universitet vil få videre økonomiske rammer”

Formelt sett følger det ikke ekstra statlige midler med en eventuell universitetsstatus. Her har man likevel i de siste årene sett at noen nye universiteter har fått slike midler, og det argumenteres mye og sterkt nasjonalt i forhold til at dagens budsjettildelingssystem må endres. Det er ikke usannsynlig at man vil lykkes med dette.

”Et universitet vil ha større muligheter for ekstern finansiering av virksomheten”

Det har vært hevdet at universitetstittelen i seg selv vil gi større muligheter for å tiltrekke seg ekstern finansiering. Et universitet blir ansett for å holde en høyere faglig standard enn en høyskole, og vil dermed stå sterkere i konkurransen om forskningsmidler.

”Et universitet vil ha lettere for å rekruttere dyktig personale”

Et annet argument er at universitetsstatus kan bidra til å rekruttere og holde på spesielt kompetente vitenskapelige ansatte. Dette er en sannsynlig effekt ikke bare i kraft av universitetstittelen, men fordi det åpner seg større muligheter for å opprette master- og doktorgradsutdanninger.

”Universitetsstatus vil løfte nivået på profesjonsutdanningene”

Et argument som mange tilhengere av universitetsstatus bruker er at mange av de forventninger som i dag stilles til høyere utdanning – og både universiteter og høyskoler – nærmest implisitt betinger en ”faglighet” som passer best med det tradisjonelle universitetsidealet. Kravene om forskningstilknytning i studiene, internasjonalisering, ekstern forskningsfinansiering og internasjonal publisering kan da også sies å passe best til dette idealet.

”Et universitet har lettere for å få til samarbeid internasjonalt”

Fordi universitetstittelen oppfattes relativt likt i mange land, er det sannsynligvis enklere å inngå samarbeid over landegrensene hvis man er bærer av universitetstittelen. Her er høyskolene verre stilt fordi den tilsvarende sektoren i mange andre land har lavere status og dårligere forskningsbetingelser enn i Norge. At mange av dagens globale rangeringer kun rangerer institusjoner med universitetsstatus er også en indikasjon på at universitetstittelen vektlegges spesielt internasjonalt. Det er imidlertid et åpent spørsmål hvorvidt det er bedre å være et universitet som er langt nede på en internasjonal rangering enn en ordinær høyskole (som ikke rangeres).

I diskusjonen om universitetsstatus er det imidlertid også framkommet en rekke kritiske argumenter som vi kort skal presentere.

”Universitetsstatus vil føre til en uheldig akademisering av profesjonsutdanningene”

I tidligere og pågående prosesser om endring av institusjonsstatus har tilsatte i profesjons- og praksisorienterte utdanninger ofte vært skeptiske til om universitetsstatus er det man trenger for å utvikle faget videre. Det har vært en frykt for at de tradisjonelle profesjonsutdanningene kan miste sitt særpreg og gjennomgå en uheldig akademisering i forhold til de behov samfunnet har.

”Kostnadene ved å bli universitet er for store”

Blant tilsatte i profesjonsutdanningene har det vært en frykt for at bachelorutdanningene vil bli tappet for ressurser for å kunne utvikle master- og doktorgradsprogrammer. Dette har med den interne fordelingen av ressurser å gjøre. I de tilsvarende tidligere prosesser ved

andre høgskoler har omfordelingen av ressurser fra bachelorutdanninger til master- og doktorgradsutdanninger for å posisjonere og kvalifisere høgskolen i en søknad om universitetsstatus vært et stort stridsspørsmål.

”Høgskolesektoren har egne forskningsprogrammer”

At det eksisterer egne forskningsprogrammer spesielt fokusert på høgskolesektoren i Forskningsrådet, kan i prinsippet være et argument for å beholde høgskolestatusen. Det store spørsmålet er imidlertid hvor lenge slike programmer vil bli opprettholdt. I opprettelsen av disse programmene var argumentet at høgskolene skulle bringes ”opp på et kvalitetsmessig godt nivå”, og det kan tenkes at etter hvert som forskningskompetansen øker ved høgskolene vil behovet for egne programmer falle bort ut fra konkurransehensyn.

Oppsummert synes det å være flere fordeler enn ulemper knyttet til å bli et universitet i norsk høyere utdanning.

3.6 utfordringer for HSH

Selv om det lokalt er til dels stor uenighet om hensiktsmessigheten av fusjoner mellom høgskoler, ønsker den politiske ledelsen i Kunnskapsdepartementet åpenbart en reorganisering av høyere utdanning på regionalt nivå i form av færre og større enheter i de enkelte regionene. Selv om vi vil være tilbakeholdne med å forskuttere en slik utvikling, er det ikke tvil om at denne prosessen nå har fått en egentyngde, hvor en vellykket fusjon eller universitetsetablering i enkelte regioner (Agder, Stavanger, Tromsø, Bodø), har ført til et lokalt press også i andre regioner om en tilsvarende utvikling. Dette presset kommer ikke nødvendigvis fra høgskolene selv, men også fra fylkeskommunalt hold og næringslivet i regionen.

Det binære systemet er således under press, dels på grunn av Stjernø-utvalgets forslag om å innføre et enhetlig system bestående av 8-10 universiteter, dels på grunn av de muligheter for opprykk til universitet som ligger i akkrediteringsordningen, og dels på grunn av politiske signaler fra departementshold om at fusjonsforslag vil få en positiv behandling. Likevel er det vanskelig å se for seg at frivillige prosesser i universitets- og høgskolesektoren vil føre til et enhetlig system. For det første synes fortsatt en rekke små høgskoler å være lite interessert i å bli innfusjonert i et universitet. For det andre er det lange geografiske avstander mellom mange enkeltinstitusjoner som kan være kandidater for å fusjonere, og det kan stilles spørsmål ved hensiktsmessigheten av slike sammenslåinger. For det tredje ønsker NOKUT og Kunnskapsdepartementet å stramme inn forskriften for akkreditering av doktorgradsprogrammer som grunnlag for søknad om universitetsstatus (minimum 20 PhD studenter og opptak av minst 5 hvert år). Og for det fjerde er det ikke lenger tverrpolitisk enighet i Stortinget i dette spørsmålet. Et regjeringsskifte kan eventuelt føre til at det blir satt strek for nye universitetsetableringer.

Som antydnet ovenfor kan det derfor hende at Norge kommer til å utvikle et klarere definert hierarkisk system av høyere utdanningsinstitusjoner, hvor det fortsatt vil være plass for enkelte statlige høyskoler.

Dersom dette er en riktig situasjonsbeskrivelse står Høgskolen Stord/Haugesund overfor en reell valgmulighet; enten å fusjonere med andre institusjoner og oppnå universitetsstatus, eller å fortsette som statlig høyskole på egen hånd. Det første alternativet er selvsagt bare aktuelt dersom andre læresteder ønsker å fusjonere med HSH.

4 Fusjoner i høyere utdanning

4.1 Bakgrunnen for fusjonene

I de fleste europeiske land har høgskolesektoren vært gjennom tilsvarende fusjonsprosesser som den norske høgskolereformen i 1994; små spesialiserte institusjoner er slått sammen til større flerfaglige høgskoler. Det er i hovedsak fire grunner til disse fusjonsprosessene (Kyvik 2006):

- En forestilling om at sammenslåing av mange små institusjoner til et mindre antall høgskoler vil gi økonomiske og faglige stordriftsfordeler.
- Innføring av nye prinsipper for styring av offentlig sektor. Økt delegering av beslutningsmyndighet fra sentralt nivå til underliggende etater og institusjoner har nødvendiggjort større høgskoler for å styrke administrasjonen og styringskapasiteten.
- Vektlegging av høyere utdanningsinstitusjoner som viktige medspillere i regionale innovasjonsprosesser.
- Frivillig sammenslåing av institusjoner til større enheter for å stå sterkere i konkurransen om studenter og økonomiske ressurser.

Alle disse argumentene er fortsatt like aktuelle i dagens situasjon hvor nye fusjoner av høgskoler til større enheter blir diskutert og planlagt. Det kan derfor være nyttig å gi en kort oversikt over innholdet i disse argumentene.

Forestillingen om stordriftsfordeler

Det er en vanlig antakelse at store utdanningsinstitusjoner har økonomiske og faglige stordriftsfordeler i forhold til mindre institusjoner (jf. Kyvik 1999, 2006). En slik antakelse kan også begrunnes teoretisk.

Administrasjon: Ifølge teorien om administrative stordriftsfordeler vil en stor utdanningsinstitusjon kunne ha relativt færre ansatte i administrative stillinger enn små institusjoner. Dette skyldes at det administrative personalet kan utnyttes mer effektivt ved å utnytte prinsippene om arbeidsdeling og spesialisering. Særlig store er mulighetene blitt ved innføring av IKT-systemer, hvor et relativt lite antall spesialister kan behandle store datamengder. Eksempler er lønns-, budsjett- og regnskapsfunksjonene. Også mindre institusjoner trenger eget personale til å ivareta de forskjellige spesialfunksjonene, selv om dette har som konsekvens at deres spesialkompetanse ikke blir fullt utnyttet på grunn av et for lite antall likeartede saker. Teorien om administrative stordriftsfordeler kan også anvendes på fagpersonalets deltakelse i administrativt arbeid. Antakelsen vil da være at gjennomsnittlig tid brukt til slikt arbeid av faglig personale vil gå ned med økende størrelse på institusjonene, fordi det vil være flere personer som kan dele på de administrative oppgavene, eller relativt færre som trenger å delta i styrer, komiteer, råd og utvalg.

Utdanning: Store institusjoner vil kunne gi undervisning med lavere enhetskostnader enn små institusjoner. Dette skyldes både større muligheter for mer rasjonell bruk av undervisningslokaler, laboratorieplasser, bibliotek- og IKT-tjenester, velferdstilbud og studieadministrasjon, og dessuten muligheten til å undervise studenter i større grupper. Dersom undervisningen ikke forutsetter aktiv studentdeltakelse, er det i teorien bare størrelsen på undervisningslokalet som legger en begrensning på stordriftsfordelene. I tillegg vil store institusjoner kunne gi et mer allsidig undervisningstilbud til studentene. Dette gjelder både på institusjons-, avdelings- og instituttnivå. Store læresteder vil kunne ha et større antall undervisningstilbud enn små institusjoner, og mulighetene for å velge en fagsammensetning ut fra egne interesser vil dermed være større. På samme vis vil store avdelinger og institutter kunne tilby et mer variert og sammensatt undervisningstilbud enn små institutter gjennom større bredde i undervisningspersonalets faglige interesser.

Forskning: Når det gjelder forskningsvirksomhet har institusjonsstørrelse i seg selv neppe særlig stor betydning. Derimot kan størrelsen på fagmiljøene – institutter og forskergrupper – ha innvirkning på kvaliteten på forskningen. Det kan således framføres en rekke argumenter for at store institutter gir bedre betingelser for å utføre forskning enn små institutter. For det første vil det være lettere å danne forskningsgrupper utover en kritisk minstestørrelse. For det andre er det større sannsynlighet for at flere forskere vil ha samme faglige interesser. For det tredje vil det være lettere å få til et stimulerende faglig miljø, og for det fjerde vil det være større sannsynlighet for å frambringe eller rekruttere en forsker av internasjonalt format. En slik forsker kan sette en faglig standard som kollegaene må forholde seg til; noe som kan bidra til å heve ambisjonene og det faglige nivået ved instituttet. I tillegg kan stordriftsfordeler gjøre det lettere å få til gode forskningsmuligheter. Teknisk utstyr, instrumenter, teknisk stab og administrativ assistanse kan lettere utnyttes optimalt i store institutter enn i små.

Innføring av nye prinsipper for styring av offentlig sektor

I løpet av de siste 20 årene har det i mange land skjedd store endringer i synet på statens rolle i samfunnet og på hvordan offentlig virksomhet skal styres. På slutten av 1980-tallet utviklet en rekke OECD-land nye prinsipper for styring av offentlig sektor under betegnelsen *New Public Management* (NPM). Det ble bl.a. lagt vekt på styring gjennom mål og resultater kombinert med evaluering. Ressurstildelingen skulle i større grad knyttes til bestemte mål og gjøres resultatavhengig. I tillegg innebar den nye styringsideologien desentralisering av beslutningsmyndighet fra overordnede organer til underliggende enheter. Dessuten legges større vekt på markedsorientering av offentlig virksomhet, enten ved økte krav til egeninntjening eller ved innføring av markedsmekanismer i driften av virksomheten. NPM satte dermed også andre og sterkere krav til ledelse av underliggende etater og disse etatenes interne styringskapasitet. Dette har i sin tur ført til store omorganiseringer i offentlig virksomhet og opprettelsen av større enheter, også i høyere utdanning, i Norge bl.a. gjennom høgskolereformen i 1994.

Universiteter og høyskoler som medspillere i regionale innovasjonsprosesser

Behovet for en kobling mellom kunnskap og næringsliv har vært en tredje viktig drivkraft i regionaliseringsprosessene i høyskolesektoren. Både på statlig, regionalt og lokalt politisk/administrativt nivå samt i næringslivet blir høyskolene som oftest betraktet som potensielle medspillere i regionale innovasjonsprosesser. I mange land er en slik oppgave også pålagt de flerfaglige høyskolene, for eksempel i Finland, Portugal, Østerrike, Sveits og Irland (Kyvik & Lepori 2010). I tillegg til å utdanne kandidater som kan heve kompetansen i næringsliv og offentlig sektor i regionen, forutsettes de nye høyskolene å bidra til nyskaping og entreprenørskap. I den grad lærerpersonalet skal engasjere seg i forskning og utviklingsarbeid skal dette være anvendt orientert og rettet inn mot lokale behov. Høyskolene skal også fungere som kompetansesentra for kunnskapsformidling og teknologioverføring. Et samarbeid mellom offentlige myndigheter, utdanningsinstitusjoner og næringsliv – i faglitteraturen ofte omtalt som *'triple-helix'* (Etzkowitz & Leydesdorff 1997) – blir betraktet som svært ønskelig for å fremme regionale innovasjonsprosesser (jf for eksempel spesialnummer av tidsskriftet *Research Policy*, October 2005 om regionalisering av innovasjonspolitikken). En stor høyskole eller universitet i regionen blir i denne sammenheng sett på som et bedre alternativ for å styrke innovasjonsprosessene enn mange små institusjoner uten tilstrekkelig ledelses- og administrativ kapasitet.

Frivillig sammenslåing av institusjoner

Sammenslåing av små høyskoler til større enheter er vanligvis blitt initiert av statlige myndigheter. Slike prosesser har imidlertid i en del land fått en selvforsterkende effekt. Det har vist seg at når det opprinnelige institusjonsmønsteret med separate profesjonsskoler for hver enkelt utdanning først ble oppløst, har terskelen for nye sammenslåinger initiert av høyskolene selv vært lavere. Dette har vært spesielt tydelig i Nederland, hvor enkelte høyskoler av strategiske årsaker selv tok initiativ til nye fusjoner. Også i Storbritannia har mange slike lokalt drevne fusjonsprosesser funnet sted. Utviklingen i Sverige og Norge har også gått i denne retning.

4.2 Fusjonsprosessene

Det foreligger i dag en del litteratur om fusjoner i høyere utdanning med empiri hentet fra ulike land. Vi skal her kort gå gjennom enkelte problemstillinger som oppstår i forbindelse med sammenslåingsprosessen, og som vil være aktuelle også i forbindelse med en eventuell fusjon mellom HSH og et annet lærested.

Frivillige fusjoner versus tvungne fusjoner

I faglitteraturen blir det vanligvis antatt at det er enklere å gjennomføre fusjoner som er et resultat av institusjonenes egne initiativ enn fusjoner som er påtvunget fra statlig hold. Et eksempel på det siste er regjeringens vedtak om sammenslåing mellom Veterinærhøyskolen og UMB og flytting av førstnevnte høyskole til Ås, som utløste sterk motstand ved Veterinærhøyskolen. Dette er imidlertid en forenklet problemstilling. Argumentet har gyldighet når både institusjonsledelsene og personalet er motstandere av

fusjonen, men i mange tilfeller er faglig og administrativ ledelse tilhengere av fusjon, mens store deler av personalet er motstandere. Et relevant eksempel er i så måte den pågående fusjonsprosessen mellom høgskolene i Oslo og Akershus, hvor ledelsen ved de to høgskolene er enige, mens personalet ved Høgskolen i Oslo er splittet i synet på fusjon. Motsatt kan et statlig vedtak om fusjon mellom to eller flere institusjoner, som i utgangspunktet ville foretrukket å fortsette som selvstendige enheter, føre til at både ledelse og personale vil anse fortsatt motstand som uhensiktsmessig og deretter forsøke å gjøre det beste ut av den nye situasjonen. Dette var tilfellet ved mange av de nye statlige høgskolene i kjølvannet av fusjonsprosessene i 1994.

Fusjoner mellom institusjoner med likeartede versus komplementære utdanninger

I litteraturen blir fusjoner mellom læresteder som har ulik fagprofil vanligvis blitt ansett som lettere å gjennomføre enn de tilfeller hvor utdanningene er de samme. Det vil eksempelvis si at en fusjon mellom to lærerutdanningsinstitusjoner kan føre til større samarbeidsproblemer enn en fusjon mellom en lærerskole og en sykepleierskole. Dette skyldes at i det førstnevnte tilfellet blir personale med ulik institusjonell tilknytning og kultur nødt til å samarbeide og konkurrere om faglige og økonomiske ressurser. I det sistnevnte tilfellet vil den daglige virksomheten fortsette som tidligere, relativt upåvirket av en fusjon, såfremt det ikke er tale om å flytte et uvillig fagmiljø til en annen geografisk lokalitet.

Et annet moment er hvilken betydning fusjoner mellom institusjoner med likeartede versus komplementære utdanninger vil ha for den nye institusjonens faglige omdømme og videre utvikling. På den ene siden kan vi tenke oss at en fusjon mellom institusjoner med komplementære utdanninger vil bidra til et bredere utdanningstilbud og således styrke det nye lærestedets posisjon på det nasjonale og internasjonale utdanningsmarkedet. På den annen side kan vi tenke oss at slike fusjoner ikke bidrar til å styrke den enkelte utdanning, mens det derimot vil være tilfelle ved fusjon av like utdanninger i kraft av økningen i fagpersonale og studenter. Sammenslåing av like utdanninger på ulike studiesteder kan dessuten gjøre det lettere å utvikle mastergrads- og doktorgradsprogrammer.

Fusjoner mellom like versus ulike institusjonstyper

I fusjonslitteraturen skiller det gjerne mellom sammenslåinger av institusjoner på samme nivå (f.eks. to høgskoler) og fusjoner mellom ulike institusjonstyper (f.eks. en høgskole og et universitet). I norsk sammenheng er høgskolereformen i 1994 det typiske eksempelet på det første alternativet, og fusjonen mellom Høgskolen i Tromsø og Universitetet i Tromsø et eksempel på det andre alternativet. Det blir vanligvis antatt at sammenslåinger av like institusjonstyper er enklere å gjennomføre enn fusjoner mellom et universitet og en høgskole på grunn av ulike samfunnsoppdrag, ulik utdanningsprofil, forskjeller i kompetanse blant personalet, ulike ressurser til forskningsvirksomhet, kulturforskjeller osv.

Fusjoner mellom like store institusjoner versus fusjoner mellom institusjoner med ulik størrelse

Denne problemstillingen kan illustreres ved å knytte noen betraktninger til omtalen av fusjoner mellom store og små institusjoner i rapporten *Én region – to høyskoler?* (2008) utarbeidet som grunnlagsdokument i forbindelse med fusjonsprosessen mellom Høgskolen i Oslo og Høgskolen i Akershus. Med utgangspunkt i generelle funn i fusjonslitteraturen peker rapporten på at fusjoner mellom likeverdige parter med hensyn til størrelse har større muligheter for å lykkes enn fusjoner hvor det er store forskjeller i størrelse. Er forskjellene store kan fusjonen lett få preg av overtakelse fra den største institusjonens side.

Underforstått ble det ansett som et problem for fusjonsprosessen at Høgskolen i Oslo er mye større enn Høgskolen i Akershus. I en annen oppsummering av fusjonslitteraturen heter det derimot at “takeovers tend to be far simpler, with smaller institutions often being absorbed as departments or faculties of larger institutions” (Harman & Harman 2003). I henhold til det sistnevnte perspektivet vil således fusjonsprosessen være lettere å gjennomføre når størrelsen på institusjonene er så stor at partene ikke kan anses som likeverdige, fordi en liten institusjon vil ha lite å stille opp med i fusjonsforhandlingene med en organisasjon med langt større administrative og faglige ressurser.

Fusjoner basert på samlokalisering versus flere studiesteder

Et siste moment er om fusjonen skal føre til en samlokalisering av de aktuelle institusjonene, eller om den nye institusjonen skal baseres på samarbeid mellom enheter lokalisert på ulike steder. I en fusjonsprosess vil spørsmålet om samlokalisering av utdanninger basert på flytting av et fagmiljø til et annet være spesielt utfordrende. Likeledes vil det være en utfordring dersom to eller flere like utdanninger er lokalisert på ulike steder, og det oppstår uenighet om hvor ledelsen av utdanningen skal være lokalisert.

Suksessfaktorer i fusjonsprosesser

I en oppsummering av erfaringene fra rundt hundre institusjoner som har gjennomgått omfattende endringsprosesser har Kotter (1995) understreket at det tar tid å gjennomføre suksessfulle prosesser. Et første steg i denne prosessen er å etablere *en kollektiv følelse av nødvendighet* for å foreta organisasjonsendringen, og deretter å skape *en felles visjon* for den nye organisasjonen som et middel for å påskynde endringsprosessen.

I en gjennomgang av fusjonslitteraturen har Skodvin (1999) gitt en oversikt over faktorer som peker seg ut i vellykkede sammenslåingsprosesser (her referert fra Prøitz 2005):

- Et sterkt engasjement og følelse av forpliktelse til fusjonsprosessene ved de gjeldende institusjoner og blant de tilsatte – med en sterk ledelse.
- Et felles syn på hvilke utfordringer eller problemer institusjonene står overfor og et felles syn eller visjon på hva som vil være de framtidige fordelene ved en sammenslåing.
- Utstrakt konsultasjonsarbeid med tilsatte og deres involvering i planlegging og integrasjonsprosesser og åpenhet i sentrale beslutningsprosesser.

- Det må gis garantier så fort som mulig til både ansatte og studenter om sikkerhet rundt framtidige ansettelsesforhold og studietilbud.
- En gjennomarbeidet plan for hvordan forhandlinger og implementering av fusjonen skal skje, samt tidshorisont for den praktiske operasjonaliseringen når avtale om sammenslåing er gjort.
- En beslutning om den nye institusjonens navn må på plass så fort sammenslåing er et faktum.

4.3 Har fusjonene vært vellykkede?

Det har vært foretatt en rekke studier i andre land for å forsøke å måle effektene av fusjoner i høyere utdanning, bl.a. i Australia, Nederland, Canada og Storbritannia. Vi skal ikke her referere de enkelte studiene, men gir en oversikt over hovedfunn og konklusjoner med utgangspunkt i denne litteraturen. Det foreligger flere studier som har forsøkt å oppsummere de generelle erfaringene med utgangspunkt i disse fusjonene (jf. Skodvin 1999, Patterson 2000, Harman & Harman 2003, Prøitz 2005).

Generelt sett er det knyttet en rekke metodiske problemer til slike undersøkelser. Vi vil peke på at en slik oppsummering av funn fra fusjonslitteraturen bare gir uttrykk for generelle tendenser, og at hver enkelt fusjon mellom utdanningsinstitusjoner har sine spesielle særtrekk og utfordringer. Et særlig problem vil være knyttet til fortolkningen av hva som kjennetegner en vellykket fusjon. Etter hvilke kriterier skal dette vurderes? Økonomiske kriterier, faglige kriterier, personalets tilfredshet, studentenes tilfredshet, statlige myndigheters behov, eller regionens behov? Det er ikke gitt at en fusjon kan anses vellykket etter samtlige av disse kriteriene.

Administrative stordriftsfordeler?

Som tidligere nevnt har administrative stordriftsfordeler vært en av begrunnelsene for fusjoner i høyere utdanning. Det har imidlertid vært pekt på at store utdanningsinstitusjoner er mer komplekse enn små og oversiktlige læresteder, og at relativt mer tid vil gå med til koordinering, kontroll og informasjonsutveksling. Fra et teoretisk ståsted kan størrelse dermed ha to motsatte effekter på den administrative komponentens relative omfang. Stordriftsfordeler tenderer til å redusere den, mens økt kompleksitet tenderer til å øke den på grunn av større krav til samordning av virksomheten (jf Kyvik 2003). Disse to motstridende prosessene ledet Blau (1973) til å utforme en hypotese om at administrative stordriftsfordeler vil minke med økende institusjonsstørrelse. Økende kompleksitet vil på et gitt punkt føre til at rasjonaliseringsgevinsten ved stordrift gradvis reduseres og til slutt forsvinner.

I en oppsummering av en del forskning på feltet hevdet Patterson (2000: 267-268) at tilhengere av fusjoner tenderer til å overestimere potensialet ved sammenslåing, mens man

undervurderer kostnadene. Særlig i en overgangsfase vil det påløpe ekstra ressurser til omstillingstiltak, planlegging og koordinering.

Det er også vanskelig å finne dokumentasjon på at sammenslåing av institusjoner fører til lavere administrative kostnader. Dette skyldes bl.a. økte krav til de administrative tjenestene både fra internt og eksternt hold. Evalueringen av høgskolereformen (Kyvik 1999) konkluderte eksempelvis med at de totale administrasjonskostnadene antakeligvis var relativt høyere etter reformen enn før fusjonsprosessen. Dette skyldtes for en stor del statens generelle krav til all offentlig forvaltning om økt kvalitet og profesjonalitet i administrativt arbeid, innføring av et mer detaljert regelverk, delegering av arbeidsoppgaver fra departementsnivået til høgskolenivået, og innføring av valgte styringsorganer på institusjons- og avdelingsnivå med krav til omfattende saksforberedelse fra administrasjonens side. I tillegg var samhandlingskostnadene i de enkelte høgskolene antakeligvis blitt større etter reformen på grunn av en mer kompleks organisasjonsstruktur.

På den annen side førte fusjonene i høgskolesektoren til en mer kompetent og profesjonalisert administrasjon ved de nye institusjonene. Dette var også en nødvendig forutsetning for reformen. Økt størrelse gir ofte større profesjonalitet i saksbehandling og større muligheter for administrative spesialisering (eksempelvis i forbindelse med søknader om forskningsmidler fra EU). En større institusjon vil også ha potensial for å kunne utvikle nye tjenester og kompetanse som to mindre institusjoner hver for seg ikke vil ha kapasitet til å utvikle (Stensaker & Kyvik 2010).

Stordriftsfordeler med hensyn til utdanning?

Tidligere studier på feltet har generelt sett ikke kunnet dokumentere at enhetskostnadene til undervisningsformål er lavere ved store enn ved mindre institusjoner (med unntak av svært små institusjoner). Stordriftsfordelene ligger vanligvis på et annet plan; et bedre og bredere utdanningstilbud til studentene. Basert på en gjennomgang av noen case-studier knyttet til effektene av sammenslåinger i en del anglo-amerikanske land konkluderer Prøitz (2005: 87) at samtlige studier viser at studentene fikk et bredere studietilbud og bedre studenttjenester. Gjennom en fusjon kan fagmiljøet knyttet til et utdanningsprogram bli større og bredere og føre til faglige synergieffekter. Komplementær faglig kompetanse blant personalet kan gi grunnlag for å utvide fagtilbudet både i bredden og i form av mastergrads- og doktorgradsprogrammer. Den utviklingen vi har sett i Norge på dette feltet hadde neppe vært mulig uten høgskolereformen i 1994.

Stordriftsfordeler med hensyn til forskning?

Innledningsvis pekte vi på at fusjoner ofte er blitt begrunnet ut fra hensynet til kvaliteten på forskningsvirksomheten og senere også ut fra forventningen om at større institusjoner og forskningsmiljøer vil stå sterkere i konkurransen om forskningsmidler. Det tas vanligvis for gitt at det er en positiv sammenheng mellom miljøenes størrelse og resultatene av forskningsvirksomheten. Dette er en påstand som ikke uten videre lar seg bekrefte i den forskningsbaserte litteraturen på feltet (jf. Kyvik 1998, 1999: 66-72). Ofte forveksles

synligheten av et stort miljø med kvaliteten på miljøet. Summen av hver enkelt persons prestasjoner behøver imidlertid ikke være høyere ved et stort miljø enn ved et lite miljø. Forskningsaktiviteten ved universiteter og høyskoler foregår ofte i samarbeid mellom enkeltpersoner eller grupper på tvers av institusjonelle og nasjonale grenser. På grunn av spesialiseringen i forskningstema kan samarbeidet med kolleger ved andre norske institusjoner og i utlandet være tettere enn med kolleger ved eget institutt. Ved fusjoner mellom store og små institusjoner har ulike studier likevel dokumentert kvalitetsmessige forbedringer i etterkant av fusjonen ved den minste institusjonen (jf. Prøitz 2005: 87).

Det er dessuten en realitet at store miljøer synes å ha et fortrinn i konkurransen om forskningsmidler. Store miljøer er mer synlige i beslutningstakernes øyne enn de mindre miljøene. Dessuten har forskningsmidlene i stigende grad blitt fordelt innenfor rammen av store programmer; det være seg i EU eller i Norge. Deltakelse i slike programmer krever ofte at forskningsmiljøene har bred kompetanse, og dessuten administrativ kompetanse som støtte i søknadsprosessen og i forvaltningen av forskningsmidlene. Størrelsen på forskningsmiljøene har også betydning for muligheten til å etablere bærekraftige forskningsgrupper som er attraktive som samarbeidspartnere nasjonalt og internasjonalt.

Generelle erfaringer fra Norge

Hva er så erfaringene fra den norske høyskolereformen i 1994? Sett i tilbakeblikk synes det å være allmenn enighet om at reformen var vellykket, og at sammenslåingen av mange små institusjoner til et mindre antall større høyskoler førte til større synlighet og status for de statlige høyskolene både regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Dette var den konklusjonen som ble trukket i evalueringen av reformen (Kyvik 1999), og denne vurderingen er blitt styrket i ettertid. Ikke minst kan høyskolereformen sies å ha banet vei for en faglig utviklingsprosess som resulterte i universitetsetableringene i Agder, Stavanger og Bodø.

Avslutningsvis kan vi trekke den konklusjon at de fleste fusjonene i høyere utdanning har vært vellykkete, selv om det også finnes eksempler på mindre vellykkete sammenslåinger. De nye og større institusjonene har en mer profesjonell administrasjon, de gir et bedre og bredere utdanningstilbud, og de er mer synlige både på regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Som pekt på ovenfor kan imidlertid synspunktene på effektene av fusjoner variere etter hvem som svarer på slike spørsmål.

4.4 Organisering og ledelse av flercampusinstitusjoner

Fusjoner i høyere utdanning har ofte som utgang at de involverte institusjonene, dersom de ligger langt fra hverandre, fortsetter som studiesteder på samme sted som før. Slike høyskoler eller universiteter blir vanligvis omtalt som nettverksinstitusjoner eller flercampusinstitusjoner. Geografisk avstand mellom studiestedene skaper utfordringer i den daglige driften, og erfaringsmessig kan det oppstå problemer knyttet til organisering og ledelse av slike institusjoner.

Her kan det tenkes minst tre ulike typer begrunnelser for hvilke forhold det bør legges vekt på i en ny organisasjonsmodell:

- *Faglige begrunnelser* knyttet til akademisk/kvalitetsmessig utvikling av forskning og utdanning
- *Geografiske begrunnelser* knyttet til lokalisering av studiesteder, og samarbeidet mellom studietilbud som er lokalisert på ulike steder
- *Effektivitetsbegrunnelser* knyttet til hva som kan være den økonomisk sett mest rasjonelle måten å organisere seg på

I praksis vil de valg som foretas selvfølgelig ikke være begrunnet ut fra kvalitet, geografi eller effektivitet alene, men samtidig kan en mer prinsipiell oppdeling klargjøre argumentene for og mot de ulike alternativene, og bidra til en systematisk diskusjon knyttet til beslutningsprosessen. Hvilke forhold bør tillegges størst vekt? Behovet for å styrke faglig kvalitet gjennom etablering av felles avdelinger på tvers av studiesteder? Behovet for å bevare de gamle fagmiljøene med avdelinger knyttet til det enkelte studiested? Eller behovet for større organisatorisk og økonomisk effektivitet gjennom nedleggelse av enkelte enheter og flytting av personale til andre studiesteder?

Faglige begrunnelser

Hvilken organisering som i størst grad bidrar til faglig utvikling av læresteder er en gammel diskusjon innen høyere utdanning. Naturvitenskapelige og teknologiske fag, hvor samarbeid ofte er en forutsetning for å kunne gjennomføre forskningsprosjekter, kan eksempelvis være tjent med andre former for organisering enn humanistiske fag. Dessuten kan forskning og utdanning i prinsippet ses på som to ulike aktiviteter som kan tilsi ulike organiseringsbehov. Ofte synes det som om nasjonale tradisjoner for organisering av visse typer læresteder – eksempelvis et universitet – brukes som en begrunnelse i seg selv. I Norge har man da også sett at høgskoler som har endret status til universiteter har endret sin organisering for å bli mer ”universitetslike”. Samtidig finnes det ikke mye forskning som indikerer at visse former for organisering er andre overlegne når det gjelder å stimulere til kvalitet i utdanning og forskning.

Ved læresteder nasjonalt og internasjonalt gjennomføres fortløpende organisatoriske endringsprosesser med henblikk på å utvikle forskning og utdanning. Reorganisering av enheter skjer også på andre nivå enn de institusjonelle, som gjennom sammenslåing av institutt og avdelinger. En typisk trend er at det utvikles nye strukturer på tvers av etablerte institutter og avdelinger, som egne forskningsgrupper, forskningsinstitutt, tverrfaglige utdanningsprogram og forskerskoler. Vektlegging av fremragende forskning og utdanning er en annen trend som har betydning for valg av organiseringsform. Likeledes har satsning på entreprenørskap og tiltak for å skaffe ekstern finansiering betydning for organisasjonsstrukturen ved at det opprettes enheter i samarbeid med allianser av partnere; akademiske, fra næringslivet og regionale aktører.

En diskusjon knyttet til faglig organisering må imidlertid også adressere hvordan begrepet ”fag” skal forstås, og om det er spesielle fortolkninger av dette begrepet som ønskes prioritert. Her vil spesielt spørsmålet om disiplinær spesialisering (universitetstradisjonen) versus mer tverr- og flerfaglig organisering (høgskoletradisjonen) være en sentral diskusjon.

Geografiske begrunnelser

I hovedsak vil en diskusjon rundt geografi dreie seg om hvorvidt spesielle utdanningstilbud skal dubleres, eller hvorvidt den enkelte campus bør spisse sin faglige profil inn mot spesielle fag, utdanningsnivåer eller type utdanningstilbud. Erfaringer fra høgskolereformen i 1994 antyder at en organisering i felles avdelinger på tvers av ulike geografiske steder kan være utfordrende for det faglige samarbeidet.

Politisk synes det i utgangspunktet å være en tvetydig argumentasjon knyttet til geografi og kvalitet i norsk høyere utdanning. Når det gjelder forskning argumenteres det ofte for at geografisk spredte fagmiljøer gjerne skaper fragmentering, og at det enkelte forskningsmiljø blir for lite, spesielt siden forskningsfinansieringen gjerne knyttes opp til større fagmiljøer. Den forskning som i stor grad blir utført av enkeltindivider og små grupper har slik sett mindre gunstige kår i dagens forskningspolitiske klima.

Når det gjelder utdanning synes imidlertid argumentasjonen å være noe motsatt. Dagens regjering har eksempelvis lagt stor vekt på at studiesteder ikke skal legges ned på tross av ambisjoner om sterkere samarbeid og arbeidsdeling. Historisk sett har en desentralisert studiestruktur i Norge også vært viktig for rekrutteringen til høyere utdanning, der studenter gjerne søker til det geografisk nærmeste studiestedet når de skal starte på en høyere utdanning. Også i etterkant av Kvalitetsreformen synes denne tendensen å være sterk (Frølich et al. 2010).

Geografiske begrunnelser vil i forhold til organisering derfor gjerne være knyttet til om utdanning og forskning bør eller kan være så sterkt koblet som det ofte i dag legges opp til. Alternativer her er enten at bachelorstudier kun gis ved ”lokale” studiesteder, mens master- og PhD-studier sentraliseres ved noen ”sentrale” studiesteder, eller at man forsøker å gi de ulike studiestedene en mer særpreget profil. Det siste alternativet har i Norge vært forsøkt satt ut i livet ved Høgskolen i Hedmark der man forsøker å gi studiestedene på Rena, Elverum og Hamar en tydelig faglig profil knyttet til spesielle profesjonsutdanninger. Avhengig av hvilket alternativ som her velges, kan ledelsesformene både være mer faglige så vel som administrativt orientert. Ofte vil det imidlertid være en utfordring å få forskningsmessig sterke personer til å påta seg lederverv for rene grunnutdanninger.

Effektivitetsbegrunnelser

Begrunnelser knyttet til organisatorisk og økonomisk effektivitet er ofte koblet til behovet for nedleggelse av enkelte enheter og flytting av personale til andre studiesteder. Dette gjelder både for faglige og administrative enheter og personale. Et av målene for

høgskolereformen i 1994 var således å oppnå større kostnadseffektivitet gjennom sammenslåing av institusjoner.

I diskusjonen over har vi ikke berørt ledelsesformer knyttet til de enkelte begrunnelsene. Årsaken til dette er for det første at det ikke er mulig å kople ulike ledelsesformer til de enkelte begrunnelsene på noen enkel måte. I dag kan man finne eksempler på både valgt og ansatt ledelse begrunnet ut fra faglige, geografiske og effektivitetsargumenter. For det andre handler dette om hvordan den faglige og administrative ledelsen skal samhandle, der det finnes ulike modeller for hvordan dette kan skje avhengig av hva som skal være de overordnede målene for den sammenslåtte institusjonen. For det tredje vil spørsmålet om hvor ledelsen av de enkelte avdelingene eller fakultetene skal være lokalisert, være avhengig av hvilken organisasjonsmodell som blir valgt ved etableringen av en avdelings- eller fakultetsstruktur; etter studiested eller på tvers av studiesteder.

4.5 utfordringer for HSH

Med utgangspunkt i gjennomgangen av litteraturen om fusjoner i høyere utdanning kan vi peke på en rekke utfordringer for HSH i en eventuell fusjonsprosess. Her nøyer vi oss bare med en generell påpekning av disse utfordringene, men utdyper dem i kapittel 7 hvor vi drøfter de ulike fusjonsalternativene.

Fusjonspartnerens størrelse

Uansett fusjonspartner vil HSH være den klart minste institusjonen. En sammenslåing av HSH med en av de andre institusjonene på Sør-Vestlandet kan derfor komme til å fortone seg mer som en overtakelse av HSH enn som en fusjon mellom likeverdige parter.

Fusjonspartnerens sektortilknytning

Det er generelt sett en større utfordring å fusjonere med en institusjon med en annen status enn med en institusjon på samme nivå. Det har vist seg å være en utfordring å forene tradisjonelle universitetskulturer med yrkes- og profesjonsrettede utdanninger. En fusjon med UiB kan således føre til større faglige utfordringer enn en fusjon med HiB. En fusjon med UiS kommer i denne sammenheng i en mellomstilling. UiS har riktignok universitetsstatus, men var inntil for få år siden en statlig høgskole. UiS gir i dag utdanning på samme felt som HSH, men tilbyr dessuten tradisjonelle universitetsfag.

Integrasjon av likeartede utdanninger

Tidligere studier av fusjoner har vist at det kan være enklere å fusjonere institusjoner med ulike enn like utdanninger. I det sistnevnte tilfellet forutsetter en vellykket fusjon at fagpersonalet samarbeider på tvers av tidligere institusjonsgrenser, men det kan oppstå konflikter mellom de ulike miljøene med hensyn til ledelse av en sammenslått utdanning, faglig innhold i utdanningen og i ressursfordelingsspørsmål. Både UiS og HiB tilbyr de samme utdanningene som HSH. Dette gir gode muligheter for å skape større og bredere

fagmiljøer, men en sammenslåing av like utdanninger medfører også et potensiale for konflikt om faglig innflytelse og fordeling av ressurser.

Transaksjonskostnader

En fusjon mellom HSH og et annet lærested vil føre til økt reiseavstand mellom studiestedene. I tillegg til avstanden mellom Stord og Haugesund kommer avstanden enten til Stavanger eller Bergen. Uansett alternativ vil dette føre til økte transaksjonskostnader, selv om økt bruk av IKT kan redusere behovet for reiser mellom studiestedene.

Styrings-, ledelses- og organisasjonsmodeller

Et viktig element i enhver fusjon er å etablere en ny organisasjon. Det må opprettes et felles styre, det må velges eller tilsettes en felles ledelse, og faglig og administrativ virksomhet må reorganiseres. Dette kan foregå på ulike måter, men vil uansett skape utfordringer. For den faglige virksomheten kan vi skissere tre hovedalternativer:

- 1) En sammenslåing basert på *faglige kriterier*; dvs. at virksomheten ved de enkelte studiestedene integreres i felles fakulteter eller avdelinger på tvers av studiestedene.
- 2) En sammenslåing basert på *geografiske kriterier*; dvs. at virksomheten ved de enkelte studiestedene fortsetter som i dag.
- 3) En sammenslåing basert på *effektivitetskriterier*; dvs. at utdanningsvirksomheten i større grad konsentreres til ett eller to studiesteder.

Her vil alternativ 1 og 3 skape utfordringer i en fusjonsprosess, mens alternativ 2 betyr små endringer. Men dersom en fusjon skal kunne rettferdiggjøres ut fra faglige kriterier, og ikke bare som et mål for å bli del av et universitet, er det alternativene 1 og 3 som må diskuteres.

For HSH er spørsmål knyttet til geografisk lokalisering ikke et ukjent fenomen, og høgskolen har selv mange erfaringer knyttet til de utfordringer som finnes når et lærested har campus på flere steder. Sett i forhold til spørsmålet om fusjon og ulike samarbeidsløsninger for HSH fremover, vil et viktig spørsmål være hvordan man tenker seg en ”ny” institusjon organisert. Ofte er det nettopp spørsmål knyttet til organisering og ledelse som står frem som de mest problematiske når intensjoner om nye former for samarbeid initieres.

Navnet på den nye institusjonen

Den symbolske betydningen av institusjonsnavn kan være stor. Uansett fusjonsalternativ kan vi vanskelig se for oss at noen av de involverte institusjonene kan beholde sitt nåværende navn. Et nytt navn kan bli en utfordring, særlig fordi tre av fusjonsalternativene bryter med fylkesinndelingen.

5 Høgskolen Stord/Haugesund – situasjonen i dag

5.1 HSH – en regionalt orientert profesjonshøgskole

Høgskolen Stord/Haugesund har i dag ca. 3.000 studenter og består av tre avdelinger; Avdeling for helsefag (845 studenter høsten 2010), Avdeling for lærerutdanning og kulturfag (984 studenter) og Avdeling for tekniske, økonomiske og maritime fag (1.169 studenter). Høgskolen har studiesteder på Rommetveit, Stord og i Haugesund. Det tar ca. 50 minutter å kjøre mellom de to studiestedene.

På Stord finnes følgende utdanninger:

- Sykepleierutdanning
- Grunnskolelærerutdanning
- Førskolelærerutdanning
- Faglærerutdanning i praktiske og estetiske fag
- Faglærerutdanning i musikk
- Årsstudium i idrett, engelsk, musikk, samfunnsfag, kunst og håndverk

I Haugesund tilbys disse utdanningene:

- Sykepleierutdanning
- Ingeniørutdanning innen brann, hms, maskin
- Maritim utdanning
- Økonomisk/administrativ utdanning

I tillegg har HSH opprettet en masterutdanning i IKT i læring, og tilbyr to samarbeidsmastergrader; Teknisk sikkerhet (sammen med UiB og UiS), og Meistring og myndiggjering (sammen med Høgskulen i Volda).

I Strategisk plan for perioden 2008-2016 har HSH definert sin rolle på følgende måte:

Me er ein regional høgskole fundamentert på og rundt profesjonsutdanning i sjukepleie, lærarutdanning, ingeniørutdanning, maritim utdanning, økonomisk-administrativ utdanning, og varierte tilbod om fag- og vidareutdanningar som spring ut frå fagmiljøa i desse utdanningane.

Med utgangspunkt i disse profesjonsutdanningene har HSH valgt å prioritere tre faglige satsingsområder:

Didaktikk og profesjonskunnskap

- *Undervisning, forskning og utvikling, formidling og refleksjon innan fagområda i avdeling for lærarutdanning og kulturfag skal møta framtidens krav til lærerkompetanse ved å utdanna lærarar med høgt fagleg nivå. Analyse av og refleksjon over bruk av digitale verkty som del av undervisning og opplæring skal vera eit sentralt fokusområde.*

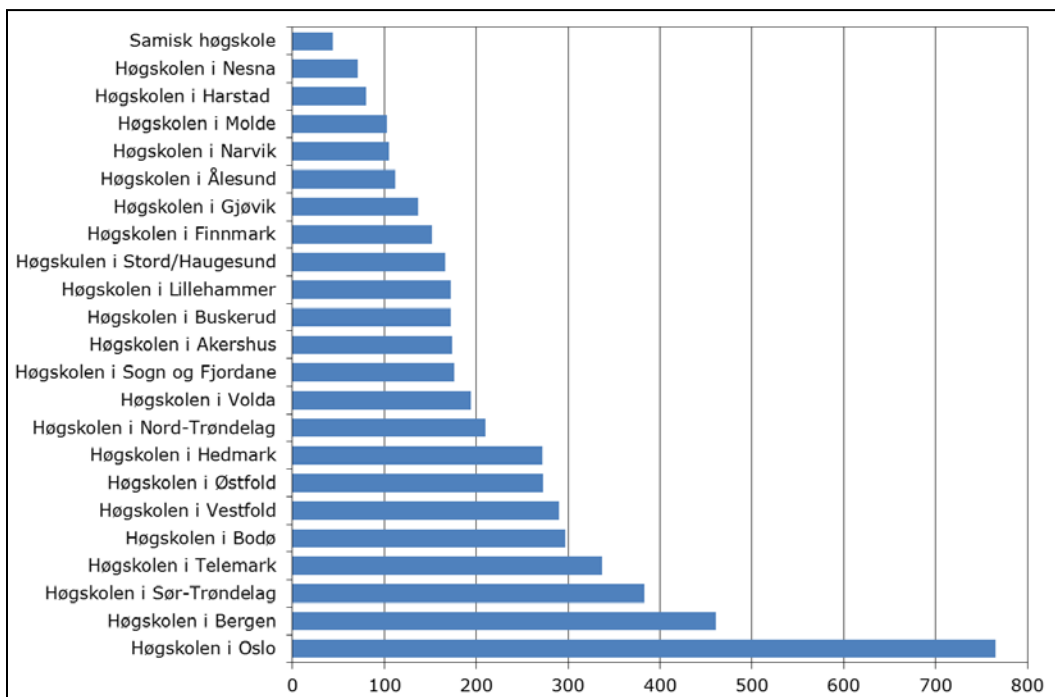
Petromaritim næringsverksemd

- *Undervisning, formidling, forskning og utvikling, og regionalt utviklingsarbeid innan dei tekniske, økonomiske og maritime fagområda skal ha spesiell relevans for den petromaritime næringsklynga i regionen. Me skal ha særskilt fokus på teknisk sikkerheit, økonomisk og organisatorisk usikkerheitshandtering og komplekse maritime operasjonar.*

Helsefag

- *Undervisning, formidling, forskning og utvikling innan helsefag skal særleg vektleggja samhandling med fokus på profesjonell praksis til pasientar i langtidsforløp.*

I norsk målestokk er HSH blant de mindre statlige høgskolene, men åtte høgskoler har færre tilsatte i faglige stillinger og studenter enn HSH: de fem i Nord-Norge, og høgskolene i Ålesund, Molde og Gjøvik (jf. figur 5.1).

Figur 5.1 Faglig personale ved de statlige høgskolene i 2009. Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

HSH er dessuten en typisk profesjonshøgskole i den forstand at det ikke undervises i tradisjonelle universitetsfag, slik det blir gjort ved høgskoler hvor tidligere distriktshøgskolemiljøer er en del av virksomheten. Bredden i undervisningstilbudet er således mindre enn ved mange av de andre høgskolene. HSH tilbyr i første rekke utdanning på bachelornivå, men har også opprettet én mastergradsutdanning, og tilbyr studier i to andre masterutdanninger; en i samarbeid med UiS og UiB og en i samarbeid med Høgskulen i Volda.

HSH er primært en høgskole for Nord-Rogaland (Haugalandet) og Sunnhordland, og har en sentral beliggenhet midt i Sør-Vestlandsregionen definert som Rogaland og Hordaland. Til Haugalandet og Sunnhordland kan vi regne 17-18 kommuner og et folketall på 160-170.000 innbyggere. HSH har således et stort oppland for studentrekruttering. I dag er om lag 70 prosent av studentene hjemmehørende i regionen. En spørreundersøkelse foretatt høsten 2010 (Kvifor HSH-2010) viser at nærmere 80 prosent av studentene hadde HSH som førstevalg i Samordna Opptak.

5.2 HSH – en sammenligning med UiS, HiB og UIB

I dette avsnittet presenterer vi en del data om HSH; antall studenter og studentrekruttering, uteksaminerte kandidater, personale og økonomi; og i tillegg data som kan belyse i hvilken utstrekning HSH oppfyller samfunnsoppdraget slik det går fram av Lov om universiteter og høgskoler (jf. kapittel 2). Vi har i denne sammenheng funnet det hensiktsmessig å sammenligne HSH med de tre nærliggende institusjonene, som dels er samarbeidspartnere, dels konkurrenter på studentmarkedet; Universitetet i Stavanger, Høgskolen i Bergen og Universitetet i Bergen.

En spørreskjemaundersøkelse foretatt blant det faglige personalet ved de statlige høgskolene (og Universitetet i Stavanger) i 2006 gir muligheter for å sammenligne HSH med Høgskolen i Bergen og UiS (Larsen & Kyvik 2006). En tilsvarende spørreskjemaundersøkelse blant det vitenskapelige personalet ved universitetene i 2001 gir i noen grad muligheter for også å sammenligne med Universitetet i Bergen. I tillegg har vi benyttet data fra Forskerpersonalregisteret ved NIFU, Forskningsstatistikken ved NIFU og data fra DBH.

Studenter og studentrekruttering

HSH er klart minst av de høyere utdanningsinstitusjonene på Sør-Vestlandet (tabell 5.1). Studenttallet har økt jevnt på 2000-tallet (tabell 5.2). Fra 2005 til 2010 steg antallet studenter med over 500, dvs. drøyt 20 prosent. Både ved HiB og UiS økte studenttallet i denne perioden med over 1.200. Den prosentvise veksten var imidlertid litt høyere ved HSH. UiB har hatt en nedgang i antall studenter i dette tidsrommet, men nedgangen er neppe reell, og skyldes sannsynligvis tekniske endringer i registreringen av studenttallet.

Av tabell 5.1 går det fram at HiB har spesielt mange eksternt finansierte studenter, mens HSH har det relativt største antallet videreutdanningsstudenter (23 %), mot tilsvarende for HiB (18 %), UiB (6 %) og UiS (5 %). Tabell 5.1 viser dessuten at HSH har den mest omfattende etterutdanningsvirksomheten, målt i antall kurstimer, langt flere enn HiB og UiS. Av de fire institusjonene framstår således HSH som den som i størst grad har engasjert seg i etter- og videreutdanning.

Tabell 5.1 Antall studenter og deltakere i etterutdanningskurs ved HSH, UiS, HiB og UiB høsten 2010.

	HSH	UiS	HiB	UiB
Totalt antall studenter	3005	8500	7215	14848
(Herav eksternt finansiert)	(130)	(149)	(817)	(489)
(Herav i videreutdanning)	(703)	(440)	(1296)	(946)
Deltakere etterutdanningskurs	1015	332	1256	..
Antall kurstimer	963	285	203	..
Antall årsverk	9,6	4,6	6,0	..

Kilde: DBH NSD.

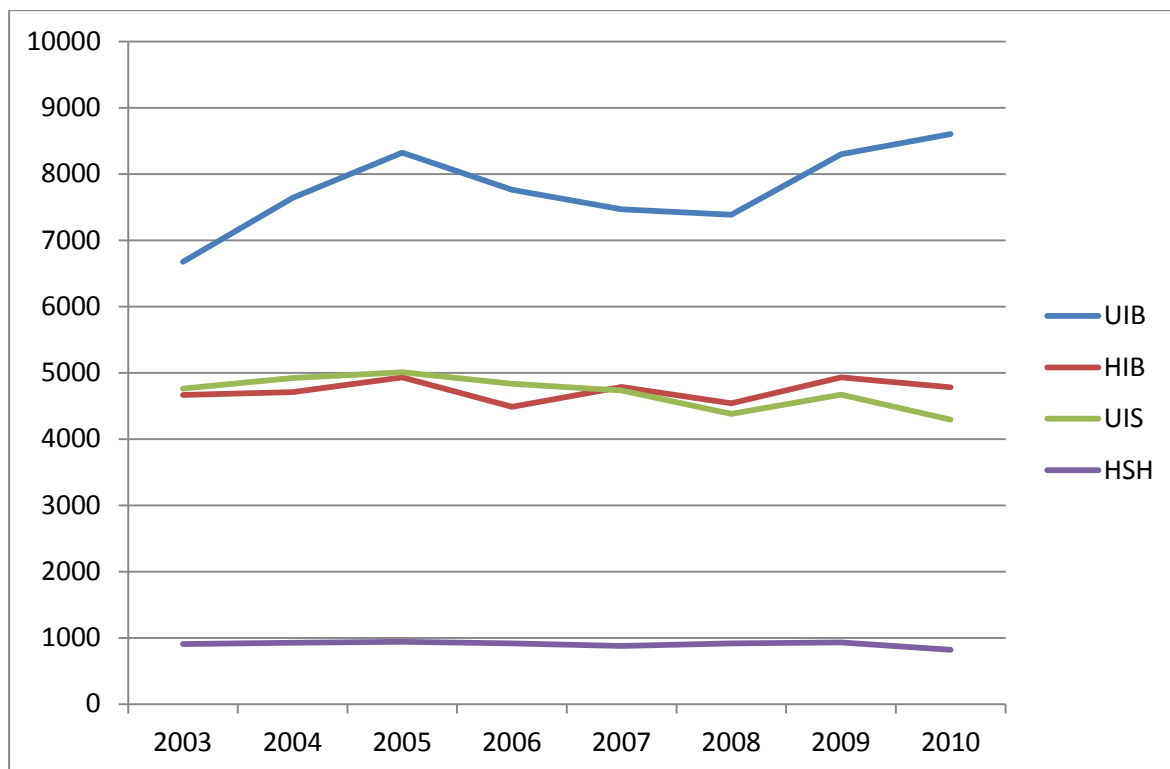
Tabell 5.2 Antall studenter ved HSH, UiS, HiB og UiB høsten 2005-2010.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HSH	2466	2716	2708	2740	3026	3005
UiS	7271	7065	7720	7872	8494	8500
HiB	5987	6214	6452	6642	6921	7215
UiB	16037	15758	14653	14208	14386	14848

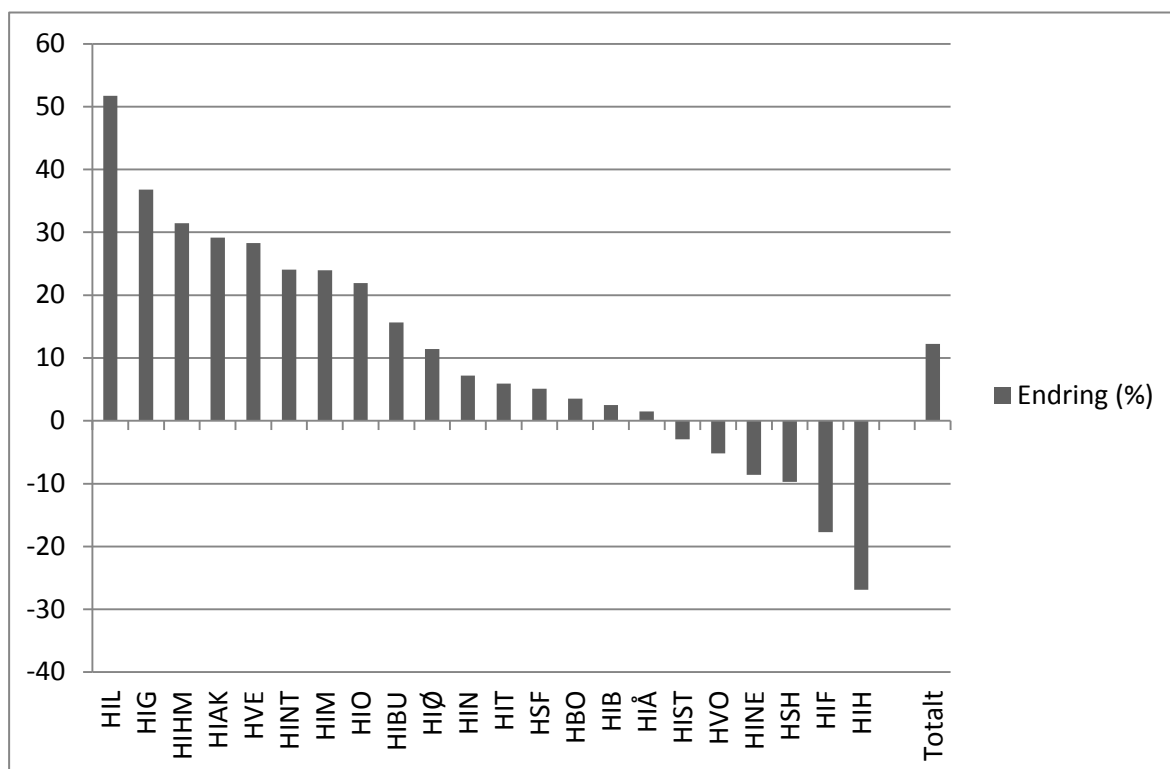
Kilde: DBH NSD.

Når vi ser på antallet søkere til høyere utdanning er det store forskjeller mellom de enkelte institusjonene (jf. figur 5.2). I forhold til antallet studenter er antallet primærsøkere langt lavere ved HSH enn ved HiB og UiS. Både ved HSH, HiB og UiS har antallet primærsøkere vært relativt stabilt over tid, men UiS har hatt en negativ trend. UiB er den eneste institusjonen hvor trenden er positiv. Til tross for at antallet primærsøkere ved HSH har vært stabilt i tidsrommet 2003-2010, har antallet studenter likevel økt i det samme tidsrommet. Totalt sett har dessuten HSH fått nok studenter til å fylle ledige studieplasser. Dette skyldes for en stor del lokalt opptak av studenter utenom det sentrale opptaket.

Det er for øvrig store forskjeller mellom de statlige høgskolene med hensyn til endringer i antall søkere over tid. En undersøkelse (Frølich, Waagene & Aamodt 2010) viser at søkerantallet ved HSH har hatt en mindre positiv utvikling enn gjennomsnittet for de statlige høgskolene (jf. Figur 5.3). Dette gjelder også for HiB.

Figur 5.2 Antall primærøkere i perioden 2003 til 2010, etter lærested. Kilde: Samordna opptak.

Figur 5.3 Prosentvis endring i antall primærøkere til statlige høyskoler fra 2003 til 2010. Kilde: Samordna opptak.

Uteksaminerte kandidater

I 2009 uteksaminerte HSH 470 kandidater, mot tilsvarende 1466 ved UiS, 1365 ved HiB, og 2433 ved UiB. Tabell 5.3 viser kandidatproduksjonen ved HSH fordelt på avdelinger. Underlagsmaterialet viser at det har vært en spesielt sterk vekst i antall ingeniørkandidater fra 2008 (58) til 2009 (93). Dette skyldes uteksaminering av 30 kandidater fra de toårige kandidatstudiene i elektro og maskin, et utdanningstilbud som nå er nedlagt.

Tabell 5.3 Antall uteksaminerte kandidater ved HSH i 2009.

Avd. for lærerutdanning og kulturfag		165
Avd. for helsefag		155
Studiested Haugesund	85	
Studiested Stord	70	
Avdeling for tekniske/økonomiske/maritime fag		150
Studieområde ingeniør	93	
Studieområde nautikk	17	
Studieområde økonomi og administrasjon	40	
Totalt		470

Kilde: DBH NSD.

Faglig/vitenskapelig personale

Også målt i antall faglig/vitenskapelig personale framtrer HSH som en klart mindre høyskole enn de andre institusjonene på Sør-Vestlandet (tabell 5.4). Mens HSH har ca. 200 tilsatte i slike stillinger, har HiB ca. 500. Den faglige kompetansen til dette personalet målt som andel i førstestillinger (22 prosent ved HSH) og andel med doktorgrad (18 prosent ved HSH) er også langt lavere enn ved UiB og UiS, men også lavere enn ved HiB (tabell 5.5). Den eneste indikatoren som faller positivt ut for HSH i en slik sammenligning er antall stipendiater (19 personer) som er høyere enn ved HiB.

Tabell 5.4 Faglig/vitenskapelig personale ved HSH, UiS, HiB og UiB i 2009.

	HSH		UiS		HiB		UiB	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Professor	4	2 %	84	13 %	16	3 %	469	22 %
Dosent	-	-	2	-	1	-	-	-
Førsteamanuensis	24	12 %	160	24 %	98	20 %	359	17 %
Førstelektor	16	8 %	32	5 %	41	8 %	19	1 %
Amanuensis	-	-	16	2 %	-	-	29	1 %
Høgskole- /univ.lektor	98	50 %	145	22 %	257	52 %	100	5 %
Høgskolelærer	30	15 %	13	2 %	35	7 %	4	-
Postdoktor	-	-	20	3 %	-	-	207	10 %
Stipendiat	19	10 %	108	16 %	17	3 %	711	34 %
Andre vit. stillinger	5	3 %	79	12 %	31	6 %	219	10 %
Totalt	196	100	659	100	496	100	2117	100

Kilde: NIFU Forskerpersonalregisteret.

Tabell 5.5 Faglig/vitenskapelig personale ved HSH, UiS, HiB og UiB med doktorgrad i 2009, og andel av personale i kombinerte undervisnings- og forskerstillinger med doktorgrad.

	HSH		UiS		HiB		UiB	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Doktorgrader	25	18 %	251	53 %	98	24 %	1078	89 %

Kilde: NIFU Forskerpersonalregisteret.

Økonomiske rammebetingelser og ekstern ressurstilgang

Tabell 5.6 viser hvordan HSH kommer ut sammenlignet med de andre institusjonene i den resultatbaserte inntektsmodellen basert på forskningsindikatorer for 2009. Av de samlede midler som fordeles til institusjonene i universitets- og høyskolesektoren med utgangspunkt i denne modellen mottok HSH 0,2 prosent. HSH er i denne sammenligningen en svært liten aktør sett i forhold til UiB, men også UiS. Den eneste indikatoren hvor HSH skårer høyt sett i relasjon til høyskolens størrelse er NFR-inntekter, som er langt høyere enn ved HiB. I 2009 kom HSH også bedre ut enn UiS når det gjelder inntekter fra NFR, sett i forhold til institusjonenes størrelse og det forhold at UiS har universitetsstatus. Tall fra den nasjonale Forskningsstatistikken viser dessuten at ca. 30 prosent av FoU-midlene ved HSH i 2009 kom fra eksterne kilder (i hovedsak NFR). Ved universitetene var den tilsvarende andelen nærmere 40 prosent, og ved HiB under 20 prosent.

Tabell 5.6 Indikatorer i resultatbasert omfordeling (RBO) for HSH, UiS, HiB og UiB i 2009.

	HSH	UiS	HiB	UiB
Avlagte doktorgrader	-	29	-	223
Publikasjonspoeng	51,4	464,4	107,3	1862,8
EU-inntekter (mill. kr.)	0.163	2.003	-	31.894
NFR-inntekter (mill. kr.)	10.828	26.823	8.390	388.674
Andel doktorgrader	-	2,5 %	-	19,4 %
Andel EU-inntekter	0,1 %	1,2 %	-	19,5 %
Andel NFR-inntekter	0,5 %	1,2 %	0,4 %	17,1 %
Andel publikasjonspoeng	0,4 %	3,7 %	0,9 %	14,8 %
Andel RBO	0,2 %	2,4 %	0,3 %	17,6 %

FoU-virksomhet

I 2006 foretok NIFU en spørreskjemaundersøkelse blant det faglige personalet ved de statlige høyskolene og UiS. Bl.a. ble personalet bedt om å fordele sin arbeidstid på ulike arbeidsoppgaver gjennom hele det foregående året (jf tabell 5.7). Ved HSH ble 64 prosent av total arbeidstid brukt til undervisning og veiledning og 17 prosent til FoU-arbeid; nøyaktig samme resultater som ved HiB. Personalet ved UiS var litt mer forskningsorientert enn ved HSH og HiB, men i langt mindre grad enn personalet ved UiB. Selv om data om tidsbruk ligger noen år tilbake i tid, er det liten grunn til å anta at forholdene i dag er vesentlig endret.

Tabell 5.7 Andel av total arbeidstid brukt til FoU, undervisning, veiledning, administrasjon og andre oppgaver av faglig personale ved HSH, UiS og HiB i 2005 og UiB i 2001.

	HSH	UiS	HiB	UiB
FoU	17 %	25 %	17 %	29 %
Undervisning	62 %	49 %	61 %	28 %
Veiledning av master- og PhD studenter	2 %	5 %	2 %	15 %
Administrasjon	14 %	13 %	15 %	16 %
Andre oppgaver	5 %	8 %	6 %	13 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %

Kilde: Larsen & Kyvik (2006), Smeby (2001).

Personalet ble også bedt om å klassifisere sin egen FoU-virksomhet etter type aktivitet. Resultatene går fram av tabell 5.8 og viser at personalet ved HSH og også HiB i liten grad driver grunnforskning og anvendt forskning i tradisjonell forstand, men i atskillig større grad med ulike former for utviklingsarbeid. Vi mangler her sammenlignbare data med UiB, men en undersøkelse fra 2008, hvor det faste vitenskapelige personalet ved de fire “gamle” universitetene ble bedt om å klassifisere sin FoU-virksomhet i henhold til de to første kategoriene i tabell 5.8, viser følgende resultater (Gulbrandsen & Kyvik 2010): 47 prosent oppga at deres forskning “i stor grad” var grunnforskning, og 26 prosent at de “i stor grad” drev anvendt forskning. Forskjellen i type FoU-aktivitet mellom de tradisjonelle universitetene, UiS og HSH / HiB er med andre ord svært store.

Tabell 5.8 Klassifisering av FoU av fagpersonalet ved HSH, UiS og HiB i 2005.

	HSH	UiS	HiB
Grunnforskning	9 %	25 %	14 %
Anvendt forskning	25 %	35 %	25 %
Utviklingsarbeid	33 %	23 %	32 %
Pedagogisk utviklingsarbeid	28 %	15 %	24 %
Kunstnerisk utviklingsarbeid	5 %	2 %	5 %
Sum	100 %	100 %	100 %

Kilde: Larsen & Kyvik (2006)

Publisering, formidling og deltakelse i samfunnsdebatten

Det er klare forventninger til personalet ved universiteter og høyskoler at de skal delta aktivt i vitenskapelig publisering basert på sin forskning, og også i formidling av forskning for et allment publikum og i deltakelse i samfunnsdebatten. Resultatene av den vitenskapelige publiseringen inngår dessuten som en del av den resultatbaserte inntektsmodellen, og blir rapportert som antall publiseringspoeng vektet for samforfatterskap, publikasjonstype og publiseringssted (Nivå 1 og 2 tidsskrifter og forlag). Tabell 5.9 viser at HSH ligger omtrent på nivå med HiB i antall publiseringspoeng korrigert for institusjonsstørrelse, men langt lavere enn UiB og UiS. Tabellen viser dessuten at HSH har en svært lav andel publiseringspoeng på Nivå 2, dvs. at svært få

tilsatte ved HSH publiserer i tidsskrifter med større faglig prestisje enn gjennomsnittstidsskriftet.

Tabell 5.9 Publikasjonspoeng ved HSH, UiS, HiB og UiB i 2009 andel publikasjonspoeng på nivå 1 og 2.

	HSH	UiS	HiB	UiB
Publikasjonspoeng	51,3	464,4	107,2	1862,8
Andel Nivå 1	98,0 %	82,2 %	92,2 %	75,7 %
Andel Nivå 2	2,0 %	17,8 %	7,8 %	24,3 %
Publiseringspoeng per fagårsverk	0,3	0,7	0,2	0,9

Kilde DBH NSD.

I tabell 5.10 viser vi egenrapporterte publiseringsdata tidligere samlet inn gjennom spørreskjemaer til fagpersonalet ved universiteter og høyskoler. Tabellen viser at både med hensyn til totalt antall faglig/vitenskapelige publikasjoner per tilsatt (ikke korrigert for samforfatterskap) og andel av det faste faglige personalet med slike publikasjoner, kommer HSH dårligst ut i denne sammenligningen. Dette gjelder også når vi ser på andelen av personalet som har rapportert populærvitenskapelige artikler og bidrag til allmenn samfunnsdebatt. Datamateriale foreligger ikke for UiB, men for universiteter (eksl. UiS) og vitenskapelige høyskoler samlet. Resultatene for UiB antas å ligge nær gjennomsnittet for disse institusjonene. Selv om datamaterialet viser situasjonen noen år tilbake i tid, er det relative forholdet mellom de ulike institusjonene neppe vesentlig forskjellig i dag.

Tabell 5.10 Fagpersonalets egenrapporterte publikasjoner ved HSH, UiS og i perioden 2003-2005 og ved universiteter og vitenskapelig høyskoler samlet i perioden 1998-2000.

	HSH	UiS	HiB	Univ.
Antall faglig/vitenskapelige publikasjoner	1,1	4,0	2,0	9,1
Andel med faglig/vitenskapelige publikasjoner	40 %	69 %	50 %	94 %
Andel med populærvitenskapelige artikler	14 %	41 %	24 %	53 %
Andel med bidrag til allmenn samfunnsdebatt	16 %	30 %	17 %	36 %

Kilde: Larsen & Kyvik (2006), (Kyvik 2001).

Internasjonalisering

I tabell 5.11 viser vi noen indikatorer på fagpersonalets internasjonale kontakt. Tabellen viser tydelig de store forskjellene mellom høyskolene og UiB i omfanget av internasjonal kontakt, og at UiS på dette feltet har større likhetstrekk med de to høyskolene enn med UiB.

Antall utenlandske studenter er et annet mål på internasjonalisering. I 2009 var det i henhold til DBH 69 utenlandske studenter ved HSH, 223 ved HiB, 741 ved UiS og 1470 ved UiB. Denne sammenligningen slår imidlertid svært skjevt ut i HSHs disfavør fordi utdanningstilbudet ved denne høyskolen i all hovedsak er rettet inn mot norske studenter.

Tabell 5.11 Andel av personalet som hadde ulike former for internasjonal kontakt ved HSH, UiS og HiB i 2005 og UiB i 2001.

	HSH	UiS	HiB	UiB
Andel med forskningssamarbeid i andre land	14	27	13	54
Andel som deltok på konferanse i utlandet	35	50	53	82
Andel som hadde studieopphold i utlandet	18	17	16	35
Andel som ga gjesteforelesning i utlandet	12	19	15	39

Kilde: Larsen & Kyvik (2006), Trondal & Smeby (2001).

Eksternt samarbeid

En relativt liten andel av personalet ved HSH har forskningssamarbeid med kolleger ved andre institusjoner (tabell 5.12). Dette skyldes i hovedsak at andelen av personalet ved HSH som er forskningsaktive er relativt lav. Selv om tallmaterialet er noen år tilbake i tid, har neppe situasjonen endret seg vesentlig. Det framgår av tabellen at omfanget av eksternt samarbeid er omtrent på samme nivå som ved HiB, men lavere enn ved UiS.

Tabell 5.12 Andel av fagpersonalet ved HSH, UiS og HiB som hadde forskningssamarbeid med kollegaer ved andre institusjoner i perioden 2003-2005.

	HSH	UiS	HiB
Ved andre læresteder (i høgskolesektoren)	13 %	13 %	10 %
Ved andre læresteder (i universitetssektoren)	20 %	36 %	26 %
Ved forskningsinstitutter	12 %	14 %	4 %
I industri/næringsliv	4 %	12 %	3 %

Kilde: Larsen & Kyvik (2006).

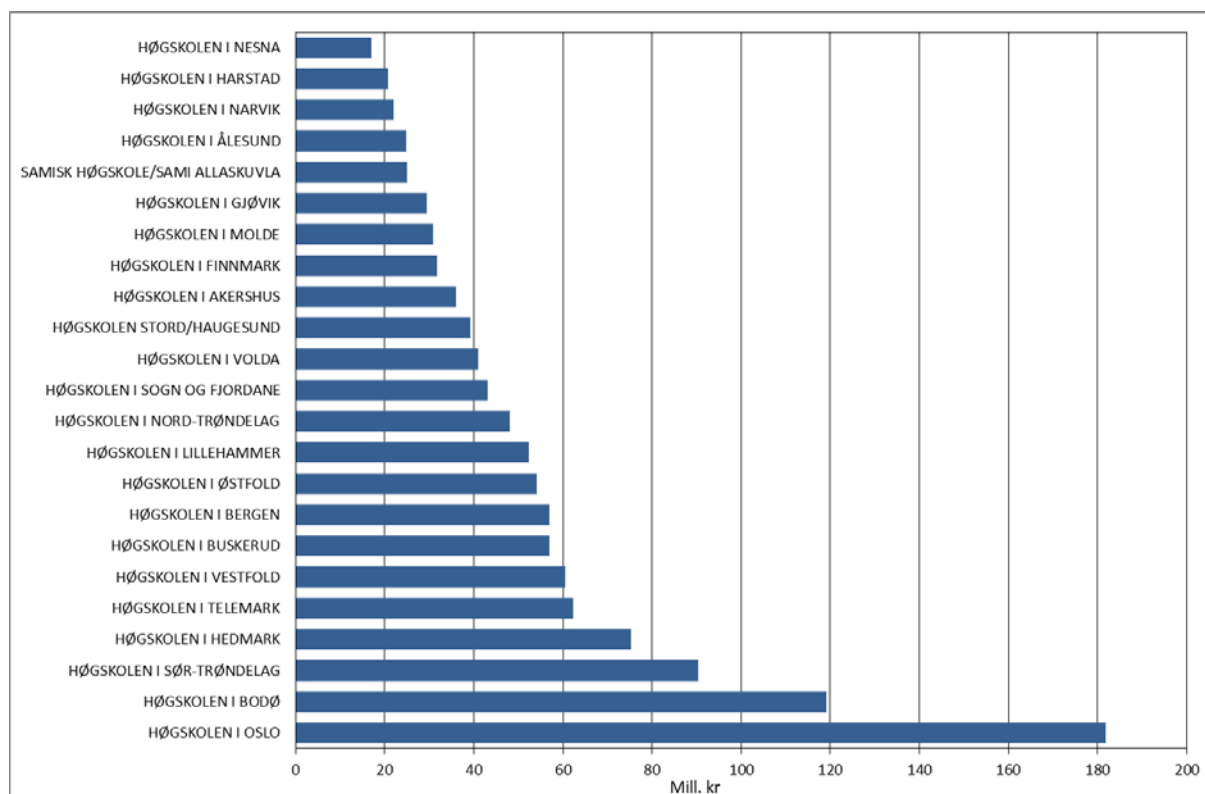
Avslutningsvis viser vi HSHs plassering blant de statlige høgskolene med hensyn til omfanget av FoU-utgiftene i 2009, slik de er beregnet i den nasjonale forskningsstatistikken (jf. figur 5.4).

5.3 utfordringer for HSH

Det framlagte tallmaterialet viser tydelig at HSH er den klart minste høyere utdanningsinstitusjonen på Sør-Vestlandet, både med hensyn til antall studenter og faglig tilsatte. HSH har opprettet én masterutdanning og har ingen doktorgradsutdanning. HSH er også den institusjonen hvor fagpersonalet har lavest formell faglig kompetanse, og hvor publiserings- og formidlingsvirksomheten holder et lavere nivå enn ved de andre institusjonene. Gitt de historiske og strukturelle forutsetningene for dagens institusjonsstruktur, hvor UiB er et av landets tre fremste universiteter, hvor UiS ble Norges femte universitet, og hvor HiB er plassert i landets nest største by, er HSHs posisjon i dette utdanningslandskapet likevel mer betydningsfull enn utgangspunktet skulle tilsi. Ved opprettelsen av HSH i 1994, med en sammenslåing av sykepleierhøgskolene i Haugesund og Stord, lærerhøgskolen på Stord og den maritime høgskolen i Haugesund, utgjorde det samlede studenttallet ca. 1.800, 15 år senere var antallet studenter steget til 3.000. I Stavanger har antallet studenter økt fra ca. 5.900 til om lag 8.500, og ved HiB fra

ca. 4.100 til ca. 7.200. HSH har dermed hatt en relativ vekst som ikke står tilbake for de andre institusjonene. Dette illustrerer at det er et betydelig lokalt studentmarked og at ungdom i regionen er interessert i å ta utdanning ved HSH.

Likevel står HSH overfor betydelige utfordringer de neste 10-15 årene, både når det gjelder utdanningsvirksomheten, FoU-virksomheten og administrativ kapasitet.

Figur 5.4 FoU-utgifter ved de statlige høgskolene i 2009. Mill. kr. Kilde: NIFU/FoU-statistikk.

Utdanningsvirksomheten

Det er ventet at søkningen til høyere utdanning i Norge vil fortsette å øke i årene som kommer. Dette gjelder også blant ungdom i Nord-Rogaland og Hordaland. I utgangspunktet burde dette føre til lyse framtidsutsikter for HSH, men høgskolen står i den forbindelse overfor noen utfordringer.

Det kan stilles spørsmål ved om HSH i dag har et samlet utdanningstilbud som svarer til ønsker og behov blant ungdom, næringsliv og offentlig virksomhet i regionen (jf. kapittel 6). Det er ikke sikkert at økt etterspørsel etter høyere utdanning blant befolkningen i regionen nødvendigvis vil føre til flere studenter ved HSH. For mange ungdommer vil tradisjonell universitetsutdanning være et foretrukket alternativ, og i tillegg har mange ungdommer et ønske om å tilbringe studietiden i en av storbyene eller i utlandet.

Søkertallene viser at HSH ikke er av de mest attraktive høyere utdanningsinstitusjonene. Antallet primærseekere er relativt sett langt høyere ved de andre institusjonene på Sør-Vestlandet. HSH ligger også langt lavere enn gjennomsnittet for de statlige høgskolene når vi ser på økningen i antallet primærseekere over tid. Denne utviklingen har HSH felles med en rekke andre mindre høgskoler utenfor storbyene. I Stjernø-utvalgets innstilling ble det gjort et stort poeng ut av dette; utvalget antok at studentene i økende grad ville søke seg til utdanningsinstitusjoner i storbyene, og at de mindre og perifert beliggende høgskolene ville få problemer med synkende studenttall og derav minkende inntekter.

En mulig strategi for å holde studenttallet oppe er å opprette nye attraktive studietilbud. Dette er imidlertid ikke liketil innenfor de nåværende økonomiske rammene. HSH står her dessuten i en konkurransesituasjon med de andre utdanningsinstitusjonene på Sør-Vestlandet. I tillegg kan en slik strategi komme i konflikt med regjeringens politikk for høyere utdanning, som tilsier større grad av arbeidsdeling mellom institusjonene og oppbygging av større fagmiljøer i stedet for stor spredning av utdanningstilbud.

En annen strategi for å holde studenttallet oppe er å opprette flere masterutdanninger for å tiltrekke studenter som ønsker utdanning på dette nivået. Dette er imidlertid kostbart og vil neppe føre til en stor økning i antall studenter.

En tredje strategi er å satse enda mer på etter- og videreutdanning. Spørsmålet er hvor stort potensialet er for en videre satsing på dette feltet. HSHs engasjement på dette feltet er allerede i dag relativt omfattende.

FoU-virksomheten

Sammenlignet med de andre institusjonene på Sør-Vestlandet er omfanget av FoU-virksomheten lav. Dette skyldes for en stor del at den samlede FoU-kompetansen blant fagpersonalet er relativt lav, målt som andel av personalet med doktorgrad og førstestilling. Bare et fåtall av personalet har professorkompetanse. Også forskningsproduksjonen målt som publiseringspoeng og antall publikasjoner er relativt lavere enn ved de andre institusjonene.

Kunnskapsdepartementet forutsetter at også høgskolene videreutvikler FoU-virksomheten, både av hensyn til kravet om forskningsbasert utdanning og av hensyn til høgskolenes rolle som bidragsyter til regional innovasjon og utvikling. Her har HSH en lang vei å gå for å øke forskningskompetansen til personalet. Dette kan foregå på tre måter; ved å rekruttere høyt kvalifisert personale til ledige stillinger; ved å øke antallet stipendiatstillinger knyttet til FoU-prosjekter; og ved å tilby gode betingelser for kvalifisering til førstestilling blant eget personale.

En styrking av fagpersonalets formelle kompetanse er nødvendig, men vil også medføre økte utgifter for høgskolen. En generell heving av kompetansenivået vil føre til økte

lønnskostnader, og det er betydelige kostnader knyttet til fristilling av personale som ønsker å kvalifisere seg til førstestilling.

6 Regionens kompetansebehov

Hvilke framtidige behov har Nord-Rogaland og Sunnhordland for arbeidskraft og kompetanse i industrien, næringslivet og offentlig sektor hvor det forutsettes høyere utdanning? I hvilken utstrekning kan og bør HSH dekke slike behov? Fyller HSH i dag denne rollen godt nok? Vil HSH ha muligheter til å fungere som en regional utviklingsaktør? Kan endringer i organiseringen av høyere utdanning i Rogaland og Hordaland bidra til å styrke tilbudet av høyere utdannet arbeidskraft i regionen? I hvilken grad kan HSH bidra til å dekke regionens kompetansebehov i henholdsvis offentlig sektor og i næringslivet?

Et sentralt spørsmål er om en fusjon mellom HSH og en av de andre høyere utdanningsinstitusjonene på Sør-Vestlandet vil kunne føre til en bedre dekning av arbeidskraftbehovene i regionen, om en fusjon vil spille noen rolle fra eller til, eller om en fusjon tvert imot kan føre til at utdanningstilbudet og dermed tilgangen på arbeidskraft kan bli svekket. Et annet spørsmål er om en fusjon vil kunne styrke tilgangen på FoU-baserte tjenester i regionen. Dette kapittelet har en kort diskusjon av disse spørsmålene.

6.1 Behovet for høyere utdannet arbeidskraft

Det er forventet at behovet for yrkesutøvere med høyere utdanning vil øke i årene som kommer. Dette er dels en konsekvens av at mange som nå går ut i pensjon, og som ikke har høyere utdanning, vil bli erstattet av personer med høyere formelle kvalifikasjoner, dels en konsekvens av at endringer i arbeidslivet krever bedre utdannede yrkesutøvere. HSH er i all hovedsak en bachelorutdanningsinstitusjon, og ifølge Kunnskapsdepartementet (2010) vil det på dette nivået særlig bli behov for personer med utdanning innen økonomiske og administrative fag, men også for personer med helse- og sosialfaglig utdanning, pedagogisk utdanning og ingeniørutdanning.

Dette er de utdanninger som HSH i dag tilbyr, og slik sett er det all grunn til å anta at høyskolen også i framtida vil spille en viktig rolle for å dekke vesentlige deler av regionens behov for lavere grads kandidater. Dette inntrykket blir forsterket når vi vet at om lag 70 prosent av studentene ved HSH kommer fra regionen, og at lokalt rekrutterte kandidater har lavest mobilitet og dermed størst sannsynlighet for å bli sysselsatt i studieregionen etter endt utdanning (Kunnskapsdepartementet 2010).

Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om bredden i utdanningstilbudet og den nåværende vektleggingen av bachelorutdanningene vil dekke regionale behov i et 10-15-års perspektiv.

Når det gjelder bredden i utdanningstilbudet vil HSH fortsatt kunne dekke en vesentlig del av behovet for bachelorkandidater i sykepleie, førskole- og grunnskolelærerutdanning,

økonomi- og administrasjon, ingeniør og maritim utdanning. Men utover disse utdanningene må behovet for høyere utdannet arbeidskraft dekkes av andre høgskoler og universiteter. Slik er det i de fleste regioner; og slik må det fortsatt være. Arbeidskraften er i en viss utstrekning mobil, og dersom tilgangen på kandidater er tilstrekkelig høy, vil etterspørselen stort sett bli dekket. Det finnes imidlertid god dokumentasjon på at regioner som har en stor høgskole eller et universitet stiller sterkere i konkurransen om arbeidskraft på dette kompetansenivået. Det må derfor være grunnlag for å spørre om HSH i dag har den bredden i fagporteføljen som er ønskelig for å dekke regionens behov for arbeidskraft.

I de utdanninger HSH tilbyr synes høgskolen å dekke en vesentlig del av behovet for kandidater i regionen. Dette inntrykket er basert på samtaler med representanter for offentlig sektor, industri og næringsliv. I offentlig sektor gjelder dette spesielt sykepleiere, grunnskolelærere og førskolelærere, men også ingeniører. Det kom imidlertid også fram at behovet i regionen for denne typen kandidater er større enn det HSH i dag utdanner. Dette er et generelt problem på landsbasis, og det er vanskelig å vurdere om Nord-Rogaland og Sunnhordland er verre stilt enn andre regioner.

Det samme er tilfelle i industri og næringsliv i regionen, som i stor grad er orientert mot offshore- og maritim virksomhet (Polytec 2010, Maritimt Forum 2011). En undersøkelse foretatt av Polytec (2010) blant bedrifter i regionen viser at 63 prosent av bedriftene karakteriserer kvaliteten på faglært arbeidskraft som nokså god eller god og tilsvarende 70 prosent for høyt utdannet arbeidskraft. I samtaler med representanter fra industri, næringsliv og offentlig sektor i Nord-Rogaland og Sunnhordland ble det understreket at HSH spiller en svært sentral rolle i utdanningen av bachelorkandidater til disse næringene. Det utdannes imidlertid for få kandidater i forhold til behovene, og bedriftene har problemer med å rekruttere tilsvarende kandidater fra andre regioner og utdanningsinstitusjoner. Dette er imidlertid et generelt problem; søkningen til ingeniøruddanningene og de maritime utdanningene er for lav i forhold til behovene for denne typen arbeidskraft. I samtaler kom det fram at det er vanskelig å rekruttere elektroingeniører, og at det ville være ønskelig om HSH kunne starte opp et slikt utdanningstilbud for å kunne imøtekomme regionale behov. Også andre fagtilbud innen ingeniøruddanningen ble etterlyst. I samtaler ble det dessuten gitt uttrykk for at den maritime utdanningen ved HSH bør styrkes. Dette er et sårbart fagmiljø som har problemer med å rekruttere og beholde høyt kompetent fagpersonale, og den maritime næringen har behov for flere kandidater som kan rekrutteres som skipsoffiserer. Generelt sett ble det gitt uttrykk for at HSH bør rette større oppmerksomhet mot både ingeniøruddanningene og de maritime utdanningene. I denne sammenheng ble det dessuten etterlyst et bedre samarbeid med Polytec for å styrke fagmiljøene i disse utdanningene.

Når det gjelder *utdanningsnivået* kan det generelt sett forventes økt etterspørsel fra studenter om mastergradsutdanning, og også økt etterspørsel fra privat og offentlig sektor etter kandidater med mastergrad. HSH har i dag tre mastergradsutdanninger (hvorav to i samarbeid med andre institusjoner), men i små og spesialiserte fagfelt. I et 10-15-års

perspektiv vil dette verken være tilstrekkelig for å imøtekomme studentenes ønsker om utdanning på mastergradsnivå, eller behovene i offentlig og privat sektor for kandidater med slik utdanning.

6.2 Behovet for etter- og videreutdanning

I Norge er det generelt sett et stort behov for etter- og videreutdanning av den yrkesaktive befolkningen. I samtaler med representanter fra offentlig virksomhet, industri og næringsliv i Nord-Rogaland og Sunnhordland ble dette behovet sterkt understreket. Dette synes å gjelde på nær sagt alle områder. Innenfor offentlig sektor er det et behov for økt kompetanse, bl.a. på grunn av en rekke store reformer. Innenfor helsesektoren ble det spesielt påpekt at Samhandlingsreformen vil stille nye krav til kompetanse blant det helsefaglige personalet. Innenfor oppvekst- og utdanningssektoren vil det likeledes være behov for å ruste opp fagpersonalets kompetanse. I industrien og næringslivet foregår det kontinuerlige endringer som stiller nye krav til kompetanse blant den eksisterende arbeidsstokken. Det kom også fram i samtaler at det synes å være stor interesse blant ansatte innen både offentlig og privat sektor for å delta i etter- og videreutdanningstiltak.

Som vist i kapittel 5 er HSH den av institusjonene i Rogaland og Hordaland som har det relativt største omfanget av etter- og videreutdanningstilbud. Disse blir tilbudt i Haugesund og på Stord, og i tillegg har HSH et desentralisert videreutdanningstilbud i Sauda. I samtaler med representanter fra yrkeslivet ble inntrykket av høgskolen som en god tilbyder av videreutdanningstilbud forsterket. Det ble bl.a. framhevet at HSH viste stor fleksibilitet i å etterkomme "kundernes" behov for skreddersydde studieopplegg. Det ble også understreket at den geografiske plasseringen av studiestedene i regionen og nærheten til disse studiestedene for store deler av befolkningen, er en forutsetning for at mange har mulighet til å ta videreutdanning.

Selv om det ble påpekt at HSH selvsagt ikke kan dekke alle behov for videreutdanning i regionen, og at HSH kan bli enda mer profesjonelle i måten de organiserer disse tilbudene, ga samtaler et svært positivt bilde av HSHs virksomhet på dette feltet. Det ble imidlertid også gitt uttrykk for at HSH har et uutnyttet potensiale innen etter- og videreutdanning, og at dette er et felt som kan og bør videreutvikles. Både i offentlig sektor, industri og næringsliv er det et stort behov for å oppgradere den faglige kompetansen til personalet.

6.3 Behovet for tilrettelegging for deltidsstudier

I denne sammenheng kom det også fram at HSH i større grad bør legge forholdene til rette for studenter som ønsker å ta en bachelorutdanning som deltidsstudium. Det ble hevdet at det både er et ønske blant arbeidstakere og et behov hos arbeidsgivere for å øke kompetansen. Dette gjelder både i offentlig og privat sektor. En vesentlig del av ingeniørene i industrien er således tidligere fagarbeidere som har studert til ingeniør på

deltid. For mange voksne med fast stilling vil et deltidsstudium være den eneste muligheten for å kunne realisere et slikt ønske.

Både fra offentlig og privat sektor ble det stilt spørsmål ved HSHs nåværende prioritering av heltids bachelorstudier og tilsvarende manglende tilrettelegging for deltidsstudier blant tilsatte i kommunesektoren og industrien.

6.4 Behovet for innovasjon og styrking av regional konkurransevne

Som pekt på i kapittel 4 har behovet for en tettere kobling mellom kunnskap og næringsliv vært en viktig drivkraft i fusjonsprosesser i høgskolesektoren i Vest-Europa. Både på statlig og regionalt politisk/administrativt nivå og i det lokale næringslivet blir universiteter og høgskoler ofte betraktet som potensielle samarbeidspartnere for å styrke regional innovasjon og konkurransevne. I en rekke land, hvor høgskolene i første rekke er dominert av ingeniør- og teknologiutdanninger, er dette også en oppgave som er pålagt høgskolene av statlige myndigheter. Høgskolene skal også fungere som kompetansesentra for kunnskapsformidling og teknologioverføring. I denne sammenheng har en stor høgskole eller universitet i regionen blitt ansett som en forutsetning for å kunne bidra i regionale innovasjonsprosesser. Små institusjoner vil verken ha faglig eller administrativ kapasitet til å kunne ivareta slike oppgaver på en god måte.

Også i Norge har høyere utdanningsinstitusjoner åpenbart stor betydning for de regionene de er lokalisert i, også utover oppgaven som medspillere i regionale innovasjonsprosesser. Kunnskapsdepartementet (2010: 57) gir selv følgende vurdering av dette forholdet:

Et desentralisert utdanningstilbud bidrar til at regionene får tilført høyt kompetent personell som bosetter seg i utdanningsregionen og er en viktig kilde til kompetanseutvikling, omstillingsdyktighet, innovasjon og verdiskaping. Universitetene og høyskolene står for betydelige direkte økonomiske effekter gjennom utbygging, drift, etterspørsel etter varer og tjenester, ansattes og studenters forbruk og skatteinntekter. De positive regionale ringvirkningene av å ha lokalisert en høyere utdanningsinstitusjon i regionen varierer betydelig og påvirkes bl.a. av institusjonens størrelse og fagtilbud. Ringvirkningene varierer med regionens størrelse, beliggenhet og attraktivitet. Lokale ringvirkninger er i hovedsak økt FoU- og innovasjonsaktivitet, samt styrking av regionens attraktivitet som bosted gjennom at arbeidsmarkedet blir større og inneholder interessante jobber.

I henhold til Lov om universiteter og høgskoler forventes disse institusjonene å ”bidra til innovasjon og verdiskaping”. Dette er en generell formulering som i ulik grad har relevans for de enkelte universitetene og høgskolene. For HSH’s vedkommende er det i

første rekke Avdeling for tekniske/økonomiske/maritime fag som kan forventes å bidra på dette feltet.

Offentlig sektor, industri og næringsliv i Nord-Rogaland og Sunnhordland har imidlertid behov for FoU-basert kompetanse som går langt utover det HSH vil være i stand til å dekke. Undersøkelsen foretatt av Polytec (2010) blant bedrifter i regionen viser at 10 prosent av industribedriftene i regionen oppgir at de har sterke koblinger til *nasjonale* FoU-aktører, mens bare 2 prosent svarer at de har sterke koblinger til *regionale* FoU-aktører. Undersøkelsen viser videre at 35 prosent av bedriftene oppfatter kvaliteten på kunnskapsbasert tjenesteyting fra HSH, forskningsinstitutter og kunnskapsparker som nokså god/god, men 25 prosent oppfatter kvaliteten som nokså dårlig.

6.5 utfordringer for HSH

I mandatet til Stjernø-utvalget ble utvalget bedt om å vurdere organisatoriske tiltak i utdanningsstrukturen som "sikrer samspill med lokalt og regionalt arbeids- og samfunnsliv, slik at institusjonene bidrar til bærekraftig økonomisk, sosial og kulturell utvikling." Dette er et uttrykk for den betydning statlige myndigheter tillegger universiteter og høyskoler for å imøtekomme ulike regionale behov. Utvalgets forslag var å samle all høyere utdanning i 8-10 flere-campus universiteter for å skape mer robuste faglige miljøer.

Industrien og næringslivet i Nord-Rogaland og Sunnhordland vil i stadig større grad være avhengig av forskningsbasert kunnskap, og må forventes å øke etterspørselen etter personale med FoU-kompetanse og etter FoU-tjenester fra universitets- og høyskolesektoren. HSH spiller uten tvil en viktig rolle i regionen som utdanningsinstitusjon, men har i liten grad forutsetninger for å ivareta en rolle som regional utviklingsaktør og en rolle som leverandør av FoU-tjenester til industri og næringsliv. HSH utdanner ikke forskere, og fagpersonalet har gjennomgående lav FoU-kompetanse.

Spørsmålet blir dermed om HSH ved å fusjonere med en annen utdanningsinstitusjon på en bedre måte kan "sikre samspill med lokalt og regionalt arbeids- og samfunnsliv" enn ved å fortsette som selvstendig høyskole.

7 Fusjonsalternativer

I dette kapittelet tar vi for oss noen alternative måter å organisere høyere utdanning i Rogaland og Hordaland. Følgende alternativer blir diskutert:

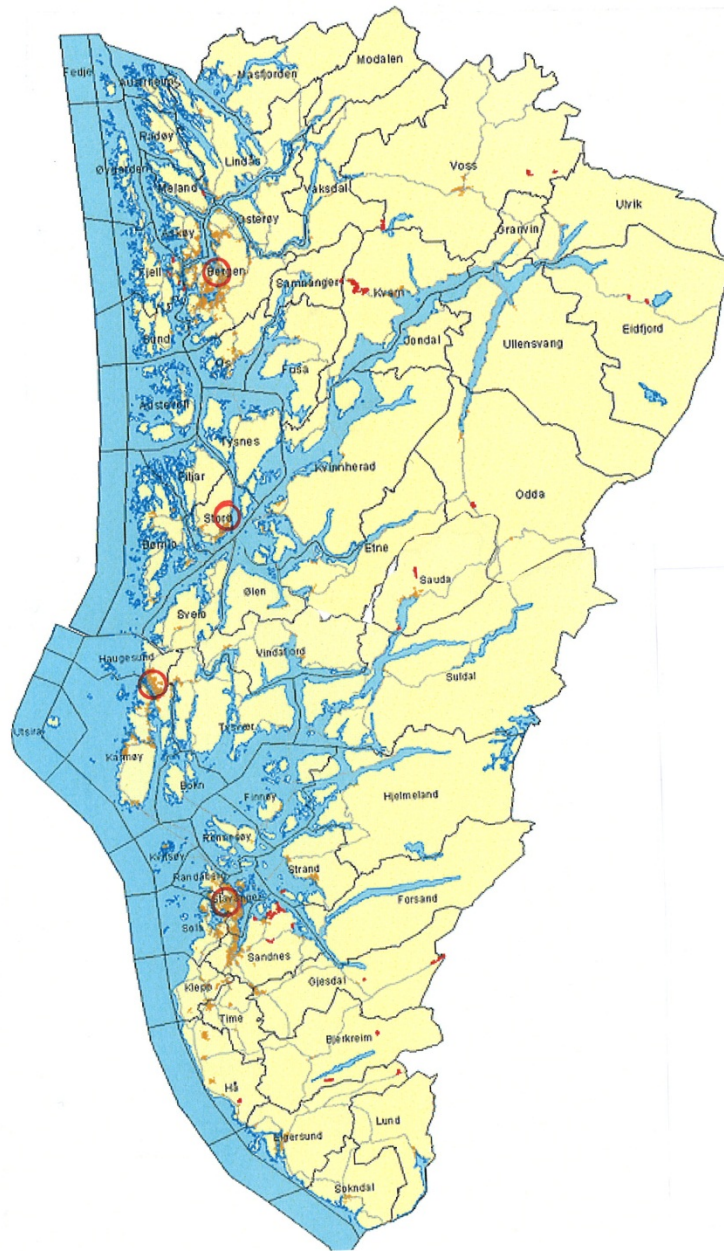
- 1) HSH fusjonerer med Universitetet i Stavanger.
- 2) HSH fusjonerer med Høgskolen i Bergen.
- 3) HSH fusjonerer: miljøet i Haugesund blir en del av Universitetet i Stavanger, og miljøet på Stord blir en del av Høgskolen i Bergen.
- 4) HSH fortsetter som selvstendig høgskole.
- 5) HSH fusjonerer med andre institusjoner i et Vestlandsuniversitet.

På neste side viser vi de fire studiestedenes geografiske plassering på et kart over Rogaland og Hordaland. Kartet synliggjør at uansett alternativ organisering vil spørsmålet om geografisk avstand mellom studiestedene være et sentralt tema. I forhold til dagens situasjon vil de fire andre alternativene føre til lengre reiseavstand mellom studiestedene. Men dette problemet må avveies mot eventuelle faglige, administrative og økonomiske fordeler andre organisatoriske løsninger vil kunne medføre.

Et viktig element i en eventuell fusjon er hvordan virksomheten i den nye institusjonen skal styres, ledes og organiseres. De største utfordringene vil i så måte være knyttet til organiseringen av den faglige virksomheten. I kapittel 4 pekte vi på tre hovedalternativer:

- a. Etter *faglige kriterier*; dvs. at virksomheten ved de enkelte studiestedene integreres i felles fakulteter eller avdelinger på tvers av studiestedene. Det kan i praksis innebære et felles fakultet for lærerutdanning, et fakultet for sykepleierutdanning, et fakultet for ingeniørutdanning, og et fakultet for økonomisk-administrativ utdanning.
- b. Etter *geografiske kriterier*; dvs. at virksomheten ved de enkelte studiestedene fortsetter som i dag. I praksis vil det si dagens tre avdelinger ved HSH fortsetter som i dag som egne avdelinger i tillegg til avdelingene ved fusjonspartneren.
- c. Etter *effektivitetskriterier*; dvs. at utdanningsvirksomheten i større grad konsentreres til ett eller to studiesteder. Dette alternativet vil innebære at det tas ut en rasjonaliseringsgevinst i fusjonsprosessen ved å legge ned deler av utdanningsvirksomheten i Haugesund eller på Stord, alternativt i Stavanger eller Bergen.

Her vil alternativ a og c skape utfordringer i en fusjonsprosess, mens alternativ b betyr små endringer. Men dersom en fusjon skal kunne rettferdiggjøres ut fra faglige kriterier og effektivitetskriterier, og ikke bare som et mål for å bli del av et universitet, er det alternativene a og c som er de mest aktuelle.

Figur 7.1 Kart over Rogaland og Hordaland

7.1 Alternativ A: HSH fusjonerer med Universitetet i Stavanger

En fusjon mellom HSH og UiS er et aktuelt alternativ, særlig fordi dette er et spørsmål som er reist av UiS, og som HSH's styre må ta stilling til. Vi kan trekke fram en rekke fordeler ved en slik fusjon, men også en rekke ulemper og usikkerhetsmomenter.

Tabell 7.1 gir en oversikt over organisasjonsstrukturen og studenttallet ved UiS. I tillegg til instituttene finnes det flere forskningscentre. Arkeologisk Museum i Stavanger er dessuten en del av UiS.

Tabell 7.1 Oversikt over organisasjonsstruktur og antall studenter ved UiS i 2009.

Det humanistiske fakultet	2254
Institutt for allmennlærerutdanning og spesialpedagogikk	689
Institutt for førskolelærerutdanning	511
Institutt for kultur- og språkvitenskap	816
Institutt for musikk og dans	190
Det samfunnsvitenskapelige fakultet	3840
Institutt for helsefag	839
Institutt for medie-, kultur- og samfunnsfag	830
Institutt for sosialfag	667
Handelshøgskolen ved UiS	825
Norsk hotellhøgskole	485
Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet	2587
Institutt for data og elektroteknikk	332
Institutt for industriell økonomi, risikostyring og planlegging	284
Institutt for konstruksjonsteknikk og materialteknologi	553
Institutt for matematikk og naturvitenskap	315
Institutt for petroleumsteknologi	462

Kilde studenttall: DBH NSD

Fordeler med fusjon

Det kan tenkes flere fordeler for HSH og Nord-Rogalands- / Sunnhordlandsregionen gjennom fusjon med UiS. Her trekker vi fram fordelene for HSH ved å bli del av et universitet, fordelene for HSH ved å bli del av et større utdannings- og forskningsmiljø, fordelene for HSH ved å kunne trekke på en større og mer profesjonalisert administrasjon, og fordelene for regionen av at en enkelt institusjon kan ha et helhetsperspektiv på utdanningsbehovene i Rogaland og Sunnhordland.

Den største fordelene for HSH med å fusjonere med UiS er antakeligvis at høgskolen blir en integrert del av et universitet. I kapittel 3 gikk vi gjennom argumentasjonen som er blitt brukt av tilhengere av universitetsstatus, og skal kort referere disse argumentene her. For det første er det liten tvil om at universitetstitelen har en verdi i seg selv som blir ansett som attraktiv blant institusjonsledere, tilsatte og sentrale aktører i regionen. For det andre

gir universitetsstatus større frihetsgrader til å opprette master- og doktorgradsprogrammer. For det tredje viser erfaringene fra andre steder at universitetsprosessen ofte har styrket båndene til regionen, enten ved at man fra regionalt politisk hold har bevilget ressurser til et slikt arbeid, eller fordi regionale aktører er blitt trukket inn i utviklingsarbeidet. For det fjerde viser erfaringene at de nye universitetene har fått økte ressursrammer, selv om Kunnskapsdepartementets offisielle politikk er at universitetsstatus i seg selv ikke vil føre til budsjettøkning. For det femte er det sannsynlig at universitetstittelen i seg selv vil gi større muligheter for å tiltrekke seg ekstern finansiering. Et universitet blir ansett for å holde en høyere faglig standard enn en høgskole, og vil dermed stå sterkere i konkurransen om forskningsmidler. For det sjette vil universitetsstatus kunne bidra til å rekruttere og holde på spesielt kompetente vitenskapelige ansatte. Dette er en sannsynlig effekt ikke bare i kraft av universitetstittelen, men fordi det åpner seg større muligheter for å opprette master- og doktorgradsutdanninger. For det sjuende vil universitetstilknytning kunne bidra til å løfte nivået på profesjonsutdanningene gjennom større krav til forskningstilknytning. For det åttende vil det sannsynligvis være enklere å inngå samarbeid over landegrensene hvis man er del av et universitet. Universitetstittelen oppfattes relativt likt i mange land og har større prestisje enn en høgskole.

En annen fordel for HSH med å fusjonere med UiS vil være at høgskolen blir del av et større utdannings- og forskningsmiljø, hvor det vil være mulig å skape synergieffekter basert på et nært samarbeid mellom utdanninger i Stavanger, Haugesund og Stord. De utdanningene som tilbys ved HSH (grunnskolelærer- og førskolelærerutdanning, sykepleierutdanning, ingeniørfag, og økonomi og administrasjon) tilbys også ved UiS, med unntak av maritim utdanning. Men også den sistnevnte utdanningen vil kunne tjene på et nærmere samarbeid med fagmiljøene ved UiS. En felles institusjon vil dermed kunne legge forholdene til rette for større og bredere utdannings- og forskningsmiljøer, som på sikt vil kunne føre til større kvalitet på utdannings- og forskningsvirksomheten. I 2010 var det ved UiS og HSH totalt sett rundt 11.500 studenter. Det er et betydelig antall, og det er bare universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim, samt Handelshøyskolen BI og Høgskolen i Oslo og Akershus som per i dag har flere studenter. Det kan i denne sammenheng dessuten tenkes at størrelsen på et nytt og felles universitet i seg selv kan være en fordel ved fordelingen av midler til høyere utdanning og forskning.

En tredje fordel for HSH med å fusjonere med UiS er at miljøene i Haugesund og på Stord vil kunne benytte seg av den administrative ekspertisen som er bygget opp ved UiS. Samlet sett vil en felles institusjon kunne utvikle en mer profesjonalisert, større og bredere administrativ kapasitet til nytte for utdannings-, forsknings- og formidlingsvirksomheten enn det som er tilfelle i dag, og dette gjelder i særlig grad for HSH.

En fjerde fordel ved fusjon med UiS er at en felles institusjon kan ha et helhetsperspektiv på utdanningsbehovene i Rogaland og Sunnhordland. I det utredningsarbeidet som nylig har vært utført for å berede grunnen for fusjoner mellom de tre institusjonene i Nordland (Nordlandsutvalget 2010), mellom de to høgskolene i Oslo og Akershus (En region; to

høgskoler 2008) og de tre høgskolene i Vestfold, Buskerud og Østfold (Oslofjordalliansen 2010), har dette vært et sentralt argument for fusjon.

Ulemper / usikkerhet med fusjon

Det er imidlertid ikke bare fordeler knyttet til en fusjon med UiS, vi kan også trekke fram ulemper og ikke minst enkelte usikkerhetsmomenter når det gjelder utviklingen av Haugesund og Stord som framtidige studiesteder innenfor et universitet med tyngdepunkt i Stavanger. *Ulempene* går i første rekke på økt geografisk avstand mellom studiestedene, og at Høgskolen Stord/Haugesund forsvinner som navn for disse to studiestedene.

Usikkerhetsmomentene er i først rekke knyttet til om Haugesund og Stord som studiesteder kan tape i den interne konkurransen med miljøene i Stavanger om fordeling av ressurser og utvikling av studietilbud, om et bortfall av merkevaren HSH vil kunne føre til dårligere rekruttering av studenter, om bachelorutdanningene ved HSH kan bli for akademiske innenfor en universitetskontekst, og om en fusjon reelt sett vil føre til bedre samarbeid mellom fagmiljøene ved HSH og UiS.

Geografisk avstand: Det er liten tvil om at en fusjon med HSH vil føre til at transaksjonskostnadene internt i den nye institusjonen samlet sett vil øke i forhold til i dag. Selv med en ferdig utbygget ferjefri forbindelse mellom Stord, Haugesund og Stavanger vil det ta tid og brukes ressurser til å forflytte seg mellom studiestedene. Reiseavstanden med bil mellom studiestedene på Stord og i Stavanger kan bli redusert til under to timer, men dette er uansett en lang avstand. Problemet med geografisk avstand kan reduseres ved å utbygge gode tekniske løsninger for videobaserte møter, men det vil fortsatt være en sosial avstand mellom faglig og administrativt personale på de ulike studiestedene.

I studiesammenheng kan det oppstå ulemper knyttet til organiseringen av de enkelte utdanningene. Stordriftsfordeler kan lettest realiseres gjennom å fordele undervisningen i ulike studiemoduler mellom studiestedene og la studentene pendle mellom Stord, Haugesund og Stavanger. På dette viset kan kvaliteten på undervisningen styrkes, men studentene vil få ulemper i form av økt reisetid. Alternativt kan fagpersonalet pendle mellom de tre studiestedene for å undervise på sine spesialfelt, men dette medfører de samme ulempene med hensyn til reisetid.

Navn: I dag markerer navnet Høgskolen Stord/Haugesund dens regionale tilknytning som en utdanningsinstitusjon for og i Sunnhordland og Nord-Rogaland. Uten å forskuttere utgangen på en fusjonsprosess med UiS og HSH, er det vanskelig å forestille seg at denne regionale navnetilknytningen kan opprettholdes. I dag er det gjennom varemerket HSH allment kjent at det finnes studiesteder i Haugesund og på Stord. En slik regional identitetsmarkør vil sannsynligvis forsvinne ved en fusjon. Spørsmålet er om dette på sikt kan falle uheldig ut for rekruttering av studenter fra andre kanter av landet og ha eventuelle andre uheldige effekter. I dag kommer ca. 70 prosent av studentene fra Nord-Rogaland og Sunnhordland, og det er derfor vanskelig å tenke seg at lokal rekruttering vil gå ned fordi HSH forsvinner som navn på de to studiestedene. Spørsmålet er heller om et skifte av navn

kan føre til lavere søkning av studenter fra andre kanter av landet, fordi navnet ikke lenger gir informasjon om den fysiske plasseringen av studiestedene Haugesund og Stord. En slik utvikling er imidlertid tvilsom, i første rekke fordi studenter primært søker opptak på en utdanning; ikke på en høyskole eller et universitet. I den grad studenter søker seg til et bestemt studiested av andre grunner, må vi regne med at dette skyldes kjennskap til studiestedet som er tilkommet på annet vis enn å gå gjennom en navneliste over høyere utdanningsinstitusjoner i Norge.

En fusjon med UiS vil etter vår oppfatning måtte gjenspeiles i et nytt felles navn som er dekkende for det geografiske området for de tre studiestedene. På samme måte som Universitetet i Agder er et felles navn for studiestedene i Kristiansand og Grimstad, er det naturlig at et universitet som omfatter studiesteder også utenfor Stavanger, må få et navn som gjenspeiler denne realiteten. Eksempelvis vil Universitetet i Rogaland være et alternativ; Universitetet i Rogaland og Sunnhordland et annet alternativ. Det førstnevnte navnet er enkelt og lettfattelig, men gir ikke presis informasjon om hvilke regioner som utgjør universitetets kjerneområde. Det sistnevnte navnet er tungt, men gir en presis beskrivelse av det geografiske området. Erfaringsmessig kan den symbolske betydningen av institusjonsnavn spille en stor rolle i fusjonsforhandlinger, og dette problemet bør derfor løses tidlig i en eventuell fusjonsprosess.

Konkurransen med Stavanger: Ved en eventuell fusjon vil det være aktuelt å slå sammen førskole- og lærerutdanningen, sykepleierutdanningen, ingeniørutdanningen og den økonomisk-administrative utdanningen ved HSH med de tilsvarende utdanningene ved UiS. Det kan selvsagt tenkes andre løsninger, men en hovedbegrunnelse for å fusjonere utdanningsinstitusjoner er jo nettopp at fagmiljøene bør bli større. Felles avdelinger vil således skape større utdannings- og forskningsmiljøer, men også økt konkurranse mellom studiestedene om faglig innflytelse og fordeling av ressurser og studieplasser. Vil f.eks. HSH kunne risikere at mastergrads- og doktorgradsprogrammene blir samlet i Stavanger fordi det der ligger best til rette for undervisning og forskning knyttet til disse programmene? Kan Haugesund og Stord risikere å bli studiesteder kun for bachelorutdanninger? Kan HSH eventuelt risikere at bachelor-studenter i Haugesund og på Stord må ta deler av bachelorutdanningen i Stavanger? Kan HSH risikere at enkelte studietilbud vil bli lagt ned og virksomheten overført til Stavanger?

Det kan framføres gode grunner til at utdanningstilbudene i større grad bør konsentreres til færre steder med utgangspunkt i regjeringens SAK-politikk; mer samarbeid, økt arbeidsdeling og større konsentrasjon av faglige ressurser for å øke kvaliteten i høyere utdanning og forskning. I overskuelig framtid er det derfor lite trolig at det vil kunne opprettes PhD-programmer i Haugesund eller på Stord. Det stiller seg annerledes med mastergradsprogrammer, men den faglige tyngden vil i de fleste utdanninger ligge i Stavanger. På den annen side er de nåværende mastergradsprogrammene ved HSH utviklet nettopp her på grunnlag av disse miljøenes spesialkompetanse. Det vil derfor neppe foreligge faglige grunner til å endre dagens situasjon, med mindre nøkkelpersonale slutter.

En annen problemstilling vil være å legge ned deler av virksomheten i Haugesund eller på Stord. I en sammenslått institusjon vil eksempelvis sykepleierutdanning tilbys ved tre studiesteder. Det kan stilles spørsmål ved om dette er en kostnadseffektiv måte å organisere denne utdanningen på, og det kan stilles spørsmål ved om kvaliteten på utdanningen vil kunne bli høyere dersom den ble konsentrert til eksempelvis to steder. På den annen side foregår store deler av denne utdanningen i praksis ved helse- og omsorgsinstitusjoner, og praksisplasser er generelt sett mangelvare i høyere utdanning. Dette taler imot en eventuell nedlegging av sykepleierutdanning på et av studiestedene.

En annen begrunnelse for fusjoner er at det kan oppnås administrative stordriftsfordeler gjennom samordning av de administrative oppgaver og tekniske støttetjenestene. I en fusjonsprosess vil det derfor være naturlig å vurdere hvordan kostnader kan kuttes ved å rasjonalisere disse oppgavene og tjenestene, og det vil gjelde alle stillinger i spennet mellom administrerende direktør og sentralbordtjeneste. Med dagens teknologi vil både administrative og tekniske tjenester i en viss utstrekning kunne fordeles mellom de tre studiestedene (eksempelvis sentralbord på Stord), men det vil være naturlig at hovedadministrasjonen blir konsentrert i Stavanger. På dette feltet ligger det et usikkerhetsmoment med hensyn til om deler av dagens teknisk/administrative tjenester ved HSH vil bli overført til Stavanger.

Akademisering av bachelorutdanningene: I tidligere og pågående prosesser om endring av institusjonsstatus har tilsatte i profesjons- og praksisorienterte utdanninger ofte vært skeptiske til om universitetsstatus er det man trenger for å videreutvikle bachelorutdanningene. Det har vært en frykt for at de tradisjonelle profesjonsutdanningene kan miste sitt særpreg og gjennomgå en uheldig akademisering i forhold til de behov samfunnet har. Blant tilsatte i profesjonsutdanningene har det dessuten vært en frykt for at bachelorutdanningene vil bli tappet for ressurser for å kunne utvikle master- og doktorgradsprogrammer. Dette har med den interne fordelingen av ressurser å gjøre. I de tilsvarende tidligere prosessene ved andre høyskoler har omfordelingen av ressurser fra bachelorutdanninger til master- og doktorgradsutdanninger for å posisjonere institusjonen på det framtidige utdannings- og forskningsmarkedet vært et stridsspørsmål.

Faglig samarbeid: Selv om de enkelte utdanningene som er felles ved HSH og UiS organiseres innen felles avdelinger/fakulteter på tvers av studiestedene (lærerutdanning, ingeniørutdanning, sykepleierutdanning, økonomisk/administrativ utdanning) er det en viss usikkerhet knyttet til i hvilken grad dette vil føre til bedre utdanningstilbud og/eller sterkere faglige miljøer. Faglige gevinster ved fusjoner i høyere utdanning lar seg lettest realisere når tidligere atskilte fagmiljøer samlokaliseres. Når det gjelder den maritime utdanningen ved HSH kan det stilles spørsmål ved om den best kan styrkes gjennom en fusjon med UiS, eller gjennom et tett samarbeid mellom de tre andre maritime høyskoleutdanningene i Norge (Høgskolen i Vestfold, Høgskolen i Ålesund, Universitetet i Tromsø), eventuelt et tettere samarbeid med tilsvarende utdanninger i andre land. Disse tre

alternativene utelukker selvsagt ikke hverandre, men spørsmålet er om en fusjon med UiS uansett vil være fordelaktig for å styrke den maritime utdanningen i Haugesund.

7.2 Alternativ B: HSH fusjonerer med Høgskolen i Bergen

I stor grad vil de argumenter som er framført for og mot en fusjon med UiS også gjelde for en eventuell fusjon med HiB. Den viktigste forskjellen i dag er at UiS har universitetsstatus, mens HiB er en høgskole. HiB har riktignok ambisjoner om å bli et universitet, men det kan ikke tas for gitt at dette vil føre fram. Sannsynligvis vil mulighetene øke ved en fusjon med HSH, men heller ikke dette kan tas for gitt.

Tabell 7.2 gir en oversikt over organisasjonsstruktur og studenttall ved HiB i 2009. I tillegg til organiseringen i institutter og programmer er det opprettet flere forskningscentre. HiB tilbyr i dag 13 mastergrader, hvorav noen i samarbeid med andre institusjoner. HiB har i dag ingen PhD programmer, men det arbeides med å etablere fire programmer.

Tabell 7.2 Oversikt over organisasjonsstruktur og antall studenter ved HiB i 2009.

Avdeling for helse- og sosialfag	2067
Institutt for ergoterapi	
Institutt for fysioterapi	
Institutt for radiografi	
Institutt for sykepleie	
Institutt for vernepleie og sosialt arbeid	
Institutt for videreutdanning	
Avdeling for ingeniøruddanning	2317
Institutt for bygg- og jordskiftefag	
Institutt for data- og realfag	
Institutt for elektrofag	
Institutt for akvakultur-, kjemi- og bioingeniørfag	
Institutt for maskin- og marinfag	
Institutt for økonomisk-administrative fag	
Avdeling for lærerutdanning	2529
Program for allmennlærerutdanning	
Program for praktisk pedagogisk utdanning	
Program for førskolelærerutdanning	

Kilde studenttall: DBH NSD

Fordeler med fusjon

Bortsett fra at HSH ikke har noen garanti for at en fusjon med HiB på sikt vil føre fram til universitetsstatus for studiestedene i Haugesund og på Stord, vil fordelene for HSH og Nord-Rogalands- / Sunnhordlandsregionen med en slik fusjon langt på vei være de tilsvarende som ved en fusjon med UiS. Det vil si at HSH blir del av et større utdannings-

og forskningsmiljø, fagmiljøene ved HSH vil få en større og mer profesjonalisert administrasjon, og det vil være en fordel for regionen at en enkelt institusjon kan ha et helhetsperspektiv på utdanningsbehovene i hele Hordaland og Nord-Rogaland. En sammenslått institusjon ville i 2010 hatt totalt 10.200 studenter. Det er flere studenter enn ved universitetene i Tromsø, Stavanger og Agder, og av de statlige høgskolene ville bare Høgskolen i Oslo og Akershus ha vært større. En fusjon med HiB ville i dag dermed ha resultert i Norges sjette største høyere utdanningsinstitusjon.

HiB har i store trekk samme fagprofil som HSH; førskolelærer-, grunnskolelærer-, sykepleier-, ingeniør-, og økonomisk-administrativ utdanning, men også en del andre mindre utdanninger. Slik sett kan det tenkes at det vil være muligheter for å bygge opp større og bredere fagmiljøer innen disse utdanningene på tvers av studiestedene.

Ulemper / usikkerhet med fusjon

Vi kan imidlertid trekke fram de samme ulempene og usikkerhetsmomentene ved en fusjon med HiB som med UiS. *Ulempene* går i første rekke på økt geografisk avstand mellom studiestedene, og at Høgskolen Stord/Haugesund forsvinner som navn for disse to studiestedene. *Usikkerhetsmomentene* er i først rekke knyttet til om Haugesund og Stord som studiesteder kan tape i den interne konkurransen med miljøene i Bergen om fordeling av ressurser og utvikling av studietilbud.

I dag tar kjøretiden med bil fra Rommetveit til HiB ca. 2,5 timer; fra Haugesund ca. 3,5 timer. Det foreligger riktignok planer om en ferjefri forbindelse mellom Stord og Bergen, men en slik løsning ligger antakeligvis langt fram i tid. Avstanden mellom HSH og HiB er således større enn mellom HSH og UiS. Særlig er avstanden mellom Haugesund og Bergen lang. Ut fra et geografisk- og reisekostnadsperspektiv framtrer derfor en fusjon mellom HSH og HiB som mer krevende enn en fusjon med UiS.

Det ligger for øvrig utenfor rammen av denne rapporten å vurdere disse to fusjonsalternativene opp mot hverandre ut fra et faglig perspektiv. Det vil kreve et inngående kjennskap til de respektive utdanningene ved de tre institusjonene.

7.3 Alternativ C: HSH fisjonerer

Et tredje alternativ er å legge ned HSH som selvstendig institusjon og la virksomheten i Haugesund ble en del av et framtidig universitet i Rogaland, og slå sammen virksomheten på Stord med Høgskolen i Bergen i et mulig framtidig profesjonsuniversitet for Hordaland.

Fordeler med fisjon

Det kan i dag stilles spørsmål ved om den nåværende institusjonsstrukturen for Rogaland og Hordaland er den mest optimale for i imøtekomme samfunnsoppdraget. I forkant av høgskolereformen i 1994 var det ikke selvsagt at det skulle etableres en felles høgskole for Nord-Rogaland og Sunnhordland. Den andre aktuelle løsningen var å etablere en felles

høgskole for de ulike institusjonene i Rogaland og tilsvarende en felles høgskole for miljøene i Hordaland. Hovedbegrunnelsen for etableringen av HSH var lokal frykt, spesielt i Haugesund, for at den framtidige høgskoleutdanningen i de to fylkene ville bli konsentrert i Stavanger og Bergen. Spørsmålet er om Nord-Rogaland og Sunnhordland har en felles regional identitet som er sterk nok til fortsatt å rettferdiggjøre den nåværende strukturen, eller om de historisk vel etablerte fylkesgrensene fortsatt er viktigere identitetsmarkører. Selv om høyere utdanning er et statlig ansvar har det vist seg at fylket som politisk, administrativ og kulturell enhet står sterkt i Norge. Dette har også gitt seg utslag i at høgskolesektoren i hovedsak er organisert i henhold til fylkesnivået, og har gitt seg utslag i navngivningen. Vi kan nevne Høgskolen i Finnmark, Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Sør-Trøndelag, Høgskolen i Sogn og Fjordane, Høgskolen i Telemark, Høgskolen i Vestfold, Høgskolen i Buskerud, Høgskolen i Østfold og Høgskolen i Oslo og Akershus. I tillegg har vi fått Universitetet i Nordland og Universitetet i Agder. I Møre og Romsdal har de tre høgskolene hatt en prosess for mulig sammenslåing og er under press fra Kunnskapsdepartementet om å fusjonere. En fisjon av HSH vil kunne skape et utdanningssystem hvor fylkesgrensene igjen får større betydning. Høyere utdanning i Rogaland og Hordaland vil dermed i større grad enn det som er tilfelle i dag kunne bli samkjørt med fylkeskommunale behov.

Ulemper / usikkerhet med fisjon

HSH, som ble opprettet i 1994, er i dag en veletablert høgskole for Nord-Rogalands- og Sunnhordlandsregionen. Selv om avstanden mellom Haugesund og Rommetveit er betydelig (ca. 50 minutters kjøretid), og to studiesteder vanskeliggjør en god samordning av virksomheten ved høgskolen, har HSH maktet å utføre sitt samfunnsoppdrag gjennom utdanning av et økende antall studenter; hovedsakelig for det regionale arbeidsmarkedet. Dersom HSH blir nedlagt som selvstendig høgskole og virksomheten i Haugesund blir innfusjonert i UiS (Universitetet i Rogaland), og utdanningene på Stord blir slått sammen med HiB (Høgskolen i Hordaland), ligger det et usikkerhetsmoment i om Nord-Rogalands- og Sunnhordlandsregionens spesielle utdannings- og kompetansebehov vil bli tilgodesett på samme måte som i dag.

Nord-Rogaland og Sunnhordland har tradisjonelt hatt en periferistatus i forhold til Stavangerregionen og Bergensregionen, og naboskapet mellom de førstnevnte regionene har over tid ført til et økende samarbeid på tvers av fylkesgrensene. Trekantsambandet har forsterket denne utviklingen og har knyttet Nord-Rogaland og Sunnhordland tettere sammen. Fylket som statlig og fylkeskommunal enhet er i dag bare en av flere regioninndelinger. I enkelte andre sammenhenger utgjør Nord-Rogaland og Sunnhordland en felles region. I tillegg til høyere utdanning (HSH) kan vi trekke fram Helse Fonna (hvor også Odda er med), Haugaland og Sunnhordland politidistrikt, og Maritimt Forum for Haugalandet og Sunnhordland som eksempler. Slik sett utgjør Nord-Rogaland og Sunnhordland på mange vis en felles region mellom Stavangerregionen og Bergensregionen. HSH er i dag en viktig del av dette felles regionale samarbeidet og

dekker i stor grad regionens behov for høyere utdannet arbeidskraft på de områder høgskolen gir utdanning.

Ved en fusjon kan det oppstå en viss usikkerhet knyttet til om omfanget av virksomhetene i Haugesund og på Stord vil bli opprettholdt, eller om de to nye institusjonene med hovedkontor i Stavanger og Bergen på sikt vil forsøke å realisere mulige stordriftsfordeler ved å flytte aktiviteter til henholdsvis Stavanger og Bergen. Hver for seg vil studiestedene i Haugesund og på Stord være relativt små i landsmålestokk, og det vil kunne framføres argumenter for en større grad av samling av utdanningsvirksomheten i de to store byene, spesielt dersom rekrutteringen til studiestedene i Haugesund og på Stord viser en fallende tendens.

På den annen side er universiteter og høgskoler i dag avhengige av at rekrutteringen til studiene opprettholdes for å beholde sitt nåværende nivå på de statlige budsjettoverføringene. I Rogaland og Hordaland vil en god rekruttering til høyere utdanning etter all sannsynlighet være avhengig av at virksomheten i Haugesund og på Stord opprettholdes. Rundt 70 prosent av HSHs studenter kommer i dag fra Nord-Rogaland og Sunnhordland, og det er høyst tvilsomt om alle disse studentene ville ha søkt seg til Stavanger eller Bergen. For det første ville antakeligvis det totale antall studenter fra regionen gå ned, for det andre er det stor sannsynlighet for at en vesentlig del av studentene ville søke seg til andre studiesteder enn Stavanger og Bergen dersom deler av virksomheten i Haugesund og på Stord ble redusert eller lagt ned. Det ville med andre ord høyst sannsynlig være en dårlig strategi å bygge ned den nåværende utdanningsvirksomheten ved HSH.

Likevel ligger det et visst usikkerhetsmoment i fusjonsalternativet; ut fra rene økonomiske betraktninger kan det vise seg at det vil lønne seg å legge ned eksempelvis sykepleierutdanningen på Stord og overføre virksomheten til Bergen; likeledes vil krav om høyere kvalitet i utdanningen, muligheten for å skape større og bredere faglige miljøer, og ønskeligheten av å kunne tilby mastergradsutdanning (og evt. doktorgradsutdanning) i sykepleie ved samme studiested på sikt kunne føre til press om å samle utdanningen i Bergen.

7.4 Alternativ D: HSH fortsetter som selvstendig høgskole

Den enkleste løsningen for HSH i dagens situasjon er å fortsette å være en selvstendig statlig høgskole, men det kan reises spørsmål om høgskolen er stor nok til å møte framtidige utfordringer.

Fordeler med å fortsette som selvstendig høgskole

Å fusjonere med en annen institusjon i Rogaland eller Hordaland vil i seg selv være ressurskrevende og ta tid og oppmerksomhet fra høgskolens primæroppgaver. Erfaringsmessig vil prosessene både forut for og i etterkant av en fusjon kunne føre til

konflikter og misnøye blant deler av personalet. Dette er godt dokumentert både i utenlandske studier, i forbindelse med den norske høgskolereformen i 1994, og i de prosesser som nå pågår i Norge. Her kan vi eksempelvis nevne forsøkene på å etablere en felles institusjon for de tre høgskolene i Hedmark og Oppland som har pågått i ti år, den svært konfliktfylte prosessen i forkant av vedtaket om fusjon mellom høgskolene i Oslo og Akershus, og den sterke motstanden mot fusjon fra deler av personalet i høgskolene knyttet til Oslofjordalliansen. Denne motstanden går på ulike forhold; bl.a. frykt for å miste faglig innflytelse i en større organisasjon, og frykt for lengre geografisk og sosial avstand til beslutningstakere og administrative støttetjenester. Den enkleste løsningen dersom HSH vil unngå konflikter blant personalet og slippe å bruke tid og økonomiske ressurser på en fusjon er derfor å fortsette som selvstendig høgskole.

Ulemper / usikkerhet med å fortsette som selvstendig høgskole

Det høyere utdanningssystemet er i endring og det er i dag ikke liketil å forutsi i hvilken retning utviklingen vil gå. Som vist i kapittel 3 arbeider i dag en rekke høgskoler for å fusjonere med en annen institusjon med det formål å oppnå universitetsstatus. Dersom de nåværende initiativ lykkes vil vi om noen år stå igjen med 12 høgskoler (inkludert HSH). Fem av disse høgskolene er i Nord-Norge, og her har det som vist i kapittel 3 vært foretatt flere initiativ for å fusjonere disse høgskolene inn i Universitetet i Tromsø og Universitetet i Nordland, eventuelt gjennom å etablere et felles universitet for Nord-Norge. Dersom dette lykkes vil vi stå igjen med to høgskoler i Trøndelag, fem høgskoler på Vestlandet; HSH, Høgskolen i Sogn og Fjordane, og de tre høgskolene i Møre og Romsdal (som er under press fra Kunnskapsdepartementet om å fusjonere). Dersom utviklingen går i denne retningen vil HSH i landsmålestokk kunne framstå som en liten og marginal høgskole blant et mindre antall statlige høgskoler og et relativt stort antall universiteter.

Et usikkerhetsmoment som følger av en slik utvikling er hvilke konsekvenser dette kan få for rekrutteringen av studenter og høyt kompetent faglig personale. Vil studentene i større utstrekning enn i dag foretrekke et universitet? Vil høyt kvalifisert personale unngå å søke seg til HSH? Sett fra et studentsynspunkt synes det i liten grad å være noen klare formeninger om systematiske kvalitetsforskjeller mellom universiteter og høgskoler i Norge (Wiers-Jenssen et al. 2002). Unntaket er de dyktigste og mest ambisiøse studentene, som uansett vil søke seg til et masterstudium ved et av de tradisjonelle universitetene. Geografisk nærhet og interesse for utdanningen er generelt sett de viktigste kriteriene ved utdanningsvalg. I tillegg har mange små høgskoler kommet godt ut i rangeringer knyttet til studenters trivsel. Universitetsstatus kan tenkes å ha større betydning for det faglige personalet, men det er usikkert om en navneendring i seg selv vil få flere dyktige fagfolk til å søke seg til Haugesund og Stord.

Fra statlig hold stilles stadig større forventninger og krav til universiteter og høgskoler. I tillegg til forventningene knyttet til økt produksjon av kandidater og forskning ved institusjonene, har innføringen av mål og resultatstyring resultert i økende krav til administrativ kapasitet ved lærestedene for å følge opp statlige pålegg. Dette har ført til en

sterk økning i antallet administrative ansatte i hele universitets- og høgskolesektoren (jf. Gornitzka, Kyvik & Larsen 1996, Gornitzka, Larsen & Gunnes 2009). Det statlige regelverket er felles for store og små institusjoner, og små høgskoler kan derfor få større problemer enn store universiteter med å etablere et administrativt apparat som kan følge opp statlige forventninger og pålegg. I tillegg er det en større utfordring for læresteder med to eller flere studiesteder å etablere en velfungerende administrasjon og et teknisk støtteapparat enn for samlokaliserte institusjoner. Dersom statlige krav og forventninger til administrativ kapasitet ved universiteter og læresteder øker ytterligere uten tilsvarende økt tilførsel av ressurser, kan HSH bli stilt overfor økonomiske utfordringer.

7.5 Alternativ E: HSH fusjonerer med andre institusjoner i et Vestlandsuniversitet

Stjernø-utvalget (2008) foreslo i sin rapport at alle høyere utdanningsinstitusjoner burde samles i 8-10 flercampus-universiteter, og at det burde etableres et storuniversitet i Vest-Norge bestående av UiB, høgskolene i Sogn og Fjordane, Bergen og Stord/Haugesund. Dette forslaget møtte sterk motstand, spesielt ved UiB, og regjeringen valgte å la institusjonene selv få muligheten til å avgjøre dette spørsmålet. På dette tidspunktet hadde UiB og høgskolene i Bergen, Sogn og Fjordane, Volda og Stord/Haugesund allerede etablert UH-nett Vest (fra 1. januar 2008) gjennom en femårig avtale om utdanningssamarbeid og forskningssamarbeid. I retningslinjene for samarbeidet heter det at nettverket i første omgang skal styrke den faglige aktiviteten ved hver enkelt institusjon, som skal fortsette som selvstendige institusjoner.

I dag er det ikke aktuelt for UiB å fusjonere med de involverte høgskolene. Det er heller ingenting som tyder på at UiB i overskuelig framtid frivillig vil oppgi sin status som selvstendig universitet. Dette har selvsagt flere årsaker, men en viktig grunn er den økte fokuseringen på universitetet som et internasjonalt forskningsuniversitet og vektleggingen av universitetets plassering på internasjonale rankinglister. I dag har UiB en beskjeden, men tross alt respektabel plassering på disse listene. En fusjon med fire statlige høgskoler ville føre til et annerledes universitet, som ikke ville ha muligheter til å hevde seg på disse rankinglistene.

Det er likevel ikke sikkert at en slik fusjon vil være mulig å unngå på litt lengre sikt. Institusjonsstrukturen i høyere utdanning er et statlig ansvar, og nye politisk/administrative strømninger og synspunkter på hvordan utdanningssystemet bør organiseres for å styrke kvaliteten på utdanningen og forskningen, bedre ressurseffektiviteten og øke relevansen av lærestedenes virksomhet kan føre til endringer i forhold til dagens situasjon. Dersom eksempelvis modellen med regionale helseforetak skulle vise seg å bli vellykket, kan vi ikke se helt bort fra at denne måten å organisere statlig virksomhet på kan bre seg også til høyere utdanning.

Fordelene med et felles universitet er at høyere utdanning i Vestlandsregionen kan sees under ett, og det vil være større muligheter enn i dagens situasjon til å gjennomføre regjeringens SAK-politikk. Ulempene er i første rekke knyttet til de lange geografiske avstandene mellom de fleste studiestedene, og at et slikt storuniversitet med mange studiesteder kan bli komplisert å lede og administrere.

I dagens situasjon er et Vestlandsuniversitet ikke et aktuelt alternativ for HSH. Det kan imidlertid bli et slikt alternativ på lenge sikt, og det valg HSH nå gjør i spørsmålet om fusjon med en annen høyskole kan slik sett tenkes å få betydning for HSHs framtidige plassering i en framtidig regional universitetsstruktur. Dersom HSH fusjoner med UiS, og en ny statlig kommisjon eller en ny regjering tar opp igjen Stjernø-utvalgets forslag om regioninndeling av flercampus-universiteter, kan HSH komme til å bli en del av et universitet i Sør-Norge sammen med universitetene i Agder og Stavanger. Dersom HSH fusjonerer med HiB, vil HSH naturlig nok ble en del av et Vestlandsuniversitet. Og dersom HSH velger å fusjonere, vil virksomheten i Haugesund kunne bli del av et framtidig universitet med tyngdepunkt i Stavanger og Kristiansand, mens virksomheten på Stord blir del av et framtidig storuniversitet på Vestlandet med tyngdepunkt i Bergen.

Selv om en slik utgang ville være en logisk konsekvens av Stjernø-utvalgets forslag til regioninndeling i høyere utdanning, kan det stilles spørsmål ved om dette er en sannsynlig løsning. Utfallet av fusjonsforhandlingene mellom Universitetet i Agder og Høgskolen i Telemark vil dessuten ha betydning for en mulig framtidig regioninndeling. Dersom denne fusjonen blir en realitet, vil det være lite naturlig å konstruere et flercampus-universitet som strekker seg fra Telemark til Sunnhordland.

Et alternativ til et Vestlandsuniversitet med UiB som den ledende institusjonen, er et Profesjonsuniversitet på Vestlandet bestående av HSH, HiB, Høgskulen i Sogn og Fjordane og eventuelt Høgskulen i Volda. Et slikt alternativ har tidligere vært diskutert mellom de berørte høyskolene, men uten at dette initiativet førte fram. Det synes for tiden heller ikke å være et aktuelt alternativ dersom en fusjon mellom disse høyskolene skal gjennomføres på frivillig basis. Det er vanskelig å ha noen formening om et slikt profesjonsuniversitet kan bli aktuelt på litt lengre sikt. Sannsynligvis vil dette alternativet bare kunne realiseres gjennom et forslag fremmet for Stortinget av en ny regjering med et annet syn enn dagens på hvordan høyere utdanning bør organiseres.

8 En samlet vurdering av HSHs utfordringer og valgmuligheter

I denne rapporten har vi vurdert ulike alternativer og valgmuligheter for HSH i et 10-15 års perspektiv. Vi har lagt vekt på å diskutere de mange dilemmaer og utfordringer HSH står overfor i det videre arbeidet med å avklare om høgskolen bør inngå i fusjonsforhandlinger med andre institusjoner eller om HSH bør fortsette som selvstendig institusjon. I dette arbeidet vil vi anbefale at veien videre bør vurderes ut fra ulike perspektiver og interesser:

Statens: Hvordan kan samfunnsmandatet best oppfylles?

Regionens: Hvilken løsning vil være den beste for privat og offentlig virksomhet i Nord-Rogaland og Sunnhordland?

HSHs: Vil en fusjon føre til bedre kvalitet i utdanning, forskning og administrative tjenester?

De ansattes: Hva vil det faglige og administrative personalet ved HSH være mest tjent med?

Studentenes: Vil en fusjon påvirke studentenes interesser i positiv eller negativ retning?

Det er langt fra sikkert at staten, regionen, HSH, de ansatte og studentene vil ha sammenfallende interesser i disse spørsmålene. Eksempelvis ønsker den nåværende regjeringen å redusere antallet høgskoler gjennom fusjoner, og den vil med all sannsynlighet gi sin tilslutning til en fusjon mellom HSH og UiS, eventuelt en fusjon med Høgskolen i Bergen. Samtalene med representanter for offentlig sektor, industri og næringsliv i Nord-Rogalands- og Sunnhordlandsregionen etterlater imidlertid et inntrykk av stor skepsis til en slik fusjon. Generelt sett er det en frykt for at Haugesund og Stord som studiesteder kan komme til å tape på en eventuell fusjon, og at tilgangen på høyere utdannet arbeidskraft til offentlig og privat sektor i regionen kan bli dårligere.

I kapittel 7 har vi redegjort for fordeler og ulemper ved å fusjonere med en annen institusjon, og for mulige risikomomenter for fagmiljøene i Haugesund og på Stord ved fusjon og fortsettelse som selvstendig høgskole. Vi skal ikke gjenta denne diskusjonen her, men kort avrunde med å understreke at HSHs beslutning vil bli foretatt under betydelig usikkerhet om hvordan det høyere utdanningssystemet vil utvikle seg. Det gjelder både med hensyn til strukturen på systemet, utviklingen av Haugesund og Stord som studiesteder, og hvilke krav og forventninger som vil bli stilt til universiteter og høgskoler i årene som kommer.

Strukturen på systemet

I kapittel 3 pekte vi på at det i dag finnes tre aktuelle hovedmodeller for organisering av høyere utdanning i et land; *et binært system* med et klart skille mellom en universitets- og

en høgskolesektor, *et enhetlig system* hvor all høyere utdanning finner sted innenfor et universitet, og *et hierarkisk system* etter amerikansk modell.

I dag har Norge et binært system som er utfordret av ordningen med høgskolenes muligheter for å få universitetsstatus. Stjernø-utvalget foreslo et enhetlig system bestående av et mindre antall universiteter, mens det på europeisk nivå arbeides for å etablere et klarere hierarki av universiteter og høgskoler for å ta opp konkurransen med USA. Kunnskapsdepartementet har et uavklart forhold til Stjernø-utvalgets forslag om et enhetlig system, men støtter åpenbart opp om forslaget om færre og større institusjoner i høyere utdanning gjennom frivillige fusjoner. De fleste høgskolene er i dag involvert i diskusjoner om deres framtidige status. Vi har fått en situasjon der mange forventer at utfallet vil bli slik Stjernø-utvalget foreslo, og det foretas tilpasninger i forhold til et slikt forventet utfall. Dermed er det igangsatt en prosess som har karakter av selvoppfyllende profeti. Jo flere høgskoler som ønsker å endre status, enten gjennom fusjon med andre høgskoler, eller gjennom fusjon med et universitet, jo vanskeligere vil det føles for de andre høgskolene å fortsette som selvstendig institusjon uten universitetsstatus.

På den annen side kan et eventuelt regjeringsskifte komme til å endre de nåværende spillereglene i sektoren. Stadig flere politikere synes å stille spørsmål ved om Norge har behov for flere universiteter, og om det er velfundert å la all statlig høyere utdanning finne sted i en universitetskontekst. Det er således ikke utenkelig at en eventuell ny regjering kan endre dagens politikk og forsøke å opprettholde et skille mellom universiteter og høgskoler, eventuelt forsøke å differensiere i større grad enn i dag mellom de enkelte institusjonene i retning av et hierarkisk system. Spørsmålet blir da om HSH bør handle raskt for å oppnå universitetsstatus gjennom en fusjon med UiS, om HSH bør se tiden an før det fattes en beslutning om eventuell fusjon / fisjon, eller om HSH kan akseptere en fortsatt status som selvstendig høgskole med formål å tjene Nord-Rogalands- og Sunnhordlandsregionen.

Dersom Stjernø-utvalgets forslag om et enhetlig system bestående av 8-10 flercampus-universiteter skulle få gjennomslag til slutt, kan HSHs valg av UiS som fusjonspartner føre til at høgskolemiljøene i Haugesund og på Stord blir del av et felles universitet for Sør-Norge, hvor også Universitetet i Agder vil inngå. Det var dette som ble foreslått av Stjernø-utvalget. Dersom HSH velger å fortsette som egen institusjon, vil det derimot på sikt være aktuelt å inngå i et Vestlandsuniversitet med utgangspunkt i dagens samarbeid. Dette resonnementet forutsetter for det første at Universitetet i Agder og Høgskolen i Telemark ikke fusjoner, og for det andre at en ny regjering tar Stjernø-utvalgets forslag til regioninndeling i høyere utdanning bokstavelig og overkjører U&H-sektorens egne ønsker og behov.

Haugesund og Stord som studiesteder

HSH har fram til i dag hatt en jevn vekst i antall studenter, og rundt 70 prosent kommer fra Haugalandet og Sunnhordland. Samtidig viste vi i kapittel 5 at studentsøkningen til HSH er

betydelig lavere enn gjennomsnittet for de statlige høgskolene, og også langt lavere enn ved de andre institusjonene i Rogaland og Hordaland. Denne situasjonen har HSH felles med en rekke andre mindre høgskoler utenfor storbyene. Stjernø-utvalget antok at denne forskjellen i studentenes søknadsmønster vil forsterke seg i årene som kommer, og at de mindre og perifert beliggende høgskolene vil få problemer med synkende studenttall og derav minkende inntekter. Så langt har ikke en slik utvikling rammet HSH, men det kan ikke ses bort fra at enkelte utdanninger kan få problemer med å opprettholde studenttallet.

Dersom HSH velger å fusjonere med en annen institusjon (eventuelt velger å la virksomheten i Haugesund inngå i UiS og virksomheten på Stord i HiB), vil det være styret for den nye institusjonen som har ansvaret for den videre utviklingen av Haugesund og Stord som studiesteder. Som påpekt i kapittel 7 kan dette styret komme til å stå overfor en avveining mellom å opprettholde virksomheten på disse to stedene på dagens nivå, og å redusere aktiviteten dersom studenttallet går ned. På den ene siden kan det åpenbart hentes ut faglige og økonomiske gevinster ved å slå sammen virksomheten i like utdanninger og konsentrere aktivitetene i et av studiestedene, fortrinnsvis der det faglige miljøet og studentsøkningen er størst. På den annen side kan styret da risikere at det samlede studenttallet går ned, fordi mange studenter fra regionen vil søke seg til andre studiesteder enn UiS og HiB. Erfaringsmessig har det vist seg politisk vanskelig å legge ned studieprogrammer for å realisere stordriftsfordeler dersom søkergrunnlaget er til stede, men samtidig vil tiltak for å få til større arbeidsdeling mellom institusjonene og faglig konsentrasjon av utdanningsprogrammer for å øke kvaliteten i høyere utdanning være i samsvar med regjeringens politikk.

Krav og forventninger til høyere utdanningsinstitusjoner

I kapittel 2 redegjorde vi for statlig politikk for høyere utdanning og ga en kort oversikt over universitetenes og høgskolenes samfunnsoppdrag slik det er nedfelt i lovverket. Vi redegjorde også for hvilke utfordringer dette vil stille til HSH i årene som kommer. HSH vil stå overfor forventninger om at utdanningene i større grad skal være forskningsbasert, om økning av forskningsvirksomheten, om vekst i eksternt finansiert FoU, om å formidle forskningsresultater og delta i samfunnsdebatten, om å bidra til innovasjon og verdiskapning, om økt internasjonalisering, om mer samarbeid med andre institusjoner, og om å satse på etter- og videreutdanning. I tillegg kan HSH forvente økt etterspørsel fra studenter, næringsliv og offentlig virksomhet om mastergradsstudier, og HSH må kunne tilby gode arbeidsbetingelser og muligheten for å delta i faglig interessante miljøer for å tiltrekke seg høyt kompetent personale. For å kunne møte disse utfordringene på en god måte er det dessuten nødvendig å ha tilstrekkelig administrativ kapasitet og kompetanse.

Spørsmålet er om HSH kan make dette på egen hånd, eventuelt gjennom å utvikle nettverk og samarbeid med andre institusjoner, eller om disse forventningene lettere kan la seg innfri ved å fusjonere med en annen og større institusjon.

Litteratur

- Benner, M., B. Stensaker & I. Unemar-Öst (2010). *Universitets- og høgskolepolitikken – avsikter og konsekvenser for de nye lærosätena*. Stockholm: KK-stiftelsen.
- Blau, P.M. (1973). *The Organization of Academic Work*. New York: John Wiley & Sons.
Én region – to høgskoler? Utredning fra prosjektgruppe nedsatt høsten 2008. Hovedrapport. Høgskolen i Oslo, Høgskolen i Akershus.
- Etzkowitz, H. & L. Leydesdorff (red.) (1997). *Universities and the Global Knowledge Economy: A Triple Helix of University-Industry-Government Relations*. London: Pinter.
- Frølich, N., E. Waagene & P.O. Aamodt (2010). *Gamle spillere – nye regler. Samspillet mellom etterspørsel og tilbud av høyere utdanning*. Rapport 43/2010, NIFU STEP.
- Gornitzka, Å., S. Kyvik & I.M. Larsen (1996). *Byråkratisering av universitetene? Dokumentasjon og analyse av administrativ endring*. Rapport 3/96. NIFU.
- Gornitzka, Å., I.M. Larsen & H. Gunnes (2009). *Universitetsadministrasjon i Kvalitetsreformens tiår*. Rapport 15/2009. NIFU STEP.
- Gulbrandsen, M. & S. Kyvik (2010). Are the concepts basic research, applied research and experimental development still useful? An empirical investigation among Norwegian academics. *Science and Public Policy*, 37, 343-353.
- Harman, G. & K. Harman (2003). Institutional mergers in higher education: Lessons from international experiences. *Tertiary Education and Management*, 9, 29-44.
- Hazelkorn, E. (2005). *University Research Management. Developing Research in New Institutions*. Paris: OECD.
- Kehm, B. & B. Stensaker (eds.) (2009). *University rankings, diversity and the new landscape of higher education*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Kehm, B., J. Huisman & B. Stensaker (eds.) (2009). *The European Higher Education Area: Perspectives on a moving target*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Kotter, J.P. (1995). *Leading change: Why transformation efforts fail*. Harvard Business Review, 73, 59-67.
- Kunnskapsdepartementet (2010). *Tilbud og etterspørsel etter høyere utdannet arbeidskraft fram mot 2020*. Kunnskapsdepartementet.
- Kyvik, S. (red.) (1999). *Evaluering av høgskolereformen*. Norges forskningsråd.
- Kyvik, S. (2001). *Publiseringsvirksomheten ved universiteter og vitenskapelige høgskoler*. NIFU skriftserie nr. 15/2001.
- Kyvik, S. (2003). Universitetsorganisasjon: administrative stordriftsfordeler? I I.M. Larsen & B. Stensaker (red.), *Tradisjon og tilpasning. Organisering og styring av universitetene*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

- Kyvik, S. (2006). *Endringsprosesser i høgskolesektoren i Vest-Europa*. Arbeidsnotat 7/2006. NIFU STEP.
- Kyvik, S. (2007). *Høgskolesektorens rolle i utdannings- og forskningssystemet i Vest-Europa*. Rapport 37/2007.
- Kyvik, S. (2009). *The Dynamics of Change in Higher Education. Expansion and Contraction in an Organisational Field*. Dordrecht: Springer.
- Kyvik, S. & B. Lepori (eds.) (2010). *The research mission of higher education institutions outside the University sector*. Dordrecht: Springer.
- Larsen, I.M. & Kyvik, S. (2006). *12 år etter høgskolereformen. En statusrapport om FOU ved statlige høgskoler*. NIFU STEP Rapport 7/2006.
- Maritimt Forum for Haugalandet og Sunnhordland (2011). *Den maritime næringen på Haugalandet og i Sunnhordland. Rapport 2011*.
- Nordlandsutvalget (2010). *Ta hele Nordland i bruk!* Kunnskapsdepartementet.
- Oslofjordalliansen (2010). *Sett under ett II. Utdanning og forskning rundt Oslofjorden*. Høgskolen i Vestfold, Høgskolen i Buskerud, Høgskolen i Østfold.
- Patterson, G. (2000). Findings on economies of scale in higher education: implications for strategies of merger and alliance. *Tertiary Education and Management*, 6, 259-269.
- Polytec (2010). *Den petro-maritime næringsklyngen på Haugalandet/Sunnhordland i 2009. I hvilken grad eksisterer forutsetninger for selvforsterkende vekst?*
- Pratt, J. (1997). *The polytechnic experiment 1965-1992*. London: The Society for Research into Higher Education.
- Prøitz, T.S. (2005). *Høyere utdanning i Trondheim. Profil, posisjonering og potensial for sammenslåing mellom HIST og NTNU*. Arbeidsnotat 11/2005. NIFU STEP.
- Skodvin, O.J. (1999). Mergers in higher education – success or failure? *Tertiary Education and Management*, 5, 65-80.
- Smeby, J.C. (2001). *Forskningsvilkår ved universiteter og vitenskapelige høgskoler*. NIFU skriftserie nr. 16/2001.
- Stensaker, B., I.M. Larsen & S. Kyvik (2005). *Noen erfaringer og utfordringer med fusjoner i høyere utdanning*. Arbeidsnotat 24/2005. NIFU STEP.
- Stensaker, B. og S. Kyvik (2010). *Visjoner, virkemidler og virkelighet. En drøfting av premissene for fusjons- og universitetsambisjonene til Høgskolen i Oslo og Høgskolen i Akershus*. Rapport 22/2010. NIFU STEP.
- Stjernø-utvalget (2008). *Sett under ett. Ny struktur i høyere utdanning*. NOU 2008:3.
- Trondal, J. & J.C. Smeby (2001). *Norsk forskning i verden. Norske forskeres internasjonale kontaktflater*. NIFU skriftserie nr. 17/2001.

- Välimaa, J. & M.L. Neuvonen-Rauhala (2010). I S. Kyvik & B. Lepori (red.), *The research mission of higher education institutions outside the University sector* (s. 135-154). Dordrecht: Springer.
- Van Vught, F.A. (2009). *Mapping the higher education landscape. Towards a European classification of Higher Education*. Dordrecht: Springer.
- Van Vught, F. A. (2008). Mission diversity and reputation in higher education. *Higher Education Policy*, 21, 151-174.
- Wiers-Jenssen, J., B. Stensaker & J. J. Grøgaard (2002). Student satisfaction – towards an empirical decomposition of the concept. *Quality in Higher Education*, 8, 183-195.

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no